

2017
2017
2017
2017
2017
2017
2017
2017
2017
2017

Ročenka
Ústavního soudu

ROČENKA
2017

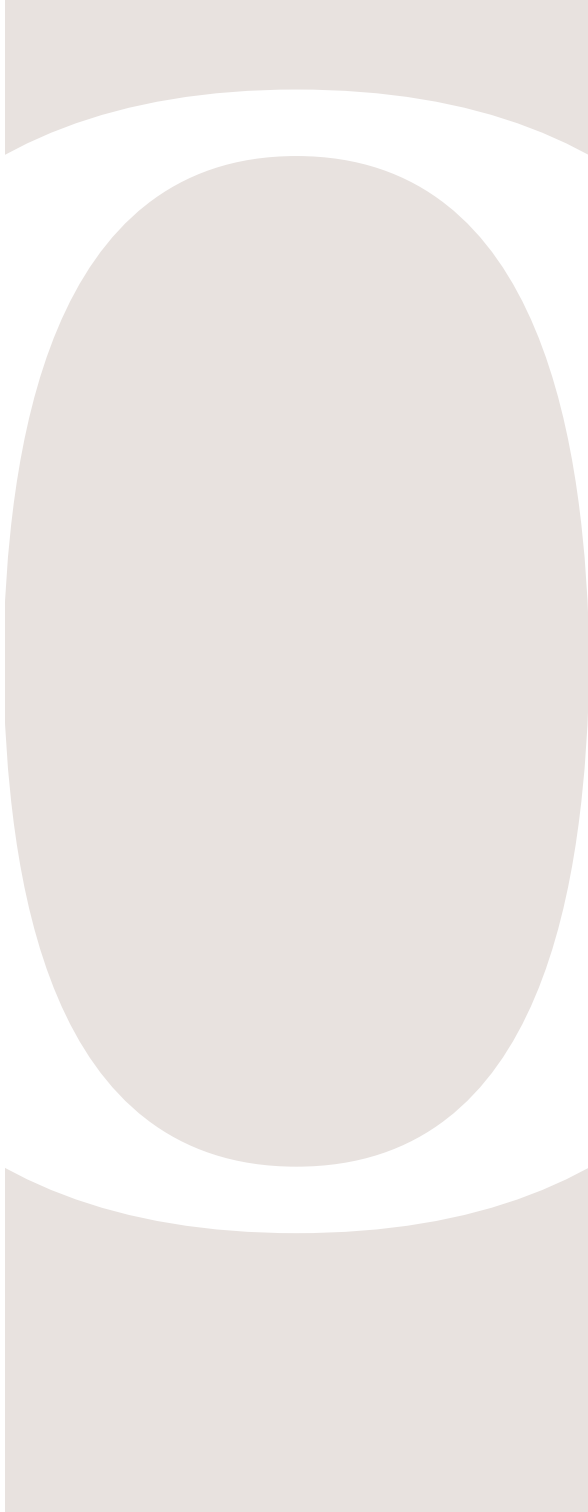
© Ústavní soud České republiky

© Foto: Vlastimil Göttinger, Aleš Ležatka, Jan Symon

ISBN 978-80-87687-13-0

„Každý má právo na svobodu projevu.“

(čl. 10 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod)

Obsah

1.	ÚVODNÍ SLOVO	6	5.	PRÁVNÍ ÚPRAVA A VNITŘNÍ PŘEDPISY	62
2.	ÚSTAVNÍ SOUD A JEHO SPRÁVA	8		Ústavní pořádek a zákon o Ústavním soudu	63
3.	ROZHODOVACÍ ČINNOST V ROCE 2017	16		Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu	63
	Základní ústavní principy	17		Sbírka zákonů	64
	Základní práva a svobody	26		Vnitřní předpisy	66
	Politická práva	34	6.	MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A STYKY	68
	Hospodářská a sociální práva	37		Mezinárodní spolupráce	69
	Právo na soudní a jinou právní ochranu	46		Vztahy s jinými ústavními orgány a další aktivity	72
	Právo na samosprávu	55	7.	POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ A VZTAH K MÉDIÍM	74
4.	STATISTIKA ROZHODOVACÍ ČINNOSTI V ROCE 2017	56		Poskytování informací	75
	Statistika rozhodování Ústavního soudu v roce 2017	57		Statistiky žádostí o informace	77
	Průměrná délka řízení u věcí skončených v letech 2006–2017	59		Vztah k médiím	78
	Průměrná délka řízení u věcí skončených v roce 2017	59	8.	ROZPOČET ÚSTAVNÍHO SOUDU V ROCE 2017	80
	Veřejná ústní jednání	60	9.	PŘEDSTAVUJEME:	84
	Věcná struktura návrhů na zahájení řízení v roce 2017	60		Ústavní soud České republiky	
	Statistika z pohledu návrhů na zahájení řízení a ostatních podání	61		v čele Konference evropských ústavních soudů	85
	Vývoj počtu podání v letech 1993–2017	61		Historie předsednictví Konference evropských ústavních soudů	87
				PŘÍLOHA 1: Fotografie z akcí v roce 2017	88
				PŘÍLOHA 2: Fotografie z rekonstrukcí sídla Ústavního soudu	102

Úvodní slovo

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,
mám tu čest Vás po uplynutí dalšího kalendářního roku, bohatého na celou řadu událostí, opět provést ročenkou Ústavního soudu, tj. výroční publikací, v níž se snažíme širokou veřejnost komplexně informovat o dění na Ústavním soudu v předchozím roce.

Z následujících stran ročenky zjistíte, že rok 2017 byl pro Ústavní soud rokem úspěšným a do jisté míry slavnostním, byť skutečné oslavy výročí 100 let od vzniku Československé republiky a 25 let od ustavení Ústavního soudu nás teprve čekají v roce letošním. Úspěchy a slavnostními okamžiky mám na mysli například to, že Ústavní soud byl v červenci 2017 na kongresu v gruzínském Batumi zvolen předsedajícím soudem Konference evropských ústavních soudů na následující tři roky nebo že na konci roku dokončil první a nejrozsáhlejší fázi rekonstrukcí svého sídla.

Zvolení Ústavního soudu do čela Konference je pro naši instituci velkou ctí. Současně tím vyvrcholilo úsilí prezentovat na mezinárodní úrovni další významné výročí, a to 100 let od založení prvního ústavního soudu na našem území a současně prvního ústavního soudu vykonávajícího koncentrované ústavní soudnictví na světě. Toto téma se ostatně stane leitmotivem celého našeho předsednictví, které vyvrcholí kongresem v roce 2020.

Rekonstrukci sídla a její stav nepochybně zaznamenala i široká veřejnost, neboť budova Ústavního soudu dostala v loňském roce kompletně novou fasádu, která se stala ozdobou někdejší brněnské Okružní třídy (Ringstrasse), dnes Joštovy ulice; výstavní třídy, která ve své době vznikla na ruinách brněnských středověkých hradeb.

Ústavní soud se přirozeně soustředil i na méně slavnostní, o to však důležitější okamžiky, které souvisejí s jeho každodenní rozhodovací činností. V loňském roce obdržel větší množství návrhů na zahájení řízení o kontrole norem, než se stalo zvykem v letech předchozích. Dlužno říci, že Ústavní soud v posledních letech dostává návrhy, v nichž se často koncentrují velmi podstatné otázky, ovlivňující život téměř každého jednotlivce v našem státě, namátkou lze zmínit regulaci otevíracích dob prodejen ve vybraných státních svátcích, tzv. protikuřácký zákon, vstup státních orgánů do obydlí za účelem kontroly stacionárních spalovacích zařízení, zavedení elektronické evidence tržeb atd.

Ostatně, pokud jde o dvě posledně zmíněné otázky, ty byly již Ústavním soudem v loňském roce rozhodnuty (nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/17 a Pl. ÚS 26/16) za obrovského zájmu médií. Ten se týkal i ústního jednání a rozhodování Ústavního soudu o protiústavnosti regulace výběru a financování tzv. zdravotnických prostředků z veřejného zdravotního pojištění (řízení vedené pod sp. zn. Pl. ÚS 3/15): zájem sdělovacích prostředků byl vyvolán již jen skutečnostmi, že šlo o veřejné ústní jednání pléna svolané poprvé po čtyřech letech (naposledy se ústní jednání pléna uskutečnilo v roce 2013 v řízení o přezkumu ústavnosti církevních restitucí), že Ústavní soud takto vůbec poprvé veřejně zasedal v novém složení a že vyslyšel nebývale velké množství svědků, zástupců různých subjektů angažovaných v systému financování zdravotních služeb (zdravotní pojišťovny, producenti a distributoři zdravotnických prostředků, profesní sdružení lékařů atd.).

Z dalších věcí rozhodovaných v loňském roce lze zmínit problematiku veřejného zdravotního pojištění cizinců (nález sp. zn. Pl. ÚS 2/15), v níž Ústavní soud většinou rozhodl, že ústavní garance účasti na systému veřejného zdravotního pojištění se vztahuje pouze na občany České republiky, nebo úpravu tzv. sedacích vyhlášek, tj. úpravu obsaženou v obecně závazných vyhláškách některých obcí, v nichž je zakazováno „posedávání“ na veřejných prostranstvích (nález sp. zn. Pl. ÚS 34/15).

Ústavní soud si je vědom, že před ním leží řada dosud nerozhodnutých návrhů na přezkum podstatných právních norem, které – jak již bylo uvedeno – ovlivňují životy mnoha občanů, a lze očekávat, že se nejedná o konečnou množinu návrhů. V době, kdy zaměstnanci Ústavního soudu připravují tuto ročenku, se nacházíme po prvním kole voleb prezidenta republiky a po hlasování Poslanecké sněmovny, kterým nebyla vyslovena důvěra menšinové vládě. V letošním roce pak očekáváme i volby do Senátu a komunální volby. Ústavní soud se stává stabilní ústavní institucí, na niž občané směřují svůj pohled a svěřují jí důvěru při ochraně právního státu, což je ostatně její hlavní poslání...

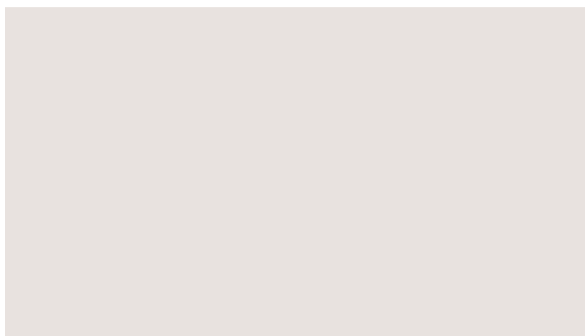
Příjemné čtení následujících stránek!

Ivo Pospíšil
generální sekretář

V Brně dne 18. ledna 2018

Ústavní soud a jeho správa

Organizační struktura a personální obsazení

Personální obsazení Ústavního soudu v roce 2017, v organizační struktuře dle jednotlivých senátů:

Funkcionáři Ústavního soudu:

Předseda Ústavního soudu	JUDr. Pavel Rychetský, dr. h. c.
asistenti	JUDr. Blanka Baráková, Ph.D. JUDr. Tomáš Herc, Ph.D., LL.M. Mgr. Lenka Popovičová (do 8. 1. 2017) Mgr. Eva Šmakalová (od 9. 1. 2017)
vedoucí kanceláře předsedy	Jitka Chmelová Mgr. Regina Kirkingová, DiS.
interní auditor	Mgr. Martina Prudíková

Místopředseda Ústavního soudu	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.
asistenti	JUDr. David Hejč, Ph.D. Mgr. et Mgr. Bc. Jana Kursová Mgr. Jan Provazník Mgr. Hana Schneiderová
vedoucí kanceláře místopředsedy	Naděžda Řeháčková

Místopředsedkyně Ústavního soudu	JUDr. Milada Tomková
asistenti	doc. JUDr. Michal Bartoň, Ph.D. JUDr. Jiřina Gojová Mgr. Petr Kilian doc. JUDr. Mgr. Martin Škop, Ph.D.
vedoucí kanceláře místopředsedkyně	Michaela Vrbová

I. senát Ústavního soudu

Předsedkyně senátu	JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D.
asistenti	Mgr. Jakub Drápal Mgr. Martina Grochová (od 1. 9. 2017) Mgr. Kristýna Molková Foukalová (od 1. 11. 2017) JUDr. Miluše Kindlová, Ph.D., M.Jur. (od 1. 3. 2017) Mgr. Ing. Jan Kratochvíl, Ph.D., LL.M. (do 30. 6. 2017) Mgr. Irena Marková (do 31. 10. 2017) Mgr. Zuzana Vikarská, M.Jur. (od 4. 1. 2017)
vedoucí kanceláře soudkyně	Jitka Kučná

Soudce	JUDr. Tomáš Lichovník
asistenti	Mgr. Jan Chudoba Mgr. Ing. Lucie Mikmeková Mgr. Martin Pospíšil
vedoucí kanceláře soudce	Vladimíra Matulová

Soudce	JUDr. David Uhlíř
asistenti	JUDr. Ing. Radovan Dávid, Ph.D. JUDr. Martin Dostál JUDr. Eva Petrilaková JUDr. Sylvie Pokorná Mgr. Jan Šmakal
vedoucí kanceláře soudce	Mgr. Jana Drdlová

II. senát Ústavního soudu

Předseda senátu	JUDr. Ing. Jiří Zemánek, CSc.
asistenti	Mgr. Anežka Cirklová JUDr. Martin Sláma Mgr. Jana Týčová
vedoucí kanceláře soudce	Hana Kyprová

Soudce	JUDr. Ludvík David, CSc.
asistenti	JUDr. Klára Hamuľáková, Ph.D. JUDr. Eva Heinrichová, Ph.D. JUDr. Martin Kopa, Ph.D. JUDr. Martina Kuloglija Podivínová JUDr. Jana Petrov Křiváčková, Ph.D.
vedoucí kanceláře soudce	Ivana Šmerdová

Soudce	doc. JUDr. Vojtěch Šimfčec, Ph.D.
asistenti	JUDr. Marian Kokeš, Ph.D. Mgr. et Mgr. Tereza Sylvestrová (od 1. 7. 2017) JUDr. PhDr. Štěpán Výborný, Ph.D. (do 30. 6. 2017) JUDr. Ladislav Vyhnánek, Ph.D. Mgr. Jiří Zeman, Ph.D.
vedoucí kanceláře soudce	Jana Kadlečková

III. senát Ústavního soudu

Předseda senátu	prof. JUDr. Jan Filip, CSc.
asistenti	Mgr. et Mgr. Lenka Bahýřlová, Ph.D. (do 15. 1. 2017, od 1. 9. 2017) Mgr. Jaroslav Benák, Ph.D. (od 1. 2. 2017) Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. Mgr. et Mgr. Lubomír Majerčík, LL.M. (od 23. 1. 2017 do 31. 8. 2017) Mgr. Jiří Novák
vedoucí kanceláře soudce	Jitka Štíchová

Soudce	prof. JUDr. Josef Fiala, CSc.
asistenti	JUDr. Ing. Radovan Dávid, Ph.D. JUDr. Mgr. Daniel Novák, Ph.D. JUDr. Jitka Šrůtková Mgr. Jiří Zeman, Ph.D.
vedoucí kanceláře soudce	Bc. Gabriela Uhlířová

Soudce	JUDr. Radovan Suchánek, Ph.D.
asistenti	JUDr. Otto Dostál Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. JUDr. Alena Kandalcová (do 17. 10. 2017) JUDr. Renata Rázková, Ph.D. doc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D. (od 18. 10. 2017)
vedoucí kanceláře soudce	Eleni Kameníková

IV. senát Ústavního soudu

Předseda senátu	prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc.
asistenti	doc. JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D. JUDr. Jiřina Kovaříková doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc. doc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D. JUDr. Ondřej Vícha, Ph.D.
vedoucí kanceláře soudce	Lenka Kubacká

Soudce	JUDr. Jaromír Jirsa
asistenti	Mgr. Tadeáš Holub Mgr. Michal Matouš (od 1. 7. 2017) Mgr. Ing. Václav Štanglica JUDr. Jiří Večeřa, Ph.D., LL.M. (do 30. 6. 2017)
vedoucí kanceláře soudce	Jana Němečková

Soudce	prof. JUDr. Jan Musil, CSc.
asistenti	JUDr. Ludmila Čiháková Mgr. David Čep JUDr. Leoš Oliva JUDr. Eva Brucknerová, Ph.D.
vedoucí kanceláře soudce	Iveta Dvořáková

Na rozhodovací činnosti Ústavního soudu se kromě soudců a jejich asistentů podílely i odborné útvary Ústavního soudu řízené generálním sekretářem JUDr. Mgr. Ivo Pospíšilem, Ph.D., a to:

- analytický odbor v čele s vedoucím odboru Mgr. et Mgr. Lubomírem Majerčíkem, LL.M., dále ve složení Mgr. et Mgr. Robert Jakubíček (analytik a zástupce vedoucího odboru), analytici JUDr. Petra Fousková, Mgr. et Mgr. Lucie Matoušová, Mgr. Lenka Pekařová, Mgr. Tereza Ordeltová, Mgr. et Mgr. Kateřina Skřivánková, Ph.D. (do 14. 2. 2017), Mgr. Kateřina Šimonová (analytik od 1. 3. 2017 do 31. 10. 2017, poradce od 31. 10. 2017, referent pro anonymizaci do 28. 2. 2017), Mgr. et Mgr. Jiří Baroš, Ph.D. (poradce), JUDr. Helena Pietriková (poradce pro vydávání SbNU), JUDr. Jana Nováková (poradce pro vydávání SbNU), referentky Lenka Strnadová (od 15. 3. 2017) a Bc. Marie Žižlavská a knihovníci Mgr. Ludmila Cílečková, Mgr. Kateřina Krčálová Konečná, DiS., a Miroslava Kusáková,
- soudní odbor v čele s vedoucí odboru JUDr. Dagmar Hudcovou, ve složení JUDr. Petr Chládek (poradce pro správní agendu a zástupce vedoucí odboru), JUDr. Vlasta Vagaiová (specialistka), vedoucí soudních kanceláří Jitka Borýsková, Marcela Čapková, Andrea Kovaříková (od 1. 11. 2017), Markéta Putnová (od 1. 6. 2017), Zdeňka Řezníčková (do 31. 5. 2017), Mgr. Hana Wohlgemuthová, Iva Oherová (vedoucí soudní kanceláře; pracovník spisovny od 1. 10. 2017), Monika Zbořilová a pracovnice oddělení evidence Alžběta Bartošová (do 20. 1. 2017), Eva Krátká, Jarmila Knötigová, Barbara Rácová, Irena Randýsková (do 30. 6. 2017) a Hana Zavřelová,
- odbor vnějších vztahů a protokolu v čele s vedoucím odboru JUDr. Vlastimilem Göttingerem, Ph.D., a dále s JUDr. Miroslavou Sedláčkovou, tiskovou mluvčí, Mgr. Pavlou Bulíčkovou Procházkovou, specialistkou pro mezinárodní vztahy (od 5. 9. 2017) a Kristinou Krejčovou, DiS., referentkou odboru,
- přímo podřízená zaměstnankyně Mgr. Iva Hnátková (právník, specialista na poskytování informací).

Organizačně-provozní zázemí Ústavního soudu zajišťovaly organizační útvary řízené generálním sekretářem Ústavního soudu.

Sekce soudní správy v čele s ředitelem sekce Ing. Františkem Konečným, členěna na níže uvedené odbory a oddělení:

- odbor personální a právní v čele s vedoucí Mgr. Markétou Kratěnovou, ve složení Mgr. Danuše Ranochová (právník, specialista veřejných zakázek), Ing. Barbara Šebková (personalista), Svatava Moučková (mzdová účetní),
- odbor informačních a komunikačních technologií v čele s vedoucím Ing. Lukášem Černotou a zaměstnanci Ing. Ivanem Balusem (správce sítě), Bc. Davidem Krevem (správce informačních technologií) a Ing. Daliborem Skopalem (vývojový pracovník výpočetní techniky),
- odbor stavebně-technický, řízený Ing. Jitkou Balíkovou, Ph.D., s investičními specialisty Ing. Ditou Smolkovou Úlehlovou, Ing. Petrem Johanidesem a Ing. Liborem Šteffkem (od 1. 7. 2017),
- odbor provozně-ekonomický v čele s vedoucím Ing. Markem Blažkem, jemu přímo podřízené zaměstnankyně Bc. Irena Hořavová (rozpočtářka), Mgr. Yveta Tesařová (hlavní účetní), Lenka Kolaříková (finanční účetní), Bc. Marie Žilková (referent majetkové správy), dále členěn na:
- oddělení provozu a správy majetku ve složení Michal Burian (provozní referent), Janusz Pawlik (údržbář), Ing. Miloš Šikula (technický pracovník) a uklízečky Renata Křištofová, Vladimíra Listová, Jana Milotová a Jiřina Vaněčková,
- oddělení dopravy, řízené vedoucím oddělení Petrem Žákem, s řidiči Antonínem Geršlem, Janem Havlíkem, Milanem Obršlíkem (od 1. 8. 2017), Zdeňkem Pokorným a Břetislavem Riedlem.

Sekretariát ředitele sekce soudní správy vedla Romana Loudová.

Rozhodovací činnost v roce 2017

Rozhodovací činnost se v každém roce přirozeně liší dle věcí, s nimiž se navrhovatelé na Ústavní soud obracují. Rozhodnutí zachycená na následujících řádcích proto mohou navazovat na judikaturu z předchozích let, ale také mohou odrážet aktuální trendy a přinášet nová témata a perspektivy. Předkládaný přehled judikatury představuje to nejzajímavější z dílny Ústavního soudu v roce 2017. Úplnou představu si lze však učinit teprve vyhledáním rozhodnutí na webových stránkách Ústavního soudu či ve Sbírce nálezů a usnesení.

Základní ústavní principy

Demokratický právní stát

Česká republika je jako demokratický právní stát definována v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“). Tento článek představuje určitý generální a uvozující princip, na který se váže celá řada subprincipů, z nichž některé jsou na ústavní rovině upraveny výslovně, jiné jsou pak dovozovány judikaturou Ústavního soudu.

Ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy jsou spojeny v jeden celek dva principy – demokratický a právněstátní. V podmínkách České republiky se tak demokratické principy subtilně mísí s požadavky konstitucionalismu, jenž má svůj hlavní zdroj v liberálním politickém myšlení moderní doby. Platí proto zároveň, že nemůže být legitimní žádný jiný režim než režim demokratický (nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993) a že je nutno vycházet z priority občana před státem, a tím i z priority základních občanských a lidských práv a svobod (nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994). Proto je také třeba, jak vyplývá z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012, vykládat naši demokracii materiálním způsobem.

V základu ústavního pořádku i celého řádu základních práv stojí v ústavní demokracii nadpozitivní hodnoty typu důstojnosti, svobody a rovnosti. Na lidskou **důstojnost** se v roce 2017 odvolávalo hned několik nálezů, byla vztahována k (1.) odsouzení na doživotí, (2.) zákazu nelidského a ponižujícího zacházení, (3.) informování o příjmech osob, resp. platech ve veřejné sféře jakožto aspektu

soukromí a konečně k (4.) sociálním právům. Některé nálezy pak spojovaly (5.) důstojnost se svobodou.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 1698/14 ze dne 10. 1. 2017 se Ústavní soud vyjadřoval k odsouzení k doživotnímu trestu, doprovázenému možností požádat při splnění určitých podmínek (např. po uplynutí 20 let) o podmíněné propuštění. Na tomto místě Ústavní soud připomenul, že v České republice obecně neplatí známá zásada z anglosaského práva „life means life“ (jinak též „whole life tariff“), která by odporovala požadavku respektování lidské důstojnosti vyloučením možnosti nápravy. Samotná otázka podmíněného propuštění je situována do roviny tzv. podústavního práva a ústavní aspekt vystupuje toliko v případě, že by bylo podmíněné propuštění zcela vyloučeno, což by odporovalo požadavkům promítnutí respektu k lidské důstojnosti do jednotlivých funkcí trestu.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1398/17 ze dne 17. 10. 2017 ve věci zákroku policie ve vile Milada zase Ústavní soud připomenul, že zacházení lze považovat za ponižující kromě jiného proto, že neproказuje dostatečnou úctu k lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje. Ponižující zacházení má úzkou vazbu na požadavek respektu k důstojnosti člověka, která nepřipouští, aby orgány veřejné moci s člověkem zacházely jako s objektem. Ústavní soud též připomenul právní názor Evropského soudu pro lidská práva (dále také „ESLP“), podle něhož jakékoliv použití fyzické síly, která nebyla striktně vynucena vlastním chováním zadržené osoby, snižuje lidskou důstojnost.

Lidská důstojnost byla rozsáhle zmiňována i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1378/16 ze dne 17. 10. 2017 ve věci poskytování informací o platu. Byla v něm připomenuta tzv. teorie objektu, kterou Ústavní soud rozpracoval už ve svých dřívějších nálezech a podle níž je vyloučeno, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Měl by to být jednotlivec, který sám ve vztahu ke své osobě určuje, co má zůstat soukromé a co se má stát veřejným. Paušalizované hodnocení toho, jaké informace se mohou nebo nemohou jednotlivce dotýkat, je nemístné a nerespektující lidskou důstojnost.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/15 ze dne 3. 5. 2017 ve věci veřejného zdravotního pojištění cizinců a jejich bezplatné zdravotní péče Ústavní soud dal do spojitosti

lidskou důstojnost s právem na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod (dále také „Listina“). Připomenul zároveň i to, že se sociální práva neodvozují pouze od postulátu ochrany lidské důstojnosti, ale jejich základem je také solidarita napříč obyvatelstvem. Člověk je přirozeně součástí společnosti jako skupiny osob a solidarita v rámci těchto skupin je podstatnou hodnotou pro fungování společnosti. Určitá míra sociální koheze je základem bezpečného pocitu z veřejného prostoru pro všechny, a má tak přímou vazbu na míru svobody všech obyvatel.

Další nadpozitivní hodnotou českého ústavního pořádku je kromě lidské důstojnosti i **svoboda**. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017 ve věci ukládání poplatků za svoz komunálního odpadu nezletilým Ústavní soud pracoval jak s lidskou důstojností, tak se svobodou. Ospravedlnění existence nezdanitelného základního existenčního minima vychází dle Ústavního soudu jednak ze základního práva v podobě lidské důstojnosti, která ukládá státu povinnost ponechat, popř. zajistit každému občanovi základní potřeby pro lidskou a důstojnou existenci, jednak z požadavku na respektování autonomní sféry jednotlivce. Jde o subjektivní právo jednotlivce na to, aby veřejná moc respektovala autonomní projevy jeho osobnosti, včetně projevů volních, které mají odraz v jeho konkrétním jednání, pokud takové jednání není zákonem výslovně zakázáno. Ochrana autonomního prostoru jednotlivce zahrnuje též respekt k uspořádání jeho životních podmínek, v nichž se může jednat svobodně realizovat mimo jiné jakožto bytost sociální a hospodářská, která získává prostředky k životu prací a jinou činností s ekonomickými aspekty. Svobodný vývoj a rozvoj osobnosti je však v této oblasti podstatným způsobem omezen v případech, kdy se činnost jednotlivce musí převážně či zcela zaměřit na placení dluhů. Tento stav lze v zásadě akceptovat, pokud jde o následek dobrovolně přijatých nebo vlastním zaviněním vniklých závazků (neboť smlouvy se mají dodržovat, dluhy platit a újma má být nahrazena). K ochraně autonomního prostoru v případě nezletilých ale přistupuje požadavek jejich zvláštní ochrany. Jeho podstata spočívá v záruce svobodného uspořádání vlastních životních podmínek při dosažení zletilosti. Veřejná moc nezletilým nemůže ukládat povinnosti, které svou mírou či způsobem zatěžují nad únosnou mez možnost uzpůsobit si život podle vlastní potřeby. To se neděje, jsou-li nezletilí do dospělého života puštěni se závažnými dluhy. Je tedy ústavně chráněným zájmem dítěte, aby

do dospělosti nevstupovalo se závazky, jež mohou mít rdousící efekt (nález sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017). To platí tím spíše v případech, kdy jde o dluhy vrchnostensky určené v době, kdy veřejná moc zároveň omezuje možnosti výdělečné činnosti takových dlužníků. Platební povinnost mohla být uložena někomu, kdo žádný majetek nemá a vlastním přičiněním jej získat nemůže.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 615/17 ze dne 10. 8. 2017 ve věci povinnosti soudu dbát na dodržování standardů spravedlivého procesu ve vztahu k slabší straně sporu Ústavní soud zdůraznil, že čl. 2 odst. 3 Listiny, podle něhož může každý činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá (srov. obdobně čl. 2 odst. 4 Ústavy), vyjadřuje jeden ze základních strukturálních principů právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Ústavní soud ze spojení těchto článků ustáleně dovozuje subjektivní právo jednotlivce na svobodné jednání v zákonných mezích. Podmínkou fungování právního státu je přitom respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů a na straně druhé sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem, a kdy je takový zásah proporcionální s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo. Tato smluvní volnost nicméně nemůže být neomezená, a to z důvodu respektování principu ochrany slabší strany, který je principem ústavněprávního významu.

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3168/16 ze dne 11. 7. 2017, který se týkal formalistického přístupu obecných soudů při posuzování platnosti závazku podle určitosti projevu vůle, zase Ústavní soud dovodil, že právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana vyplývající z principu priority občana nad státem a z principu smluvní volnosti. Porušení ústavně zaručených základních práv se tedy orgán veřejné moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat.

Asi nejkontroverznější nadpozitivní hodnotou je **rovnost**. O nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. 8. 2017 ve věci práva poškozeného či jeho zmocněnce na navrácení lhůty podle § 61 odst. 1 trestního řádu týkajícím se procesní rovnosti bude pojednáno níže. Je možno též poukázat na již zmiňovaný nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ve věci ukládání poplatků za svoz komunálního odpadu nezletilým, v němž Ústavní soud připomenul svou judikaturu o aplikaci principu rovnosti v daňových věcech. Dalším důležitým náležením z hlediska principu rovnosti byl konečně i nálezu sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017 ve věci lichevních smluv. Ústavní soud poukázal na to, že uplatnění zásady autonomie je v soukromém právu korigováno principem rovnosti. Ten lze pojímat ve dvou rovinnách: jako rovnost formální nebo rovnost faktickou. Úkolem zákonodárce je při tvorbě právního řádu zajistit všem adresátům právních norem formální rovnost. Jelikož v reálném světě přírody i společnosti existuje i faktická nerovnost, je povinností zákonodárce v odůvodněných případech zvažovat i případy zakotvení nerovnosti. To má mít za cíl odstranění faktické nerovnosti nebo jiného handicapu. I když tuto možnost zákonodárce nevyužije, má orgán aplikace práva prostor pro řešení napětí mezi neúplností psaného práva a povahou konkrétního případu cestou aplikace ústavních principů. Princip rovnosti má přitom i průmět do soukromého práva. V něm je garantována každému co nejširší míra možnosti svobodného jednání, nicméně proto, že je garantována každému, musí se zároveň u některých omezit, aby byla zaručena všem. Ze střetu autonomie vůle a z ideje rovnosti potom vyplývá ochrana slabší smluvní strany, a to s cílem dosažení vyvážené pozice, tj. spravedlnosti, ekvity či rovnováhy zúčastněných zájmů. Ve vztazích, v nichž vystupují strany, jejichž výchozí pozice jsou značně nerovnovážné (například podnikatel a spotřebitel), se nelze spokojit s tím, že oběma stranám budou poskytnuty stejné právní prostředky (formální rovnost), jelikož nerovnost výchozích prostředků způsobuje i nerovnost ve výsledku samotném. Řešení spočívá v nerovnovážné úpravě subjektivních práv a povinností účastníků soukromoprávního vztahu tím, že fakticky slabší smluvní straně je přiznáno více práv a silnější smluvní straně je uloženo více povinností. Účelem této právní úpravy je snaha o dosažení skutečné rovnováhy vyrovnáním výchozích ekonomických, informačních, odborných a jiných rozdílů, jež mezi stranami panují. Nerovnost výchozích pozic je nutno korigovat stejně nerovnou úpravou práv a povinností. Proto se stalo cílem zvláště v oblastech spotřebitelských smluv a vztahů vyplývajících z pracovního, směnecného či nájemního práva nahradit formální rovnost smluvních stran rovností materiální.

Materiální aspekt **právního státu** (tj. v konečném důsledku myšlenku spravedlnosti) vyjadřuje v první řadě koncepcie jednotlivce jako důstojné lidské bytosti, rovné v právech se všemi ostatními bytostmi. Konstrukce materiálního právního státu, rozvíjená v judikatuře Ústavního soudu v celé řadě oblastí, překonává původní ideu formálního právního státu koncepčně vycházejícího z legalismu a pozitivismu. I dnes se nicméně princip právního státu váže na formální charakteristiky, které právní pravidla v právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání. S ideou **formálního** právního státu je spjat především princip právní jistoty a jemu příbuzný princip předvídatelnosti práva (podle něj musí adresát právní regulace mít možnost v rozumné míře předvídat trestnost svého jednání a možnost regulovat své chování, resp. předvídat právní důsledky svých činů a přizpůsobit tomu své chování – srov. např. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 34/15 ze dne 13. 6. 2017).

Princip právního státu předpokládá mj. nezbytnou stabilitu platného práva. Jakýkoli postup, usilující o změnu platného zákona (např. formou předkládání návrhů na zrušení zákona a jiných právních předpisů k Ústavnímu soudu), musí být upraven zákonem a vázán přísnými procedurálními pravidly. S tím souvisí i princip **enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí**, který má základ v čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny. Podle tohoto principu lze státní moc uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon. V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 29/16 ze dne 13. 6. 2017 ve věci aktivní legitimace kárného senátu Ústavního soudu předložil věc Ústavnímu soudu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy Ústavní soud konstatoval, že zákonnou oporu pro podání návrhu na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení kárným senátem Ústavního soudu nelze v zákoně č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, najít. Ani toto oprávnění nelze dovodit za použití interpretační metody usuzování per analogiam legis, jelikož pravomoc kárného senátu je diametrálně odlišná od pravomoci „běžného“ senátu, neřkuli pléna Ústavního soudu. Plénum Ústavního soudu dále nesouhlasilo s názorem navrhovatele, že aktivní legitimaci kárného senátu Ústavního soudu k podání návrhu na zrušení napadených ustanovení zákona o Ústavním soudu lze odvodit z článku 95 odst. 2 Ústavy, jelikož se vztahuje toliko na obecné soudy, nikoliv na Ústavní soud nebo dokonce na jeho vnitřní tělesa či orgány. Ústavní soud konečně neshledal pro tento názor ani oporu v judikatuře.

Z nálezů týkajících se **materiálního** právního státu lze zmínit např. nález sp. zn. IV. ÚS 203/17 ze dne 13. 9. 2017 ve věci státem uplatněné nemravné námitky promlčení v řízení o odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným trestním stíháním, v němž Ústavní soud zmínil, že má-li stát být skutečně považován za materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů či za jednání, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Stát se nemůže zbavit odpovědnosti za nezákonné trestní stíhání porušující ústavně chráněná práva. Je-li jednatel povinen snášet úkony prováděné orgány činnými v trestním řízení, musí v podmínkách materiálního právního státu existovat garance, že dostane, neprokáže-li se, že trestnou činnost spáchal, odškodnění za vynaložené náklady obhajoby, které musel v důsledku trestního řízení platit. Z pohledu budování důvěry občanů v materiální právní stát je důležité, aby každá majetková újma způsobená nesprávným či nezákonným zásahem státu proti jednotlivci byla odčiněna.

Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 34/16: Dolní věková hranice pasivního volebního práva

Usnesení se konkrétně týkalo věkové hranice pasivního volebního práva ve volbách do Senátu. Rozhodnutím magistrátu byla odmítnuta přihláška k registraci České pirátské strany k volbám do Senátu, protože její kandidát uvedený na přihlášce k registraci nedosáhl ve dnech voleb věku nejméně 40 let, a tedy nesplňoval podmínku volitelnosti stanovenou v čl. 19 odst. 2 Ústavy a v § 57 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Navazující žalobu České pirátské strany krajský soud zamítl. Jelikož účastníkem řízení u odvolacího soudu nebyl její kandidát, musel Ústavní soud odmítnout jeho návrh jako podaný někým zjevně neoprávněným. Rovněž, ovšem z jiných důvodů, musel Ústavní soud odmítnout ústavní stížnost České pirátské strany. Její argumentace vyjadřovala nesouhlas s ústavní úpravou pasivního volebního práva do Senátu. Proto byl také součástí ústavní stížnosti návrh na zrušení § 57 volebního zákona a části ustanovení čl. 19 odst. 2 Ústavy. Ústavní soud poukázal na to, že již krajský soud přiléhavě

reagoval na námitky stěžovatelky stran věkové hranice pasivního volebního práva. Poukázal přitom na rozhodovací činnost ESLP, podle níž lze stanovení věkové hranice pro výkon volebního práva akceptovat, sleduje-li legitimní cíl zralosti osob účastnících se volebního procesu a pokud nezasahuje podstatu a účinnost volebního práva. Věková hranice 40 let pro vstup do senátu se v případě dvoukomorového parlamentu týká jen části parlamentu a nebrání mladším občanům kandidovat do dolní komory, která má tytéž pravomoci jako senát, které vykonává spolu s ním; ve dvoukomorovém parlamentu není projevem libovůle, jestliže jedna z komor je složena z těch, kdo díky svému věku dosáhli větší politické zkušenosti. Krajský soud připomněl, že institut bikamerality je v českých ústavních dějinách tradiční, věková hranice 40 let není tak enormně vysoká, aby efektivně vylučovala podstatnou skupinu obyvatelstva z participace na pasivním volebním právu do Senátu. Uzavřel proto, že požadavek na minimální věk 40 let pro kandidaturu do Senátu sleduje legitimní cíl zajištění větších osobních a politických zkušeností kandidátů, přičemž toto rozlišení na základě věku není nepřiměřené s ohledem na bikameralitu parlamentu (a s ní spojenou možnost mladších občanů kandidovat do dolní komory), dále s ohledem na zeslabenou roli Senátu v rámci legislativního procesu a zvýraznění jeho role „pojistky“, jakož i se zřetelem na průměrný věk dožití obyvatel republiky. Podle Ústavního soudu krajský soud své rozhodnutí řádně odůvodnil, a proto odmítl stížnost stěžovatelky jako zjevně neopodstatněnou, čímž odmítl i návrh na zrušení ustanovení volebního zákona a Ústavy.

Závazky z evropského a mezinárodního práva

Povinnost plnit závazky, jež pro Českou republiku plynou z mezinárodního práva a z členství v mezinárodních organizacích, je stanovena v čl. 1 odst. 2 Ústavy. Aplikační přednost mezinárodní smlouvy pak vyplývá z čl. 10 Ústavy. Ustanovení čl. 10a Ústavy pak umožňuje přenos některých pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, tedy především Evropskou unii (dále také „EU“) a její orgány. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 50/04

ze dne 8. 3. 2006, tento článek působí obousměrně: tvoří normativní základ pro přenos pravomocí a současně je tím ustanovením Ústavy, které otevírá vnitrostátní právní řád pro působení komunitárního práva včetně pravidel týkajících se jeho účinků uvnitř právního řádu České republiky.

Vztahu mezi unijním právem a českým právem se věnoval nálezný sp. zn. III. ÚS 3289/14 ze dne 10. 5. 2017 v kontextu tzv. migrační krize, o němž je podrobněji pojednáno v následujících podkapitolách. Povinností obecných soudů předložit předběžnou otázku se Ústavní soud zabýval v nálezný sp. zn. II. ÚS 4255/16 ze dne 26. 9. 2017, v němž odkázal na prejudikaturu, především pak na nálezný Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1658/11 ze dne 29. listopadu 2011.

Nález sp. zn. II. ÚS 4255/16: Povinnost soudu podat předběžnou otázku k Soudnímu dvoru Evropské unie

Stěžovatelka se v řízení před okresním soudem domáhala zaplacení žalované částky s poplatkem z prodlení jakožto dlužného nájemného a zálohy na úhrady spojené s užíváním bytu. V průběhu řízení se soudu nepodařilo zjistit pobyt žalované, proto jí byl ustanoven opatrovník. Soudního jednání se nezúčastnila ani žalovaná, ani její opatrovník. Žalovaná svou pohledávku již dříve výslovně písemně uznala. Po provedení dokazování proto soud žalobě stěžovatelky vyhověl (v roce 2009). Stěžovatelka v roce 2016 požádala soud o zaslání rozsudku s vyznačenou doložkou vykonatelnosti spolu s potvrzením, že jde o evropský exekuční titul podle § 353 odst. 1 občanského soudního řádu a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. 4. 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky. Přípisem ze dne 3. listopadu 2016 soud stěžovatelce sdělil, že pro potvrzení výše označeného rozsudku jako evropského exekučního titulu nejsou splněny podmínky. Rozsudek vydaný po provedení dokazování není podle názoru soudu nesporným nárokem ve smyslu nařízení. Zásah do svých práv spatřovala stěžovatelka mj. v tom, že okresní soud v řízení nepředložil předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie (dále také „SDEU“).

V nálezný sp. zn. II. ÚS 1658/11 Ústavní soud uvedl, že přistoupením České republiky k EU vzniklo českým soudům oprávnění, a za určitých okolností i povinnost, obracet se na SDEU s předběžnými otázkami. Nepodání předběžné otázky může představovat porušení práva na zákonného soudce. Ústavní soud proto řešil, zda v tomto případě bylo povinností okresního soudu podat předběžnou otázku k SDEU; připomněl přitom rozsudek ve věci C-511/14 *Pebros Servizi*, podle něhož potvrzení soudního rozhodnutí jako evropského exekučního titulu představuje akt soudní povahy a v rámci jeho přijímání může vnitrostátní soud předložit SDEU předběžnou otázku. Dále Ústavní soud posuzoval, zda postup soudu při nepotvrzení rozsudku jako evropského exekučního titulu závisel na výkladu unijního práva, a dospěl k závěru, že ano. Nařízení č. 805/2004 upravuje předpoklady a podmínky výše uvedeného potvrzení a soud se na ně v přípisě sám odvolává. Ústavní soud se neztotožnil s názorem okresního soudu, že výklad unijního práva byl jasný. Otázka nespornosti nároku nebyla zcela jednoznačná; okresní soud byl tedy povinen o to pečlivěji odůvodnit svůj názor ohledně toho, zda šlo o nárok sporný či nesporný; respektive pokud měl pochybnosti ohledně nespornosti nároku, bylo jeho povinností položit SDEU předběžnou otázku ohledně výkladu nařízení č. 805/2004. Vzhledem k tomu, že okresní soud takto nepostupoval, porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces a právo na zákonného soudce.

Předběžnou otázkou se zabýval i nálezný sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 ve věci náhrady škody za zpoždění letu v důsledku střetu letounu s ptákem. Ústavní soud navázal na svou předchozí judikaturu v této věci, přičemž v reakci na první z těchto nálezů se obvodní soud následně obrátil na Soudní dvůr EU. Ten pak mimo jiné shledal, že střet letounu s ptákem je třeba podřadit pod pojem mimořádné okolnosti dle čl. 5 odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. 2. 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů. V nyní projednávané věci však dle Ústavního soudu obvodní soud i přes právě uvedené dospěl bez bližšího odůvodnění k závěru, že okolnosti, jež zapříčinily zpoždění letu, nemohou

být hodnoceny jako mimořádné, jakož i k závěru, že stěžovatelka neprokázala, že učinila vše pro to, aby zpoždění letu předešla. Obvodní soud tak podle Ústavního soudu nedostál tomu, aby svůj odklon od svého předchozího rozhodnutí vysvětlil.

Posledním nálezem, který lze v této souvislosti zmínit, je nálezn sp. zn. II. ÚS 1260/17 ze dne 15. 8. 2017 týkající se vydání osoby, již byl udělen azyl v členské zemi EU.

Nálezn sp. zn. II. ÚS 1260/17: K vzetí do předběžné vazby a k vydání osoby, které byl udělen azyl v členské zemi EU

Stěžovatel byl občanem Ruské federace (dále také „RF“) a od listopadu 2004 byl nositelem mezinárodní ochrany ve formě azylu v Rakousku. V Rusku byl v nepřítomnosti odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. V roce 2008 po něm bylo vyhlášeno mezinárodní pátrání a zahájeno řízení o jeho vydání z Rakouska. Řízení bylo v roce 2009 rozhodnutím rakouského soudu zastaveno a byla vyslovena nepřípustnost vydání stěžovatele pro rozpor s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také „Úmluva“) a zásadou non-refoulement. Stěžovatel byl v lednu 2017 při kontrole zadržen na území České republiky, jelikož bylo zjištěno, že na něj byl vydán mezinárodní zatykač. Napadeným usnesením byl stěžovatel vzat do předběžné extradiční vazby. Soud dospěl k závěru, že mezinárodní ochrana získaná azylem v Rakousku se na stěžovatele na území České republiky nevztahuje a existuje obava z jeho možného útěku, aby se vyhnul extradičnímu řízení. Stížnost stěžovatele proti tomuto rozhodnutí byla zamítnuta jako nedůvodná. Vazba stěžovatele trvala do března 2017 (více než dva měsíce), kdy soud rozhodl, že vydání stěžovatele do RF není přípustné, a stěžovatele propustil z předběžné vazby na svobodu.

Ústavní soud poukázal na to, že orgány činné v trestním řízení měly již v době zadržení stěžovatele informaci, že mu byla v Rakousku udělena mezinárodní ochrana formou azylu a byl mu poskytnut pobyt na území Rakouska. Státní

zástupkyně považovala za nutné tyto informace ověřit, nicméně předběžné šetření mělo proběhnout s maximální péčí a urychlením.

Soudy rozhodující o tom, zda byly dány důvody předběžné vazby, měly přihlídnout k průběhu celého extradičního řízení, které skončilo rozhodnutím o vyslovení nepřípustnosti vydání stěžovatele do RF. Měly pečlivěji vážit už důvodnost vazby, případně použít jiné, šetrnější možnosti, kterými by bylo možné dosáhnout řádného průběhu extradičního řízení. Takto soudy vůbec nepostupovaly, naopak soud prvního stupně ve svém rozhodnutí vyslovil názor, že mezinárodní ochrana získaná azylem v Rakousku se na stěžovatele na území České republiky nevztahuje, s čímž se ztotožnil i soud stížnostní.

Ze závazků vyplývajících pro Českou republiku z mezinárodních smluv plyne, že na držitele mezinárodní ochrany udělené v jiné členské zemi EU je nutné pohlížet jako na držitele mezinárodní ochrany i v členské zemi, v níž probíhá extradiční řízení, a takovou osobu proto nelze vydat do státu, ze kterého pocházela předtím, než jí byl azyl udělen (v souladu s principem non-refoulement zakotveným v Úmluvě o právním postavení uprchlíků).

K dalším pochybením došlo i při rozhodování o návrhu státní zástupkyně na vyslovení nepřípustnosti vydání stěžovatele do RF. Soud sice dospěl k závěru o nepřípustnosti jeho vydání a propustil jej z předběžné vazby, stalo se tak však po uplynutí více než dvou měsíců od vzetí stěžovatele do předběžné vazby, přičemž již v době rozhodování o vazbě bylo z příslušných dokumentů zřejmé, že vydání nebude možné realizovat.

Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy porušily právo stěžovatele na spravedlivý proces, jelikož lze jejich rozhodnutí označit za svévolná. Z nich vyplývající omezení osobní svobody stěžovatele, které nemělo reálný účel a trvalo více než dva měsíce, pak představuje porušení čl. 8 odst. 2 Listiny i čl. 5 odst. 1 písm. f) Úmluvy.

Mezinárodními závazky se Ústavní soud zabýval i v již zmiňovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 1698/14, v němž zdůraznil, že trest odnětí svobody na doživotí uznaný soudní mocí České republiky se vykonává podle právního řádu České republiky, který je rovněž rozhodný pro stanovení podmínek pro podmíněné propuštění. Připomenul přitom, že rozhodování o uznání či přeměně trestu vysloveného cizozemským soudem a rozhodování o podmínkách výkonu takového trestu jsou odlišné věci. Ústavní stížnost směřující proti nevyhovění žádosti o podmíněné propuštění proto nemůže být prostředkem ke zpochybnění předchozího rozhodnutí o vině a trestu, stejně jako rozhodnutí o uznání odsuzujícího rozsudku cizího státu. Uznání cizího rozhodnutí neznamena převzetí pravidel cizího státu pro podání a projednání žádosti o podmíněné propuštění, ale jak uznání, tak jeho výkon jsou projevem svrchovanosti státní moci, neupravuje-li tuto otázku mezinárodní smlouva splňující požadavky čl. 10 Ústavy odlišně. V projednávané věci Ústavní soud zdůraznil, že za řádný výkon uloženého trestu tak odpovídá dle čl. 9 odst. 3 Úmluvy o předávání odsouzených osob stát, v němž je trest vykonáván. Odsouzení proto nemohou v případě jejich předání očekávat zachování stejných podmínek pro podmíněné propuštění po celou dobu výkonu trestu. Některé podmínky pro výkon trestu ve státě, kam je odsouzený předán, pro něj mohou být méně příznivé, přičemž samotná přísnost příslušných právních norem nečiní postup demokratického zákonodárce nelegitimním.

Nezávislost soudů

Nezávislost soudů a soudní moci náleží k podstatným ústavním principům odvozeným jak z pojmu právního státu, tak z principu dělby moci. Již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/99 ze dne 15. 9. 1999 Ústavní soud traktoval, že principem dělby státní moci navazuje Ústava na myšlenkovou tradici, kterou vyjádřil již Charles Montesquieu, institucionálně pak na francouzskou a americkou revoluci, která zdůraznila a také institucionalizovala potřebu nezávislosti soudnictví.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. 6. 2002 Ústavní soud uvedl, že demokratický stát je zcela vzdálen představě „soudcovského státu“ – orgánem státní moci je totiž i moc zákonodárná i výkonná. Proto může být státní moc v demokratickém

systému funkčně realizována jen při splnění podmínky fungování všech jejích orgánů. Na druhé straně je demokratický právní stát povinen vytvářet institucionální předpoklady pro konstituování a etablování reálné nezávislosti soudů jako – pro stabilizaci nejen jejich pozice, ale i celého demokratického systému ve vztahu k legislativě a exekutivě – významného státotvorného, současně však i polemického prvku. Reálná nezávislost soudů je specifickým a nepostradatelným atributem soudní moci, odůvodněným a také vyžadovaným čl. 4, jakož i čl. 81 a 82 Ústavy České republiky.

Nezávislosti soudů se Ústavní soud rozsáhle věnoval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 23/14 ze dne 11. 7. 2017. Odkázal na nálezy sp. zn. Pl. ÚS 60/04 ze dne 28. 4. 2005, podle něhož nezávislost soudů (čl. 81 Ústavy) a nezávislost soudcovského rozhodování (čl. 82 odst. 1 Ústavy) spolu souvisí, ač nejsou totožné. Nezávislost soudů znamená jejich institucionální nezávislost na moci zákonodárné a výkonné, zatímco nezávislost soudcovského rozhodování se týká vlastní rozhodovací činnosti soudu. Nezávislost soudů náleží mezi základní strukturální principy naší Ústavy, neboť je jednak výrazem dělby státní moci, jednak patří mezi základní kameny právního státu, resp. představuje požadovaný standard jeho jednání. Ústava pak výslovně garantuje rovněž nezávislost soudce při výkonu jeho funkce. Soudnictví má nicméně své institucionální a personální složky, jež jsou z hlediska funkčního neoddělitelně spojeny, a jeho formování a fungování podléhá určitým principům, které se váží podle povahy věci buď k oběma složkám, nebo jedné z nich.

Ústavní soud se v níže popsané věci blíže zabýval rozlišením mezi politickou, sociální a procesní nezávislostí. Ustanovení Ústavy totiž nedopadají pouze na jednání státní moci, nýbrž i „nestátní“ moci či jednotlivců, z čehož lze usuzovat, že Ústava cílí na všechny složky soudcovské nezávislosti, a tak adresáty jsou i osoby soukromého práva. V posuzované věci měla pro Ústavní soud zásadní význam otázka nezávislosti procesní a její projev, jímž je požadavek neutrality soudce vůči stranám. Ústavní soud se dále zabýval věcnou a personální nezávislostí soudce. Připomenul, že normy ústavního práva vedle pojmu „nezávislost“ používají i pojem „nestrannost“, kterou se rozumí jednak „vnitřní nezávislost“ samotného soudce, tzn. jeho subjektivní postoj jako nezúčastněného (neutrálního) „třetího“, jenž stojí nad stranami. Mezi samostatně chápanou

„nezávislostí“ a „nestranností“ existuje vztah funkční souvislosti, kdy nezávislost soudce je předpokladem jeho nestrannosti. Dále se Ústavní soud zabýval dvěma polohami nestrannosti, personální a funkcionální. Nestranný výkon soudní funkce je garantován ústavním pořádkem a v zákonné rovině zajišťován prostřednictvím institutu vyloučení soudce, k němuž dochází na základě námítky podjatosti či z podnětu samotného soudce (iudex suspectus), krom toho zákon vymezuje konkrétní situace, kdy je soudce z projednání a rozhodnutí věci vyloučen „přímo“, protože se v tomto případě jeho podjatost předpokládá (iudex inhabilis), případně naopak stanoví, kdy ho za vyloučeného nelze považovat. Ústavní soud připomenul, že důvodem vyloučení ex lege je zpravidla to, že soudce byl v nějaké podobě dříve činný v projednávané věci, naopak samotný procesní postup (bez dalšího) v dané věci či jeho rozhodování ve věcech jiných důvodem vyloučení soudce být nemohou. Následně Ústavní soud poukázal i na praxi ESLP týkající se rozhodování o otázce (ne)strannosti soudce.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 23/14: Insolvenční soud vykonávající oprávnění výboru věřitelů

V dané insolvenční věci se konala první schůze věřitelů za účelem ustanovení věřitelského výboru, na kterou se ale nikdo z přihlášených věřitelů bez omluvy nedostavil. Bylo proto nutné aplikovat dotčené ustanovení zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, dle něhož působnost věřitelského výboru bude po skončení schůze věřitelů, na které nebyl tento orgán ustanoven, vykonávat insolvenční soud, tj. v řízení před Ústavním soudem navrhovatel. Insolvenční soud přitom dospěl k závěru, že napadená ustanovení jsou v rozporu s ústavním pořádkem, proto řízení přerušil a obrátil se na Ústavní soud s návrhem na jejich zrušení, jelikož napadená ustanovení zakládají rozpor s principem nezávislosti a nestrannosti soudce. Je zde totiž oprávněná pochybnost o jeho nestrannosti, protože poskytuje ochranu zájmům jednoho z účastníků řízení bez ohledu na jiného účastníka a je k němu vázán povinností loajality, pro

druhého účastníka řízení to znamená porušení jeho práva na spravedlivý proces.

Ústavní soud dospěl k závěru, že návrh není důvodný. Konstatoval, že pokud insolvenční soud vykonává oprávnění výboru věřitelů podle dotčených ustanovení insolvenčního zákona, nejde o případ závislosti politické či sociální, stejně jako tzv. procesní závislosti na některém z účastníků insolvenčního řízení; insolvenční soudce je při výkonu své funkce povinen se řídit pouze zákonem a jednat jím stanoveným způsobem a v jeho mezích, nikoliv pokyny některého z účastníků řízení, resp. procesních subjektů, včetně věřitelů, a to ani při výkonu působnosti věřitelského výboru. Insolvenční soud tak může hájit společný zájem věřitelů potud, je-li v souladu s účelem insolvenčního řízení, nekoliduje se zájmy jiných účastníků řízení (včetně ochrany právem chráněných zájmů dlužníka) a s úkolem státu zajistit v insolvenčním řízení ochranu všech těchto zájmů.

Ústavní soud dále uvedl, že podle čl. 2 odst. 3 Listiny nelze nikoho (ani věřitele) nutit činit to, co mu zákon neukládá. Rezignace věřitelů nemůže vést k tomu, že by stát mohl po jejich vzoru rezignovat na svou funkci zajištění chodu tržního hospodářství a svobody podnikání, se kterými je rovněž spjata zákonná úprava insolvenčního řízení. Zvolené řešení je proto reakcí na situaci, která na tomto úseku existuje. Toto státem – na základě stoletých zkušeností – zvolené řešení se nemusí jevit zdaleka jako ideální, nicméně navrhovatel se jeho protiústavnost prokázat nepodařilo, neboť není v rozporu s ústavními kautelami ani s ústavním úkolem státu zajistit chod tržní ekonomiky. Ústavní soud v této souvislosti zmínil i jeden z nejčastěji citovaných výroků kosmonauta a prezidenta Eastern Air Lines F. Bormana na toto téma pro časopis Time: „Pořád říkám, že kapitalismus bez insolvence je jako křesťanství bez pekla. Ale těžko v tom spatřovat nějakou dobrou zprávu.“ To stát zajišťuje rovněž svěřením dohledu nad insolvenčním řízením orgánům státu, zde tedy příslušnému insolvenčnímu soudu, který tak není zástupcem některé ze „soukromých“ stran insolvenčního řízení, nýbrž ochráncem veřejného zájmu (a povinností státu) na ochraně základních práv.

Nezávislosti soudů se věnoval i nálezný sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. 4. 2017 ohledně limitů literární činnosti soudce a jeho svobody projevu. Ústavní soud podotkl, že soudce nemůže být zcela vyloučen z možnosti realizovat své ústavní právo na svobodu projevu, na straně druhé není výkon takového práva u žádné osoby, a tím méně u soudce, neomezený.

Nález sp. zn. IV. ÚS 2609/16: Limity literární činnosti soudce a jeho svobody projevu

Stěžovatel byl jako soudce krajského soudce napadeným rozhodnutím shledán vinným kárným proviněním, jehož se dopustil internetovou publikací svých článků, obsahujících příběhy, v nichž jsou hrubě neobjektivním a dehonestujícím způsobem vykresleni migranti, pracovníci neziskových organizací a občanskí aktivisté za použití vulgarismů, sexuálních a násilných narážek. Za tento delikt mu byla uložena důtka. Stěžovatel se napadeným rozhodnutím cítil být zkrácen na své ústavně garantované svobodě projevu, neboť zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, podle něj výslovně soudcům umožňuje literární činnost, aniž by některé žánry (např. satiru) vyjmul.

Ústavní soud s odkazem na svou dřívější judikaturu (nálezy sp. zn. II. ÚS 2490/15 a I. ÚS 2617/15) i na závěry ESLP podotkl, že soudce jistě nemůže být z možnosti realizovat své ústavní právo na svobodu projevu zcela vyloučen. Při výkonu tohoto práva se však nenachází v postavení srovnatelném s kterýmkoli jiným občanem. Výkon tohoto práva ze strany představitelů justice musí být dle požadavků Úmluvy a ESLP zdrženlivý, nesmí nepřijatelným způsobem ohrožovat autoritu a nestrannost soudní moci ani zasahovat do práva konkrétních účastníků řízení na spravedlivý proces.

Je třeba snažit se v maximální možné míře blížit ideálu, dle kterého je soudce pro veřejnost autoritou, a musí proto pečlivě vážit, jaké dopady vyjádření jeho postojů a forma jejich prezentace způsobí. Na jedné straně

je soudce vybaven výsadami, které mu umožňují vykonávat funkci nezávisle, nestranně a spravedlivě; tomu ovšem konsekventně odpovídají i zvýšené požadavky na jeho osobní integritu a na jeho roli pro zachování důvěryhodnosti celé justice, které se mj. projevují i v jistých omezeních v osobním životě a při výkonu politických práv. Soudce je soudcem nepřetržitě, přísnější požadavky na jeho chování se tak uplatní i v jeho běžném občanském životě, čehož se týká i publikační a literární činnost. Tyto omezující požadavky jsou nicméně s ohledem na potřebu nezávislého a nestranného soudnictví legitimní a soudce se jim přijetím funkce podřizuje dobrovolně.

Ústavní soud se ztotožnil se závěry i odůvodněním kárného senátu, který obsáhle pracoval i s judikaturou Ústavního soudu a ESLP. Dotčené články stěžovatele (tedy vědomý literární výstup soudce na veřejnosti) i přes přijetí určité míry nadsázky obsahovaly značné množství vulgárních výrazů, sexuálních, násilných a rasistických narážek a byly komunikovány prostřednictvím webového portálu. Nejednalo se o soukromý projev, který se, jakkoli jej lze shledat stejně nežádoucím, zpravidla nedotýká přímo důstojnosti soudcovské funkce ve vztahu k veřejnosti.

Ústavní soud shledal, že kárný senát posoudil případ stěžovatele individuálně a přihlédl ke všem podstatným skutečnostem a jeho odůvodnění se přílehavě vypořádalo se všemi relevantními námitkami i návrhy stěžovatele. Konstatovat porušení práva na svobodu projevu zde proto z pohledu Ústavního soudu nebylo namístě.

Základní práva a svobody

Zákaz mučení a podrobení krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu

V uplynulém roce se Ústavní soud vyslovil k podmínkám zajištění dvou nezletilých stěžovatelů v Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová ve dnech 16. 3. 2014 až 5. 5. 2014. Ve své stížnosti připomínali, že Listina i mezinárodní úmluvy zaručují právo nebýt vystaven mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (tzv. špatnému zacházení), z něhož vyplývá povinnost vládám přijmout odpovídající opatření za účelem účinné ochrany především ve vztahu k dětem, což v jejich případě nebylo dodrženo. Přestože Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 3289/14 ze dne 10. 5. 2017 upozornil, že délka zajištění stěžovatelů ve věku tří a šesti let v zařízení pro zajištění cizinců není optimálním řešením, námitkám nevyhověl. Z informací o podmínkách v zařízení lze vyzorovat snahu o reflexi potřeb dětí (vnitřní dětské centrum, venkovní hřiště, výlet mimo zařízení) a ani návštěva Evropského výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) nehodnotila podmínky v zařízení jako odporující Úmluvě.

Stejně jako v několika předchozích letech se Ústavní soud i v roce 2017 věnoval procesní povinnosti vést účinné vyšetřování v případě vznesení tzv. hájitelného tvrzení o špatném zacházení ze strany policie. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1398/17 ze dne 17. 10. 2017, k němuž bylo uplatněno odlišné stanovisko, posuzoval zákrok policie při vyklízení objektu Milada. Uznal, že stěžovatelé – zranění účastníci akce pořádané u příležitosti třetího výročí vystěhování squatu Milada – naplnili minimální nutnou míru pravděpodobnosti tvrzení, že je policie podrobila špatnému zacházení, aby bylo možno považovat tato tvrzení za hájitelná. Byť se v tomto ohledu neztotožnil s posouzením ze strany Nejvyššího správního soudu, nakonec Ústavní soud stížnost zamítl s tím, že policie poskytla dostatečné a přesvědčivé vysvětlení, jak byla zranění stěžovatelů způsobena. Zároveň připomenul, že v projednávaném případě se osoby, které do vily Milada protiprávně vnikly, vědomě připravovaly na střet s policisty a odmítly na výzvy policie vilu pokojně opustit. Tato situace je tedy značně odlišná od případů, kdy se jednotlivec dostává do moci policie např. po svém zadržení či jiném

omezení osobní svobody, neboť v těchto případech nemá možnost svobodné volby vyhnout se případnému zásahu do svých práv.

V usnesení sp. zn. IV. ÚS 4150/16 ze dne 21. 11. 2017 se Ústavní soud poprvé zabýval **použitím donucovacího prostředku taser**. Stěžovatelka namítala, že při zásahu proti jejímu duševně nemocnému bratrovi, umístěnému na psychiatrickém oddělení, použili policisté společně se zdravotní sestrou „smrtící sílu“. Ústavní soud však stížnost odmítl, neboť uznal, že užití síly nepřekročilo meze limitované judikaturou ESLP, bylo reakcí na problémy a snahou chránit především poškozeného před sebou samým. Byl to především atak duševní choroby, který mu předestřel jiné vnímání reality, jemuž považoval za nutné se bránit, avšak policisté na místě samém museli reagovat adekvátně na reálnou situaci, a to bez ohledu na okolnosti, jež poškozeného k jeho ohrožujícímu chování vedly, což potvrzuje i fakt, že síla zákroku rostla od výzev přes hmaty a chvaty, až teprve v krajním případě k užití taseru. Stanoveným standardům dostalo i následné vyšetřování věci.

Ochrana a záruky osobní svobody

V otázce přípustnosti omezení osobní svobody lze v judikatuře Ústavního soudu za rok 2017 zmínit tři případy cizinců zadržených na území České republiky. První dva nálezy se týkají předběžné extradiční vazby, ten poslední zajištění migrantů putujících v době migrační krize z Maďarska do Německa.

V případě tureckého občana Ústavní soud nálezem sp. zn. II. ÚS 1301/17 ze dne 5. 9. 2017 obecným soudům připomněl, že důvodnost obavy z útěku osoby v **předběžné vazbě** musí být podložena konkrétními skutečnostmi. Tomuto požadavku obecné soudy nedostojí, pokud své rozhodnutí o ponechání stěžovatele v předběžné vazbě (zde po dobu více než tří let trvajících extradičního řízení) opírou toliko o skutečnost, že stěžovatel je v Turecku odsouzen k dlouholetému trestu odnětí svobody (pro majetkovou trestnou činnost) a jeho vydání k výkonu trestu do Turecka se tak reálně jeví jako pravděpodobné. Ústavní soud podotkl, že na takto dlouho trvající předběžnou vazbu nelze pohlížet tak, že by byla bez dalšího akceptovatelná. Průtahy v extradičním řízení sice byly bezpochyby

způsobeny především liknavostí tureckých orgánů, nicméně situace v justičních orgánech Turecka (zejména po pokusu o státní převrat v létě roku 2016) nemůže jít k tíži stěžovatele.

Občan Ruské federace v dalším případě strávil v předběžné vazbě sice „pouhé“ dva měsíce, i u něj byl však Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 1260/17 ze dne 15. 8. 2017 nucen vyslovit závěr o nepřipustnosti zadržení. Obecné soudy totiž vůbec nevzaly v potaz skutečnosti vylučující vydání stěžovatele, kterými byly v Rakousku udělený azyl a rozhodnutí rakouského soudu o nepřipustnosti vydání stěžovatele. Stěžovatel byl z předběžné vazby propuštěn až poté, co české soudy samy (a tedy v rozporu s unijním právem) dospěly k závěru o nepřipustnosti vydání stěžovatele. Tím se dopustily porušení práva stěžovatele na osobní svobodu, zaručenou čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny. Z pohledu Ústavního soudu měly obecné soudy pečlivěji vážit důvodnost vazby, příp. použít jiné, šetrnější možnosti, kterými by bylo možné dosáhnout řádného průběhu extradičního řízení.

Posledním zmíněným případem je kauza kosovského otce, zadrženého spolu s nezletilými dětmi při nelegální cestě z Maďarska, kde svévolně opustili tamní azylové zařízení, do Německa. Stěžovatelé byli do doby předání zpět do Maďarska, tj. po dobu 50 dnů umístěni v Zařízení pro zajištění cizinců Bělá-Jezová. Ústavní soud vytkl v nálezu sp. zn. III. ÚS 3289/14 ze dne 10. 5. 2017 rozhodujícím orgánům především absenci zákonného podkladu pro zbavení svobody stěžovatelů, když aplikovaly neurčitou a nepředvídatelnou normu. Stěžovatelé byli zadrženi na základě kritéria „vážného nebezpečí útěku“, obsaženého v nařízení Dublin III. Toto nařízení však předpokládá bližší vymezení uvedeného kritéria zákonem, které v rozhodné době v českých zákonných předpisech absentovalo. Pokud tedy správní orgány problematiku absence náležitých zákonných podkladů pro **zajištění** stěžovatelů pominuly, zasáhly dle Ústavního soudu do práva stěžovatelů na osobní svobodu nepřipustným způsobem. Omezení osobní svobody cizinců v imigračním kontextu je totiž přípustné pouze za splnění určitých podmínek, mezi něž patří na prvním místě řádný zákonný podklad, tj. norma umožňující zbavení svobody dostatečně přesná a předvídatelná, řádně odůvodněné rozhodnutí o detenci cizince nevykazující znaky svévole a v neposlední řadě též

přiměřenost zbavení svobody nepřekračující hranici nezbytnosti. Ústavní soud dále připomenul, že na zajištění dětí v imigračním kontextu jsou kladeny požadavky ještě přísnější.

Pokud jde o důvodnost vazby u osob páchajících trestnou činností, upravuje trestní řád kromě vazby také jiné způsoby zajištění řádného průběhu trestního řízení. V uplynulém roce tak bylo Ústavním soudem obecným soudům vytknuto mj. nedostatečné odůvodňování upřednostnění vazby před šetrnějšími možnostmi.

Tak tomu bylo v nálezu sp. zn. I. ÚS 3533/16 ze dne 17. 1. 2017, v němž Ústavní soud připomněl, že v případech **předstižné vazby** (tj. obava z pokračování v trestné činnosti) pro majetkovou trestnou činnost zpravidla nelze bez dalšího dospět k závěru o nepřipustnosti využití peněžitě záruky výlučně odkazem na předchozí trestnou činnost obviněného. Argument předcházející trestní minulostí je dle Ústavního soudu třeba doplnit vysvětlením konkrétnějšího podezření dalšího pokračování v trestné činnosti, jak vyplývá z požadavku zdrženlivosti a maximální šetrnosti k právům obviněného. Pokud se tedy obecné soudy nevypořádaly s tvrzeními stěžovatele (o vlastním zdroji příjmů, možnosti bydlení či poukazu na vysokou peněžitou záruku stanovenou obvodním soudem) a neodůvodnily (ne)připustnost peněžitě záruky vzhledem ke konkrétním skutečnostem, ze kterých vyplývala obava, že stěžovatel bude opakovat trestnou činnost, zasáhly do práva stěžovatele na osobní svobodu nepřiměřeným způsobem.

Jinou alternativou k vzetí obviněného do vazby je též uložení **zákazu vycestování**. Jestliže obecný soud shledá, že k přijetí tohoto mírnějšího opatření není důvodu, nelze akceptovat o dva dny pozdější rozhodnutí, kterým je stěžovatel vzat do vazby, aniž by v odůvodnění bylo vypořádáno, jak se v uplynulých dvou dnech mohly okolnosti projednávané věci změnit natolik, aby naznačený postup odůvodnily. Na tuto skutečnost Ústavní soud upozornil v nálezu sp. zn. III. ÚS 1811/17 ze dne 29. 8. 2017, když uvedl, že je nepřipustné, aby pouhé dva dny po zamítnutí jednoznačně mírnějšího zásahu do osobní svobody stěžovatele byl proveden zásah daleko výraznější, plnící stejný účel, a to vše bez důkladného odůvodnění.

V neposlední řadě stojí v otázce osobní svobody za zmínku též problematika ukládání **ústavního ochranného léčení** osobám s duševní poruchou, kterou Ústavní soud v minulém roce řešil např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 3675/16 ze dne 11. 4. 2017. I zde Ústavní soud narážel na otázku, z jakých důvodů by v projednávané věci nepostačovalo uložení opatření mírnějšího, s nímž se dle jeho názoru obecné soudy nevyřádaly uspokojivě. Obecné soudy se při uložení ústavního léčení spolehly výhradně na závěry znaleckého zkoumání, aniž by samy posoudily, z jakých konkrétních důkazů vyplývá tvrzená hrozba stupňující se společenské nebezpečnosti stěžovatelky, která byla stíhána pro přečin křivého obvinění (uvedeny byly hrozby v podobě možné recidivy či vystupňování jejího chování v násilné útoky). Obecné soudy v obdobných případech musejí dle Ústavního soudu s ohledem na princip proporcionality zásahu ověřit a přezkoumatelným způsobem odůvodnit, proč nepostačuje uložení prostředku mírnějšího, zde např. ambulantního ochranného léčení.

Ochrana soukromého života a nedotknutelnost obydlí

Také v uplynulém roce byl Ústavní soud opakovaně konfrontován s problematikou ochrany soukromého života garantované čl. 10 Listiny a ochranou **nedotknutelnosti obydlí** garantovanou čl. 12 Listiny. Mezi stěžejní rozhodnutí z oblasti nedotknutelnosti obydlí patří bezesporu plenární nález sp. zn. Pl. ÚS 2/17 ze dne 18. 7. 2017 týkající se přezkumu ústavnosti zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon totiž nově umožňuje obecnímu úřadu s rozšířenou působností, aby za účelem kontroly spalovacího stacionárního zdroje (tj. kotle na tuhá paliva) mohl pověřený pracovník úřadu vstupovat do obydlí provozovatele kotle. Pokud však bude kontrolujícím přístup odepřen, hrozí mu za to pokuta až do výše 50 000 Kč. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená právní úprava omezuje domovní svobodu pouze mírně, přičemž současně podstatně uspokojuje zájem na ochraně zdraví jiných osob a jejich práva na příznivé životní prostředí ve smyslu čl. 31 a čl. 35 odst. 1 Listiny. Nad tímto zájmem pak ochrana nedotknutelnosti obydlí provozovatelů spalovacích stacionárních zdrojů zaručená čl. 12 Listiny nepřevažuje.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 2/17: Ochrana ovzduší versus nedotknutelnost obydlí provozovatelů spalovacích stacionárních zdrojů (kotle na tuhá paliva)

Ústavní soud konstatoval, že napadená ustanovení nepochybně představují omezení práva na nedotknutelnost obydlí, avšak čl. 12 odst. 3 Listiny připouští zákonné omezení tohoto práva, je-li to v demokratické společnosti nezbytné pro – mimo jiné – ochranu života nebo zdraví osob. Obdobnou úpravu obsahuje i čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Ustanovení čl. 35 Listiny pak chrání právo na příznivé životní prostředí, jež nesmí nikdo, ani výkonem svých práv, porušovat či ohrožovat. Ústavní soud uvedl, že stát nastavil novou právní úpravu ochrany ovzduší tak, že může v zájmu ochrany zdraví a práva na příznivé životní prostředí (čl. 31 a čl. 35 odst. 1 Listiny) snižovat celkovou úroveň znečištění ovzduší a současně zvyšovat jeho kvalitu, pokud bude moci efektivně postihovat provozovatele porušující své povinnosti při používání spalovacích stacionárních zdrojů v domácnostech. V kombinaci s existencí dostatečných procesních záruk ochrany domovní svobody – tou hlavní je tzv. zásahová žaloba podle § 82 soudního řádu správního; obdobně se lze bránit správní žalobou i proti pokutě uložené za porušení povinností provozovatele stacionárního zdroje – se toto omezení domovní svobody nejvíce jako nepřiměřené.

Závěrem Ústavní soud dodal, že provozovatelé kotle na tuhá paliva musí být solidární s jinými osobami. Následky znečištění ovzduší se promítají do nákladů zatěžujících systém veřejného zdravotního pojištění, plynoucích z poškození zdraví jiných osob. Vstup do obydlí za účelem zajištění důkazů o nezákonném postupu při topení je omezen na zpřístupnění kotle a používání paliva. Navíc musí případnému vstupu do obydlí předcházet opakované důvodné podezření správního orgánu o nezákonném postupu a také písemné upozornění, po němž může provozovatel zabránit kontrole tím, že od nezákonného postupu (např. použití odpadu jako paliva) upustí. Zákonná úprava tak představuje přiměřené zákonné omezení základního práva, jež je aprobováno v čl. 12 odst. 3 Listiny a bylo přijato v přípustném rámci pozitivního závazku státu s legitimním cílem ochrany zdraví a příznivého životního prostředí.

Dalším důležitým rozhodnutím z oblasti ochrany **soukromého života a práva na informační sebeurčení** byl nález sp. zn. Pl. ÚS 26/16 ze dne 12. 12. 2017 ve věci elektronické evidence tržeb (dále také „EET“). Byl se ústavněprávní přezkum zákona č. 112/2016 Sb., o evidenci tržeb, týkal zejména práva na ochranu vlastnictví a práva podnikat, musel Ústavní soud některá ustanovení tohoto zákona přezkoumávat právě optikou práva na informační sebeurčení. Ačkoliv plénum Ústavního soudu většinou dospělo k závěru, že napadený zákon jako celek není protiústavní, přistoupilo ke zrušení některých jeho ustanovení. Jednalo se například o ustanovení, které stanovuje povinnost uvádět na účtenkách daňové identifikační číslo poplatníka (DIČ), které v případě, že se jedná o fyzickou osobu, obsahuje jeho rodné číslo. Takovéto řešení však dle ústavních soudců není dostatečně šetrné k právu na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů, zaručenému čl. 10 odst. 3 Listiny, a neobstojí ani v testu proporcionality. Tento závěr je ostatně i v souladu s tendencí vyjádřenou v evropských pravidlech pro ochranu osobních údajů, zejména pak nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. 4. 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) – tzv. GDPR, které vstupuje v účinnost 25. 5. 2018.

Ochrana majetkových práv

Ani v roce 2017 se Ústavní soud nevyhnul problematice **restitučních případů**, které se zdají být nikdy nekončícím justičním tématem. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2690/15 ze dne 5. 9. 2017 Ústavní soud znovu připomenul, že přepjatě formalistický, tj. nemístně restriktivní výklad právních norem není v demokratickém právním státě přípustný. Toto pravidlo platí zvláště v případě restitučních předpisů, jejichž smyslem a účelem je alespoň částečně napravení a zmírnění historických křivd. Obecné soudy proto nesmí při projednávání skutkově často složitých a citlivých restitučních kauz ztrácet ze zřetele jejich smysl a účel, a to ani s odstupem doby. V nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16 ze dne 18. 7. 2017 pak Ústavní soud řešil otázku **přiměřené finanční náhrady** v případě, kdy nárok oprávněné osoby nelze uspokojit vydáním příslušné věci (tj. pozemku), případně vydáním náhradního pozemku. Uvedl, že finanční náhrada nemusí být ekvivalentem aktuální tržní ceny předmětné nemovitosti, má

však umožnit, aby jejím poskytnutím došlo k odstranění či zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem srovnatelným způsobem, jako by tomu bylo při vydání věci samotné. Pokud tedy finanční náhrada za pozemek, který nebylo možno oprávněně osobě vydat, není v důsledku doslovného výkladu příslušných ustanovení zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, provedeného obecnými soudy přiměřená, pak obecné soudy porušují právo oprávněné osoby vlastnit majetek zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny, jehož součástí je ochrana legitimního očekávání nabytí majetku, a dále její právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

Specifickými restitučními případy se Ústavní soud zabýval ve svých nálezech sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017 a sp. zn. I. ÚS 349/17 ze dne 22. 6. 2017. Dospěl v nich k závěru, že pokud stát vydá pozemky, jež byly blokovány ve prospěch historických vlastníků (církvních právnických osob), bez ohledu na zákonný zákaz plynoucí z § 29 zákona o půdě jiným restituentům jako pozemky náhradní, prohloubí trvajícím zásahem do práv těchto historických vlastníků, který započal v období komunistického režimu, pokračoval nečinností demokratického zákonodárce a byl dovršen jeho převodem na třetí osobu. Ačkoliv byli stěžovatelé rovněž restituenti a dle jejich přesvědčení bylo namísto prolomit blokační účinky § 29 zákona o půdě a upřednostnit ochranu jejich dobré víry a právní jistoty před zájmy církve, Ústavní soud jim za pravdu nedal. Uvedl, že v jejich případě předmětné pozemky představovaly pouze náhradní hodnotu bez jakéhokoliv historického pouta a stejný význam pro ně může mít i přidělení pozemků jiných, což však v případě vedlejšího účastníka (církvní právnické osoby) říci nelze. Jediným spravedlivým řešením takovéto situace je tedy nastolení původního stavu před provedením převodu majetku v rozporu s tzv. blokačním paragrafem, které umožní splnit legitimní očekávání na vypořádání historického církevního majetku.

Při rozhodování o náhradách za omezení vlastnického práva se mimo restituční kontext vyjádřil Ústavní soud na sklonku roku v nálezu sp. zn. III. ÚS 950/17 ze dne 19. 12. 2017 v tom smyslu, že i opatření obecné povahy vymezující územní rezervu může představovat omezení vlastnického práva, za něž náleží náhrada podle čl. 11 odst. 4 Listiny. Při posuzování, zda má být náhrada poskytnuta, je třeba vždy posoudit okolnosti konkrétního případu a zabývat se rozsahem omezení, jakož i délkou jeho trvání.

Zásadní rozhodnutí nejen z oblasti ochrany majetkových práv učinil Ústavní soud v souvislosti s **ukládáním poplatků za svoz komunálního odpadu** nezletilým. Konstatoval, že zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, který zatěžoval nezletilé poplatkovou povinností bez ohledu na to, zda mají prostředky k jejímu splnění, a zatěžoval je bez ohledu na možnost ovlivnit uložení platební povinnosti či se jí alespoň zprostit, je v rozporu s čl. 32 odst. 1 druhou větou ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny (absence zvláštní ochrany dětí a mladistvých), se čl. 3 odst. 1 Listiny (nepřípustná diskriminace na základě sociálního původu) a s čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny (rdousící účinek poplatku).

Nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15: Ukládání poplatků za svoz komunálního odpadu nezletilým je protiústavní

Ústavní soud konstatoval, že veřejná moc nemůže nezletilým ukládat povinnosti, které svou mírou či způsobem zatěžují nad únosnou mez možnost uzpůsobit si život podle vlastní potřeby. Taková možnost není zachována, pokud jsou nezletilí do dospělého života vpuštěni se závaznými dluhy. Je tedy ústavně chráněným zájmem dítěte, aby do dospělosti nevstupovalo se závazky, jež mohou mít rdousící efekt. Námitka, že je ochrana nezletilého dostatečně zajištěna pomocí institutu rodičovské odpovědnosti, jinými slovy, že pokud poplatek neuhradí nezletilý, musí ho za něj zaplatit rodič, a pokud tak neučiní, může po něm nezletilý žádat náhradu škody, neobstojí, protože takový závěr nemá dostatečnou zákonou oporu. Nadto z rozhodovací činnosti Nejvyššího správního soudu plyne, že právní úprava tíží především ty nezletilé poplatníky, kteří jsou bez vlastního majetku či pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí (např. děti vyrůstající v ústavní péči).

Ústavní soud uvedl, že napadená právní úprava nepřihlíží k zásadě hospodářské výkonnosti nezletilých poplatníků a bez přijatelného důvodu zatěžuje nemajetné nezletilé poplatníky jako sociální skupinu. Zjednodušeně lze tuto skupinu označit jako děti ze sociálně nefunkčních rodin. Povinnost ochrany této skupiny vyplývá ze záruky osobní autonomie, která se

v případě nezletilých projevuje jako požadavek bezdluhového nabytí zletilosti, a dále též ze závazků přijatých na zákonné úrovni: posilovat sociální začleňování, včetně začleňování rodin, chránit právo dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu a působit k obnovení narušených funkcí rodiny.

Ústavní soud dále uvedl, že nelze souhlasit s někdy vyslovovanými obavami vyjádřenými v odborné literatuře, že prohlášení neústavnosti napadeného ustanovení bude mít za následek, že nezletilí nebudou mít povinnost platit žádné daně a poplatky, což by vytvářelo cestu k obcházení daňových povinností. Zákonodárce má nepochybně pravomoc rozhodnout, že poplatníky určité daně nebo poplatku budou i nezletilí. Rozhodne-li se tak ovšem učinit bez ohledu na to, zda má nezletilý vůbec nějaký zdanitelný majetek nebo příjem či zda má možnost vyhnout se zpoplatňovanému jednání (nemá-li na něj odpovídající prostředky), pak musí zákonodárce již v rovině nalézacího řízení zohlednit, že může docházet k případům nadměrné tvrdosti a přijmout odpovídající řešení. Měl by také zvažovat, zda je poplatek ukládán za protiplnění ze strany státu či obce, kterého se nezletilému poplatníkovi vskutku dostává. V případě poplatku za provoz systému likvidace komunálního odpadu je však (zejména v případě malých dětí) výlučným producentem odpadu ten rodič, který pečuje o výživu dítěte faktickým plněním, při kterém odpad vzniká. Vyživovací povinnost rodičů k dítěti totiž zahrnuje veškerou běžně potřebnou péči o dítě, tedy v tomto případě nejen zajištění dodávek potřebných věcí do domácnosti, ve které dítě žije, ale i likvidaci následně vzniklých odpadů. Bylo by racionální zvažovat, zda neuložit poplatkovou povinnost namísto dítěte přímo rodiči, který požívá výhod systému likvidace komunálního odpadu.

Pozornost si jistě zaslouží i nález sp. zn. I. ÚS 3308/16 ze dne 19. 1. 2017, který se týkal **lichvy**, resp. **lichevní smlouvy** a nekalých praktik lichvářů. Lichva totiž představuje právní jednání, které je v rozporu s dobrými mravy a jehož podstatným objektivním znakem je hrubý nepoměr vzájemných plnění, neboť takový nepoměr je v rozporu s ústavní zásadou přiměřenosti. Tento nepoměr může být relevantně posouzen pouze na základě rozdílu objektivních hodnot

plnění poškozeného a protiplnění lichváře, což je v každém konkrétním případě nezbytné stanovit na základě rozsáhlého zhodnocení dané věci. Subjektivním znakem lichvy je rovněž tíseň. Dle názoru Ústavního soudu pak není úkolem obecných soudů při rozhodování, zda byla určitá smlouva uzavřena v tísní, hodnotit to, jak se dlužník dostal do špatné finanční situace a jaká byla jeho platební morálka, nýbrž zkoumat, jak dlužník sjednání předmětné smlouvy vnímal a zda věřitel nezneužil jeho obtíží k prosazení podmínek příčících se zásadám férovosti. Při posuzování, zda v tom kterém případě došlo k nepřipustné lichvě, proto musí civilní soudy do svého rozhodování promítnout ústavní principy spravedlnosti, přiměřenosti a ochrany slabší smluvní strany. Opačným postupem dochází k porušení základního práva poškozeného na soudní ochranu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny a v důsledku toho i k zásahu do jeho vlastnického práva zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny.

Mezi další zajímavá rozhodnutí z oblasti ochrany majetkových práv patří bezesporu nálezy, které se tematicky věnovaly otázkám **odpovědnosti za škodu a odškodnění**. Ústavní soud se také v tomto roce musel opakovaně vyjadřovat k otázce **nároku klientů zkrachovalé cestovní kanceláře** na vrácení plné ceny zájezdu. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3092/16 ze dne 18. 7. 2017 Ústavní soud navázal na svoji předchozí judikaturu (např. nálezu sp. zn. IV. ÚS 2370/15 ze dne 14. 6. 2016), v níž dospěl k závěru, že při rozhodování soudu o nároku klientů cestovní kanceláře vůči pojišťovně, s níž cestovní kancelář uzavřela pro případ úpadku pojistnou smlouvu ve smyslu zákona č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách podnikání a o výkonu některých činností v oblasti cestovního ruchu, ve znění pozdějších předpisů, je třeba vykládat příslušná ustanovení zákona takovým způsobem, který je souladný s ústavním pořádkem i se závazky České republiky plynoucími z jejího členství v Evropské unii, přičemž za takový výklad je v daném případě třeba považovat výklad směřující k plnému vrácení zákazníkům zaplacené ceny zájezdu. Opačný výklad obecných soudů by totiž v konečném důsledku vedl k porušení práva spotřebitele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jeho práva na ochranu majetku ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

V rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 795/16 ze dne 27. 4. 2017 se Ústavní soud zabýval otázkou **skutečné škody na havarovaném vozidle**, přičemž konstatoval,

že vedle nákladů na provedení opravy poškozeného vozidla se lze domáhat i náhrady škody odpovídající rozdílu mezi jeho tržní hodnotou před poškozením a po opravě.

Nález sp. zn. II. ÚS 795/16: K pojmu skutečná škoda na vozidle

Stěžovatelka se v řízení před obecnými soudy domáhala náhrady škody způsobené poškozením vozidla po dopravní nehodě; požadovaná škoda představovala rozdíl mezi tržní cenou vozidla před havárií a jeho tržní cenou po opravě a dále pak náklady vynaložené na znalecké posudky. Stěžovatelka nechala po havárii vozidlo opravit, nicméně ani po opravě hodnota vozidla nedosáhla obvyklé tržní ceny před jeho poškozením, což stěžovatelka doložila i znaleckými posudky. Pojišťovna proplatila stěžovatelce pouze náklady opravy, a to snížené o amortizaci náhradních dílů. Stěžovatelka se domnívá, že i rozdíl mezi tržními cenami vozidla představuje škodu. Obecné soudy však vycházely z právního názoru opačného a nakonec po kasačním rozsudku Nejvyššího soudu nárok na náhradu škody stěžovatelce nepřiznaly.

Ústavní soud dospěl k závěru, že právní názor obecných soudů, podle něhož se vedle nákladů na provedení opravy poškozeného vozidla nelze domáhat náhrady škody odpovídající rozdílu mezi jeho tržní hodnotou před poškozením a po opravě, nerespektuje již dříve formulované principy práva na náhradu škody. Ústavní soud dále poznamenal, že právo, jeho výklad a používání, by mělo respektovat ekonomickou realitu. Jsou-li totiž nahrazeny toliko náklady na opravu věci, a nikoliv již rozdíl v její tržní hodnotě, nepřináší tato věc svému vlastníku stejný užitek a škoda způsobená protiprávním jednáním mu tak není nahrazena v plném rozsahu. Ústavní soud uzavřel, že pokud obecné soudy zastávají názor, že se vedle nákladů na provedení opravy poškozeného vozidla nelze domáhat náhrady škody odpovídající rozdílu mezi jeho tržní hodnotou před poškozením a po opravě, porušují tím právo účastníka řízení vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny a jeho právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 155/16 ze dne 6. 6. 2017 se Ústavní soud znovu vracel k **principu plného odškodnění u tzv. totální škody na vozidle**. V projednávaném případě musel II. senát Ústavního soudu přistoupit ke zrušení usnesení Nejvyššího soudu, který nerespektoval závaznou judikaturu Ústavního soudu k dané problematice, zakotvující princip plného odškodnění. Připomenul, že skutečnou škodou se rozumí zmenšení existujícího majetku poškozeného ve srovnání se stavem před vznikem škody, přičemž rozsah náhrady škody musí odpovídat výši prostředků, které poškozený vynaložil k obnovení původního majetkového stavu. Tyto závěry je nutné aplikovat i na případ tzv. totální škody.

Dalším okruhem kauz z oblasti odškodnění pak byly případy **mimořádného odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění**. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1346/16 ze dne 29. 6. 2017 Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy mají prostor pro mimořádné zvýšení odškodnění podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, vždy, pokud to odůvodňuje vyšší míra závažnosti vlivu následků škody na zdraví na uplatnění poškozeného v životě a ve společnosti, a to s přihlédnutím ke všem myslitelným stránkám lidského života. Přiznaná výše náhrady za ztížení společenského uplatnění musí být založena na objektivních a rozumných důvodech a na zachování proporcionality ve vztahu mezi způsobenou zdravotní újmou a přiznanou peněžní částkou. V nálezu sp. zn. III. ÚS 1796/16 ze dne 8. 8. 2017 pak dodal, že obecný soud při postupu dle § 7 odst. 3 citované vyhlášky nemusí být nutně vázán žalobním petitem a může v zájmu přisouzení spravedlivé výše náhrady újmy na zdraví celkovou částku, jíž se žalobce domáhá, překročit.

Za zmínku stojí také rozhodnutí týkající se **odpovědnosti za újmu způsobenou nařčené osobě podáním trestního oznámení**.

Nález sp. zn. III. ÚS 1017/15: Trestní oznámení a odpovědnost oznamovatele za újmu způsobenou nařčené osobě

Stěžovatelka se jako starostka města Třince u obecných soudů domáhala toho, aby jí žalovaný uhradil majetkovou újmu za vynaložené náklady

na právní služby v souvislosti se šetřením trestního oznámení, které na ni žalovaný jakožto opoziční zastupitel podal. Stěžovatelka byla vyšetřována pro podezření ze spáchání přečinu zneužití pravomoci úřední osoby a přečinu porušování povinností při správě cizího majetku. Věc však byla policií odložena. Na základě stížností vedlejšího účastníka bylo následně vyšetřování obnoveno, přičemž policejní orgán po doplnění vyšetřování opět dospěl k závěru, že výše uvedené přečiny nebyly stěžovatelkou spáchány a že od počátku bylo postupováno s péčí řádného hospodáře. Dle stěžovatelky měla být odpovědnost vedlejšího účastníka dána tím, že zneužil práva podat trestní oznámení, neboť jeho hlavním cílem bylo poškodit stěžovatelku jako svou přímou politickou konkurentku. Soudy však její žalobu zamítly, když svá rozhodnutí založily na závěru, že za podání trestního oznámení postih v podobě náhrady újmy nepřichází v úvahu, neboť jím nemůže být porušena žádná právní povinnost.

Ústavní soud se však s takovým názorem obecných soudů nemohl ztotožnit. Konstatoval, že nelze vyloučit, že nejen subjektivní právo, ale i zákonem uložená oznamovací povinnost může být zneužita k nelegitimnímu účelu a vykonávána v občanskoprávních vztazích např. v rozporu s dobrými mravy nebo šikanózním způsobem, tedy porušením právní povinnosti. Je proto třeba odpovědnost takto jednající osoby za způsobenou újmu dovodit. Situace byla v nynějším případě o to složitější, neboť se nejednalo o bezprostřední občanskoprávní vztah, ale do řetězce jednání mezi účastníky vstoupil stát.

Ústavní soud dále uvedl, že z judikatury Nejvyššího soudu rovněž vyplývá, že v případech podání nepravdivých trestních oznámení, v nichž oznamovatel nebyl odsouzen pro křivé obvinění, připadá v úvahu občanskoprávní odpovědnost za vzniklou újmu, a to i tehdy, kdy újma vznikla následným postupem orgánů státu kupř. nedůvodným obviněním. Tím spíše je dle Ústavního soudu nezbytné, aby taková možnost existovala v případech osob, vůči kterým obvinění ani nebylo vzneseno. K podmínce existence dostatečně intenzivní újmy Ústavní soud uvedl, že vydání právních

prostředků na právní pomoc jistě újmu na majetkových právech představuje. V právním státě je tak zásadně nepřijatelný stav, v němž je jednotlivce nucen strpět důsledky protiprávního jednání soukromé osoby a orgánů veřejné moci, aniž by neměl zároveň právo na náhradu takovéto újmy. Došlo-li jednáním různých subjektů práva podáním trestního oznámení ke způsobení ústavně relevantní újmy na právech, musí soud stanovit podíl těchto subjektů na vzniku škody. Jinak musí nastoupit odpovědnost státu dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

Další podstatnou okolností byla skutečnost, že stěžovatelka a vedlejší účastník si dlouhodobě politicky konkurovali ve volbách a v orgánech samosprávy města Třince. Bylo by nepřijatelným trendem, kdyby se policie na základě vágních, či dokonce objektivně nepravdivých podnětů měla fakticky stát bezplatnou detektivní kancelář k získání informací o jednání politických oponentů. V této souvislosti označil Ústavní soud rovněž za nepřijatelný názor obecných soudů, dle něhož stěžovatelka měla pro své veřejné politické působení zásah do svých práv strpět. Ústavní soud závěrem zdůraznil, že žádný z jeho výše uvedených závěrů nemůže být vykládán jako nepřiměřené omezení práva podat trestní oznámení. Každý si však musí být vědom, že může být volán k odpovědnosti za své jednání, které nebere přiměřené ohledy na práva ostatních členů společnosti. Ústavní soud uzavřel, že obecné soudy porušily nejen stěžovatelčino právo na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, ale také její právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud se také v několika svých rozhodnutích (nález sp. zn. II. ÚS 2357/16 ze dne 18. 4. 2017 či nález sp. zn. I. ÚS 2456/16 ze dne 20. 6. 2017) zabýval **jízdou nevidomého pasažéra v městské hromadné dopravě tzv. „načerno“**, resp. zastavením exekuce vedené proti tomuto nevidomému stěžovateli. V těchto zcela identických kauzách navázal na svou starší judikaturu a dospěl k závěru, že pokud obecné soudy nezohlední postižení účastníka řízení a další dokumenty, které mají k dispozici, a nezastaví exekuci pro existenci „jiného důvodu“, nesprávně aplikují § 268 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu, čímž

porušují právo účastníka na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a také jeho právo vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Neméně významným bylo i rozhodnutí ohledně **exekuce nezabavitelné částky invalidního důchodu osoby ve výkonu trestu odnětí svobody**. Ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 1351/16 ze dne 6. 4. 2017 se Ústavní soud zabýval stížností odsouzeného na postup Vězeňské služby České republiky, která mu na základě exekučního příkazu soudu neoprávněně prováděla srážky z jeho účtu, vedeného věznicí, a to v rozsahu jdoucím nad rámec stanovený v § 25 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k tomu, že Vězeňská služba České republiky jakožto orgán státní moci, který je povinen postupovat v souladu se zákonem a v jeho mezích při šetření zásad uvedených v čl. 2 odst. 2 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny, neumožnila odsouzenému dispozici s polovinou jeho prostředků uložených na účtu, porušila jeho právo na ochranu vlastnictví garantované čl. 11 odst. 1 Listiny, resp. jeho právo na pokojné užívání majetku podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Politická práva

Svoboda projevu

Ústavní soud v roce 2017 navázal na svou judikaturu z předchozího roku věnující se míře akceptovatelného projevu ze strany soudce (nálezy sp. zn. I. ÚS 2617/15 ze dne 5. 9. 2016 a II. ÚS 2490/15 ze dne 8. 11. 2016). Podotkl, že soudce nemůže být z možnosti realizovat své ústavní právo na svobodu projevu zcela vyloučen. Při výkonu tohoto práva se však nenachází v postavení srovnatelném s jakýmkoliv jiným občanem, soudce musí být podle požadavků Úmluvy zdrženlivý, nesmí nepřijatelným způsobem ohrožovat autoritu a nestrannost soudní moci ani zasahovat do práva konkrétních účastníků řízení na spravedlivý proces. Soudce je soudcem nepřetržitě, přísnější požadavky na jeho chování se tak uplatní i v jeho běžném občanském životě, čehož se týká i publikační a literární činnost. Články stěžovatele i přes přijetí určité míry nadsázky obsahovaly značné množství vulgárních výrazů, sexuálních, násilných a rasistických nářeků a byly komunikovány veřejnosti prostřednictvím webového portálu. Nejednalo se o soukromý projev, který se, jakkoli jej lze shledat stejně nežádoucím, zpravidla nedotýká přímo důstojnosti soudcovské funkce ve vztahu k veřejnosti. Nálezem sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. 4. 2017 proto Ústavní soud zamítl stížnost soudce proti rozhodnutí kárného senátu Nejvyššího správního soudu (detailnější shrnutí viz předchozí podkapitoly).

Na pomezí svobody projevu a svobody vědeckého bádání se pohybovala věc rozhodovaná nálezem sp. zn. III. ÚS 3393/15 ze dne 13. 9. 2017. Ústavní stížnost podala badatelka, která brojila proti závěrům obecných soudů, z nichž vyplývalo, že ve svých publikacích zasáhla do osobnostních práv zemřelého Huga Salm-Reifferscheidta nepravdivými výroky. Konkrétně se jednalo o výroky, v nichž ho přirovnala k Adolfu Hitlerovi a jeho žádost o udělení občanství připodobnila činu blízkému vlastizradě. Ústavní soud mj. shledal, že přestože stěžovatelka v publikovaných vědeckých pracích vycházela dle svého tvrzení z rozsáhlé analýzy studijních materiálů a používala metody obvyklé při vědeckém výzkumu, prezentovala své poznatky způsobem, který byl hodnotícím soudem způsobitelným zasáhnout do práv jiných osob. Svoboda vědeckého bádání má totiž také (jako ostatní lidská práva) své hranice a končí tam, kde koliduje s jinými

ústavními právy. V posuzovaném případě dle Ústavního soudu stěžovatelka meze ochrany svobody vědeckého bádání překročila, její ústavní stížnost tedy zamítl.

Pnutí mezi svobodou projevu a osobnostními právy ilustruje i mediálně známý případ sporu mezi Davidem Černým a Milanem Knížákem.

Usnesení sp. zn. I. ÚS 1041/17: Posouzení kolize svobody projevu a osobnostních práv

Obecné soudy rozhodly, že stěžovatel David Černý je povinen zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení Milanu Knížákovi částku 100 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy za jeho výrok pronesený v odvysílaném televizním dokumentu, v němž přirovnal vedlejšího účastníka k poškozenému mužskému pohlavnímu orgánu.

Ústavní soud se ztotožnil se závěry obecných soudů, podle nichž měly stěžovatelovy výroky charakter hodnotového soudu, který nemůže být testován z pohledu jeho pravdivosti či věcného základu. Zjevně neslušné a vulgární výrazy stěžovatele znevažující osobu vedlejšího účastníka nebylo možno považovat za přiměřené, a to ani v kontextu odvysílaného dokumentu, předchozího chování vedlejšího účastníka a vzájemných sporů mezi nimi. Stěžovatel nebyl v dokumentu s vedlejším účastníkem konfrontován ani na něj nebyl tázán a sám se vrátil k událostem, které byly již několik let staré. Výroky tedy nešlo omluvit jako „kontraatak“ či jako stěžovatelovu bezprostřední reakci na verbální útok. Ani to by však nepřevážilo skutečnost, že šlo o tvrzení urážející a dehonestující osobu vedlejšího účastníka. Cílů, které vedlejší účastník sledoval, šlo dosáhnout i bez použitých výrazů a urážek. Byť Ústavní soud přihlédl k osobě stěžovatele jako nonkonformního umělce, musel stěžovatel počítat s tím, že se jeho výroky dostanou do televizního vysílání a veřejného prostoru. Ústavní soud uzavřel, že výroky stěžovatele se od standardních a přijatelných hodnotových soudů liší mírou vulgarity, a proto nemá důvod zasáhnout do rozhodnutí

obecných soudů, které upozadily jeho práva na svobodu projevu. Jejich závěry nebylo možné označit za neudržitelné, excesivní či jinak neústavní. Při posuzování výše náhrady za nemajetkovou újmu vrchní soud zohlednil nezbytná kritéria. Ač podle názoru Ústavního soudu mohla splnit satisfakční a sankční funkci zadostiučinění i částka nižší, nedopustil se při stanovení této výše vrchní soud excesu.

Shromažďovací právo

Skupina senátorů navrhla zrušení § 24 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, s poukazem na to, že Policie České republiky na základě tohoto ustanovení nevpustila účastníky řádně ohlášených shromáždění do prostor Hradčanského náměstí v souvislosti s návštěvou České republiky prezidentem Čínské lidové republiky a dalších čínských politiků v roce 2016.

Ústavní soud konstatoval, že napadené ustanovení umožňuje správnímu orgánu (a ve výjimečných případech vlastníkovi komunikace) k žádosti osoby, v jejímž zájmu má k uzavírce dojít, dočasně omezit obecné užívání pozemních komunikací. Správní orgán má tak možnost správního uvážení, zda k uzavírce přistoupí, či nikoliv, případně v jakém rozsahu. To však neznamená, že by mohl správní orgán postupovat libovolně. K částečnému či úplnému uzavření komunikace může správní orgán přistoupit pouze tehdy, pokud zájem žadatele na uzavření komunikace převáží nad jinými v úvahu připadajícími zájmy, jen v rozsahu zcela nezbytném pro dosažení tohoto zájmu a na dobu pokud možno co nejkratší. Mohou-li být rozhodnutím o uzavírce dotčena základní práva, musí správní orgán šetřit jejich podstatu a smysl. Pokud navrhovatelé namítají, že se správní orgány těmito zásadami neřídí a k uzavírkám přistupují „automaticky“, není možné toto případné porušování zákona řešit zrušením napadeného ustanovení, ale opravnými prostředky v rámci správního řízení, případně správními žalobami. Ústavní soud tak dospěl k závěru, že napadené ustanovení neumožňuje libovůli správních orgánů při rozhodování o uzavírce pozemní komunikace, a není tedy v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny. Ústavní

soud dodal, že v Listině a mezinárodních smlouvách jsou stanoveny podmínky, za nichž je možno shromažďovací právo omezit. K uzavření pozemní komunikace, na níž se má konat ohlášené shromáždění, může správní orgán přistoupit pouze a toliko tehdy, jestliže k uzavírce dojde za účelem dosažení jednoho z legitimních cílů uvedených v čl. 19 odst. 2 Listiny, toto opatření bude k dosažení tohoto cíle nezbytné, a za podmínky, že omezení shromažďovacího práva bude vůči sledovanému cíli přiměřené. Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 21/16 ze dne 27. 6. 2017 tedy Ústavní soud návrhu skupiny senátorů nevyhověl.

Právo na informace

Mediální pozornost v minulém roce přitáhlo také rozhodování Ústavního soudu o otázkách práva na informace. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3208/16 ze dne 21. 3. 2017 Ústavní soud vyhověl stěžovateli, které Ministerstvo zdravotnictví a správní soudy nezpřístupily vyžádanou právní analýzu týkající se domácích porodů. Ústavní soud zdůraznil, že je třeba garantovat široký přístup k informacím o výkonu působnosti povinných subjektů, současně je však nutné reagovat i na případy nepřiměřených požadavků či dokonce zneužití zákona k získání neoprávněné výhody, v krajním případě k protiprávnímu zásahu do práv jiných osob. Orgány veřejné moci musí k žádostem o informace tohoto druhu přistupovat individuálně a pečlivě zvážit, zda má při kolizi přednost právo na informace zaručené čl. 17 odst. 1 Listiny či právo k výsledkům tvůrčí činnosti zaručené čl. 34 odst. 1 Listiny.

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1146/16 ze dne 20. 6. 2017 byl Ústavní soud konfrontován s otázkou, zda je stěžovatelka, obchodní společnost ČEZ, a. s., veřejnou institucí dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, neboť soukromoprávním subjektům na rozdíl od těch veřejnoprávních nevyplývá informační povinnost přímo z čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny. Dříve rozhodující správní soudy sice zohlednily způsob vzniku stěžovatelky, avšak příkládaly mu neadekvátní význam, protože byla od okamžiku svého vzniku osobou soukromého práva v režimu obchodního zákoníku, později zákona o obchodních korporacích, odlišnou od státu. Vytváření jejich orgánů či výkon práv jejich akcionářů probíhaly též výhradně v soukromoprávním režimu. Veřejný účel činnosti stěžovatelky

by rovněž bylo možno přiznat celé řadě jiných soukromoprávních subjektů, aniž by bylo třeba je považovat za veřejné instituce. Podstata existence a fungování stěžovatelky je především podnikání, jehož účelem je dosažení zisku. Na soukromoprávní povaze existence stěžovatelky sám o sobě nemění nic ani většinový podíl státu.

Ústavní soud tedy stěžovatelce vyhověl, dovodil, že na ni informační povinnost dle zákona o svobodném přístupu k informacím nedopadá. Zároveň dodal, že jeho závěry nebrání tomu, aby byla stěžovatelce či jakékoliv jiné obchodní společnosti stanovena povinnost poskytovat informace o jejich činnosti, bude-li na tom dán veřejný zájem. Takováto povinnost však musí být stanovena zákonem.

K neustále se vracejícím otázkám patří rovněž rozsah poskytování informací o platech zaměstnanců vyplácených z veřejných prostředků. Nový náhled na tuto problematiku poskytl v uplynulém roce Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1378/16 ze dne 17. 10. 2017.

Nález sp. zn. IV. ÚS 1378/16: K poskytování informací o platu zaměstnanců povinného subjektu (ústavně konformní výklad § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím)

Stěžovatelé se jako tehdejší vedoucí zaměstnanci města Zlín u Ústavního soudu domáhali konstatování, že poskytnutím informace o výši jejich platů a odměn spolu s uvedením jejich jmen se město dopustilo porušení jejich práva na ochranu soukromí a dalších práv. Ústavní soud předeslal, že právo na informace ve veřejném zájmu není absolutní, a pokud jeho výkon zasahuje do práva na ochranu soukromého života, je nutno v každém jednotlivém případě tato práva poměřovat a zajistit mezi nimi spravedlivou rovnováhu. Formuloval kritéria, která musí být kumulativně splněna, aby povinná osoba mohla informace o platech a odměnách zaměstnanců vyžádaných na základě § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím poskytnout. Mezi ně patří požadavek, aby a) účelem vyžádání informace bylo přispění k diskusi o věcech veřejného zájmu, b) se informace samotná

týkala veřejného zájmu, c) žadatel o informaci plnil úkoly či posláni doзору veřejnosti či roli tzv. „společenského hlídacího psa“ a konečně d) informace existovala a byla dostupná. Subjekt poskytující informace ve veřejném zájmu je povinen v případě střetu základních práv dotčená práva poměřovat a posoudit, zda mezi nimi byla dosažena spravedlivá rovnováha. Ústavní soud nesouhlasil s judikaturou Nejvyššího soudu, traktující, že test proporcionality není třeba provádět, protože takový text prý provedl již zákonodárce při formulaci ustanovení § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím. Žádným zákonem nelze abstraktně vyloučit ochranu základních práv a svobod zaručenou ústavním pořádkem. V každém jednotlivém případě střetu ústavně zaručených práv musejí soudy a jiné orgány veřejné moci zvážit význam a intenzitu dotčených práv. V posuzované věci spočívalo pochybení města Zlín v tom, že při rozhodování o žádosti žadatele neprovedlo nezbytný test proporcionality. Ústavní soud tedy stěžovatelům vyhověl a městu Zlín zakázal, aby v porušování jejich základních práv pokračovalo.

Hospodářská a sociální práva

I v uplynulém roce vydal Ústavní soud několik důležitých rozhodnutí, jež se zabývají ochranou práv spadajících do oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv, zakotvených v čl. 26 až 35 Listiny.

Právo na svobodnou volbu povolání a přípravy k němu

V nález sp. zn. II. ÚS 3350/15 ze dne 10. 2. 2017 ve věci výpovědi z pracovního poměru pro nesplnění předpokladů pro výkon pedagogického pracovníka, Ústavní soud zpochybnil výklad obecných soudů, které rozhodly, že doplňkové pedagogické studium by mělo navazovat na vysokoškolské nepedagogické vzdělání. Takový požadavek však nevyplývá z příslušné vyhlášky; je pouze důležité, zda jde o dostatečné vzdělání zaručující potřebné předpoklady pro odbornou i pedagogickou činnost učitele. V důsledku zmíněného výkladu by stěžovatelka nemohla vykonávat práci učitelky na základní škole u původního zaměstnavatele, kterou u něj navíc vykonávala po dobu 10 let, ani na jiných základních školách.

Právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost

Do práv uvedených v čl. 26 Listiny spadá rovněž právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, které je vymezeno jako samostatné základní právo. Otázkou, zda došlo k jeho porušení, se zabýval Ústavní soud v loňském roce ve dvou důležitých nálezech. Prvním z nich je zamítavý náleze sp. zn. Pl. ÚS 28/16 ze dne 14. 2. 2017, který se věnoval přezkumu ústavnosti zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách. Tento zákon zakotvil povinnost poskytovatelů připojení k internetu na území České republiky zablokovat přístup k internetovým stránkám uvedeným na tzv. „blacklistu“ nepovolených internetových her, který spravuje Ministerstvo financí. Pokud tak poskytovatelé neučiní ve stanovené lhůtě, hrozí jim pokuta.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 28/16: Blokování nelegálního hazardu na internetu

Plénium Ústavního soudu dospělo k závěru, že návrh není důvodný s ohledem na to, že na rozdíl od kamenných provozoven je provozování hazardních her na internetu obecně podstatně hůře kontrolovatelné, nebezpečnější a navíc tyto hry často unikají jakémukoliv zdanění. Obdobný postup zablokování nelegálních her je běžný i v ostatních zemích Evropské unie.

Takový postup nelze dle Ústavního soudu považovat za omezení práva podnikat ve smyslu čl. 26 Listiny, svobody projevu a práva na informace podle čl. 17 odst. 4 Listiny a ochrany vlastnického práva ve smyslu čl. 11 odst. 3 Listiny. Provozovatelům nelegálních hazardních her nemůže svědčit ochrana uvedených ústavně chráněných práv, neboť jde o nezákonnou činnost, která ohrožuje řadu důležitých zájmů společnosti, navíc je často provázána se závažnými kriminálními aktivitami. Byť to nespadá přímo do této kapitoly, je nutné připomenout, že výše uvedenou blokaci nelze přirovnávat k cenzuře internetu; jde o technické opatření, jehož účelem je zamezit ilegálním aktivitám a musí být používáno tak, aby nedocházelo k zásahu do legálního obsahu internetu. Ústavní soud neshledal rozpor s ústavním pořádkem ani v tom, že pravomoc k rozhodování o zařazení konkrétní internetové stránky na „blacklist“ zákon svěřuje správním orgánům; děje se tak ve správním řízení a výsledné rozhodnutí podléhá standardnímu soudnímu přezkumu.

Druhým z nálezů ohledně možného porušení práva podnikat je náleze sp. zn. Pl. ÚS 26/16 ze dne 12. 12. 2017 týkající se zavedení elektronické evidence tržeb, které vzbudilo četné ohlasy i mezi širokou veřejností. V tomto případě nešlo jen o přezkum práva podnikat, ale také práva na informační sebeurčení zakotveného v čl. 10 odst. 3 Listiny, proto je nálezu věnována pozornost i v příslušné části ročenky.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 26/16: Elektronická evidence tržeb (EET)

Navrhovatelé se domáhali zrušení celého zákona o evidenci tržeb nebo některých jeho ustanovení. Plénum připustilo, že došlo k procedurálnímu pochybení při přijímání zákona, jež však nedostáhlo intenzity protiústavnosti, a proto ke zrušení zákona z tohoto důvodu nepřistoupilo. Napadený zákon není protiústavní jako celek, nicméně některá jeho jednotlivá ustanovení byla zrušena. To však ne pro jejich rozpor s právem podnikat; na tomto místě Ústavní soud připomněl, že v souladu s čl. 26 Listiny je třeba rozlišovat přístup k právu podnikat (svoboda podnikání – odstavec 1) a výkon povolání nebo jiné hospodářské činnosti a podmínky spojené s tímto výkonem (odstavec 2). Ústavně zakotvená hospodářská, sociální a kulturní práva vyjmenovaná v čl. 41 odst. 1 Listiny nejsou přímo aplikovatelná ve stejném rozsahu jako základní lidská práva či politická práva a je možné domáhat se jich pouze v mezích zákonů, což vyjadřuje přesvědčení ústavodárce, že jejich úprava je primárně v rukou zákonodárce, a pouze sekundárně a v omezené míře lze ústavní garance hospodářských, sociálních a kulturních práv považovat za otázku judiciální.

Soudci zdůraznili, že právo podnikat má nejen význam čistě ekonomický, ale představuje též prostředek seberealizace jednotlivce, který slouží k naplňování jeho přirozenoprávní svobody. Zároveň však připomněli, že je to do jisté míry veřejná moc, která stanoví podmínky pro výkon hospodářské činnosti. Byť se základních práv podle čl. 26 Listiny lze domáhat pouze v mezích prováděcích zákonů, platí i pro tento případ povinnost šetřit podstatu a smysl základních práv (čl. 4 odst. 4 Listiny). Ústavní soud naznal, že zavedení elektronické evidence tržeb podstatu a smysl práva podnikat neporušuje a zavedení nové formy evidenční povinnosti je třeba podřadit pod čl. 26 odst. 2 Listiny.

Právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací a právo na hmotné zajištění

V této oblasti lze zmínit především nález sp. zn. Pl. ÚS 10/12 ze dne 23. 5. 2017 týkající se mj. přezkumu novely zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, na jejímž základě může být dána zaměstnanci ze strany zaměstnavatele výpověď pro zvlášť hrubé porušení režimu dočasně práce neschopného zaměstnance, přičemž zaměstnanec nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/12: Výpověď pro zvlášť hrubé porušení režimu dočasně práce neschopného zaměstnance

Ústavní soud připomenul zásadní změnu v systému nemocenského pojištění, kdy od 1. 1. 2009 má zaměstnavatel povinnost poskytovat po určitou dobu od vzniku pracovní neschopnosti místo nemocenských dávek náhradu mzdy nebo platu. Zaměstnavatelům pak byla umožněna kontrola dodržování režimu dočasně práce neschopného pojištěnce, kdy v případě jeho porušení má zaměstnavatel právo náhradu mzdy nebo platu snížit nebo neposkytnout. Náhrada mzdy je vyplácena z prostředků zaměstnavatele, a nikoli státu a právě tuto skutečnost vyhodnotil Ústavní soud jako rozhodující pro posouzení ústavnosti napadených ustanovení.

Porušuje-li zaměstnanec své povinnosti v době dočasné pracovní neschopnosti, poškozuje tím svého zaměstnavatele. Nepracuje, neléčí se, a přesto požaduje od svého zaměstnavatele náhradu mzdy. Svého zaměstnavatele tak de facto „podvádí“. Dle Ústavního soudu nelze po zaměstnavateli spravedlivě požadovat, aby nadále zaměstnával člověka, který jej „podvedl“, snažil se jej připravit o peníze či jej jinak vážně poškodil, a proto považuje možnost výpovědi z pracovního poměru v takovém případě za rozumnou. K neposkytnutí podpory v nezaměstnanosti v těchto případech pak Ústavní soud pouze dodává, že porušení povinnosti zvlášť hrubým způsobem vyžaduje úmyslné zavinění. Jestliže se z tohoto důvodu stane zaměstnanec nezaměstnaným, je

takovéto řešení přiměřeným a Evropským zákoníkem sociálního zabezpečení přímo předvídaným důsledkem. Stejně tak čl. 26 odst. 3 Listiny výslovně stanoví, že stát v přiměřeném rozsahu hmotně zajišťuje občany, kteří nemohou své právo získávat prostředky pro své životní potřeby prací vykonávat bez své viny. A právě tato tři poslední slova jsou rozhodující.

Právo na ochranu zdraví

Ochranou zdraví garantovanou čl. 31 Listiny se zabýval Ústavní soud v roce 2017 ve dvou významných rozhodnutích, byť se netýkají přímo práva na ochranu zdraví, ale druhého práva vyplývajícího z čl. 31, tedy práva na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky na základě veřejného pojištění. V souvislosti s veřejným zdravotním pojištěním cizinců Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 2/15 ze dne 3. 5. 2017 zamítl návrh na zrušení napadených ustanovení zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. V prvním případě, z něhož vzešel návrh Ústavnímu soudu, požadovalo zdravotnické zařízení po cizí rodičce náklady spojené s porodem, neboť ta v době porodu neměla již povolení k zaměstnání, čímž skončil i její pracovní poměr, a ona se zdržovala na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu. V druhém případě byla cizinka v době porodu v pracovním poměru, tudíž byla účastna na veřejném zdravotním pojištění, nicméně šlo o výlohy spojené s hospitalizací a lékařskou péčí pro jejího novorozeného syna.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 2/15: Veřejné zdravotní pojištění cizinců a jejich bezplatná zdravotní péče

Plénium v projednávané věci připomnělo, že účast na systému veřejného zdravotního pojištění vyplývá přímo ze zákona, jenž stanoví okruh osob, které jsou na něm účastny, a podmínky vzniku a zániku účasti. Po dobu své účasti na tomto systému má osoba právo čerpat bezplatnou zdravotní

péči. Pokud nespĺňuje zákonné podmínky, může si buď sjednat smluvní pojištění u některé z komerčních zdravotních pojišťoven, nebo čerpanou péči hradit přímo ze svých finančních prostředků.

Obsahem napadených ustanovení je vymezení osobního rozsahu zdravotního pojištění na jednotlivce, kteří mají trvalý pobyt na území České republiky, a dále na osoby, které sice tento trvalý pobyt nemají, nicméně jsou zaměstnanci zaměstnavatele, který má sídlo nebo trvalý pobyt na území republiky. Jakkoliv čl. 31 Listiny odlišuje přístup k bezplatné zdravotní péči podle státo-občanského kritéria, je prováděcí zákonná úprava v tomto ohledu ve vztahu k cizincům výrazně vstřícnější. Rozhodující podmínkou přístupu k veřejnému zdravotnímu pojištění totiž není existence státního občanství, nýbrž trvalého pobytu na území České republiky, resp. sídlo nebo trvalý pobyt zaměstnavatele, u kterého jsou tyto osoby zaměstnány. Je tak zřejmé, že základním dělicím kritériem ve skutečnosti není otázka existence státního občanství, nýbrž faktického sepětí jedince a státu v podobě pobytu či výkonu práce na jeho území.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/15 ze dne 30. 5. 2017 plénium Ústavního soudu vyhovělo návrhu skupiny senátorů a zrušilo napadená ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění, která stanoví cenu, na jejíž úhradu vznikne výdejcem zdravotnických prostředků nárok vůči zdravotní pojišťovně, jestliže vydali jejímu pojištěnci některý ze zdravotnických prostředků. Cenou je pak konkretizováno právo pojištěnce na zdravotnický prostředek, neboť právě od ní se odvíjí, zda mu bude vydán bezplatně, nebo mu vznikne povinnost zaplatit doplatek.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 3/15: Mechanismus stanovování výše úhrady zdravotnických prostředků z veřejného zdravotního pojištění

Ústavní soud se zabýval otázkou, zda napadená ustanovení dostatečně určité a předvídatelně vymezují obsah základního práva občanů na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky na základě veřejného zdravotního pojištění,

zda stanoví jeho meze v souladu s výhradou zákona a zda jejich prostřednictvím není uvedené základní právo nepřipustným způsobem omezeno.

Závěrem uvedeného nálezu je, že napadená ustanovení nejsou natolik určitá, aby bylo možné dovodit, na poskytnutí jakých zdravotnických prostředků má pojištěnec právo; to závisí teprve na konkrétním postupu zdravotních pojišťoven. Tím je však založen nesoulad napadených ustanovení s čl. 31 větou druhou Listiny, který stanoví základní právo občanů na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky na základě veřejného zdravotního pojištění, a s čl. 4 odst. 2 Listiny, z něhož pro stanovení mezí tohoto práva vyplývá výhrada zákona. Výše zmíněné závěry o neurčitosti napadených ustanovení se uplatní i ve vztahu k posouzení jejich souladu s právem dodavatelů zdravotnických pomůcek podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Vzhledem k tomu, že ke stanovení práva podnikat v tomto případě dochází fakticky až postupem zdravotních pojišťoven, je opodstatněn závěr o nesouladu napadených ustanovení s tímto právem a rovněž s výhradou zákona, která musí být respektována při stanovení jeho mezí.

Ochrana rodičovství, rodiny a dětí

Ochrana rodičovství a dětí je zakotvena napříč univerzálními i regionálními lidskoprávními mechanismy. V poslední době se souvisejícím právům velmi často věnuje i Ústavní soud a nejenak tomu bylo i v uplynulém roce. Listina staví rodičovství, rodinu a děti mezi zásadní instituty či Ústavou chráněné hodnoty. Jejich ochrana se promítá do řady jejich ustanovení. Nálezová judikatura Ústavního soudu v této oblasti ochrany byla v roce 2017 obohacena o několik významných rozhodnutí, jež se dotýkala rozličných témat.

Mezi zásadní rozhodnutí týkající se této oblasti patří především plenární nálezy sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. 8. 2017, ve kterém se Ústavní soud zabýval otázkou ústavnosti právní úpravy ukládající poplatky za svoz komunálního odpadu nezletilým poplatníkům. Je o něm blíže pojednáno už v předchozích podkapitolách.

K dalším významným rozhodnutím jistě patří zamítavý nálezy sp. zn. II. ÚS 3122/16 ze dne 16. 5. 2017, v němž Ústavní soud řešil otázku oprávněnosti domnělého biologického otce domáhat se soudní cestou popření otcovství matrikového otce založeného první domněnkou určení otcovství.

Nálezy sp. zn. II. ÚS 3122/16: Biologický otec versus matrikový otec

Podle současné judikatury ESLP nemá stát pozitivní závazek k tomu, aby zajistil domnělému biologickému otci možnost domoci se popření otcovství matrikového otce založeného první domněnkou určení otcovství a následného určení otcovství. Ochrana existující právně-sociální rodiny jako zájem převyšující biologickou fakticitu plyne i z právních řádů Německa a Rakouska. Ústavní soud zároveň zdůraznil, že dle judikatury ESLP musí mít domnělý biologický otec možnost dosáhnout alespoň styku s dítětem. Biologický otec tak nesmí být zcela vyloučen ze života svého dítěte, ledaže jsou k tomu důležité důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte.

Pokud obecné soudy zamítly žalobu domnělého biologického otce na určení otcovství v případě, že v rodném listě je zapsán jako otec manželky na základě první domněnky určení otcovství, neporušily jeho právo na respektování rodinného a soukromého života zaručené čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy. Dle současné zákonné úpravy nebyl stěžovatel k podání žaloby na určení otcovství oprávněn. Pouze rodiče zapsaní v rodném listě dítěte byli oprávněni popřít otcovství, ti však tak v době trvání popěrné lhůty neučinili.

Pozornost zasluhuje bezesporu také nálezy sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017, v němž Ústavní soud dospěl k závěru, že neuznání cizího rozhodnutí, kterým bylo určeno rodičovství k dítěti dvou osob stejného pohlaví v situaci, kdy už rodinný život byl mezi nimi fakticky i právně konstituován formou náhradního mateřství, z důvodu, že české právo neumožňuje rodičovství dvou osob stejného pohlaví, je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte chráněným čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Nález sp. zn. I. ÚS 3226/16: Neuznání zahraničního právního a faktického rodičovství jednoho z mužů tvořících stejnopohlavní pár

Nejvyšší soud v roce 2015 uznal rozsudek kalifornského soudu, jímž bylo určeno rodičovství prvního a druhého stěžovatele, tj. dvou mužů k třetímu stěžovateli, dítěti, které vzniklo za použití institutu náhradního mateřství. To však pouze ve vztahu k prvnímu stěžovateli, českému občanovi. Opětovný návrh obou mužů na uznání předmětného cizího rozsudku i ve vztahu k druhému stěžovateli Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným rozhodnutím zamítl, a to pro rozpor s veřejným pořádkem, když vyhověním návrhu by byla ve výsledku nastolena situace korespondující společnému osvojení dítěte dvěma osobami stejného pohlaví, což je stav, který české právo neakceptuje.

Ústavní soud se ztotožnil se závěrem Nejvyššího soudu, že uznání rodiny, legálně vzniklé v zahraničí za využití náhradního mateřství, se zjevně nepříčí veřejnému pořádku. Nebylo pochyb, že všichni tři stěžovatelé spolu vedou rodinný život. Nejedná se jako u osvojení o teprve v budoucnu vzniklý život, ale právní a faktickou realitu, která jen vyžaduje uznání ze strany našeho státu.

Judikatura Ústavního soudu i ESLP zdůrazňuje, že v případě, že mezi osobami rodinný život, vzniklý na legální bázi, již existuje, je povinností všech orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musí být respektovány právní záruky, které chrání vztahy dítěte a jeho rodiče. Podle Ústavního soudu Nejvyšší soud pochybil, když odmítl formálně uznat již existující rodičovský vztah mezi druhým stěžovatelem a dítětem, čímž došlo k porušení jejich práva na rodinný život ve smyslu čl. 10 odst. 2 Listiny. Napadené rozhodnutí není v nejlepším zájmu dítěte, neboť podrývá faktické a v místě bydliště i formálně právní rodinné vazby dítěte a je rovněž v rozporu s právem dítěte na uznání jeho identity, pokud odmítá uznat právní vztah k jednomu z jeho rodičů. V nejlepším zájmu dítěte je, aby jeho faktický a v zemi bydliště i právní vztah ke druhému stěžovateli

jako rodiči byl uznán i na území České republiky. Otázku nejlepšího zájmu dítěte však Nejvyšší soud nijak neposuzoval. Nezdůvodnil ani, proč uznal rodičovství prvního, a nikoliv druhého stěžovatele, když tito mají ve vztahu k dítěti stejný právní i faktický vztah a totožná rodičovská práva. Nejvyšší soud nevysvětlil, v čem spatřuje zjevný rozpor s veřejným pořádkem, pokud by bylo uznáno rodičovství druhého stěžovatele k dítěti. Z toho, že český právní řád nepředvídá rodičovství dvou osob stejného pohlaví, nelze dovozovat, že situace v případě skutkových okolností stěžovatelů je natolik intenzivně v rozporu s veřejným pořádkem, aby šlo o rozpor zjevný. Již nyní totiž české právo připouští možnost, že dítě bude mít dva rodiče stejného pohlaví.

Byť Ústavní soud respektuje legitimní zájem na ochraně tradiční rodiny, tento by však nebyl vyhověním návrhu stěžovatelů ohrožen žádným podstatným způsobem, neboť by jím nedošlo k vytvoření nějaké nové rodinné vazby, ale jen k uznání již existující vazby. Zájem ochrany tradiční rodiny nemůže vždy převážet. V důsledku napadeného rozsudku přestal na území České republiky jakýkoliv právní vztah mezi druhým stěžovatelem a dítětem existovat, a to výlučně pro sexuální orientaci prvního a druhého stěžovatele, která je jejich osobnostní charakteristikou, již nelze změnit. Podle Ústavního soudu je však nepřijatelné, aby k takovéto stigmatizaci stěžovatelů docházelo pod záminkou zachování hodnot tradiční rodiny.

Ve věci projednávané pod sp. zn. IV. ÚS 3526/16 ze dne 21. 3. 2017 se čtvrtý senát vyslovil k **právu rodičů (stěžovatelů) nezletilého dítěte na nahlédnutí do trestního spisu** obsahujícího podrobnosti o vyšetřování úmrtí dítěte ve smyslu § 65 trestního řádu. S ohledem na pozici stěžovatelů v rámci trestního řízení vedeného proti nim jako podezřelým a následné odložení jejich trestní věci dospěl Ústavní soud v souladu se svou prejedikaturou k závěru o postavení stěžovatelů jako tzv. jiných osob. Ústavní soud však podotkl, že přístup těchto osob ke spisu není neomezený. Je totiž podmíněn tvrzením dotčených zájmů, které chce tzv. jiná osob uplatnit, a souhlasem státního zástupce, který však rovněž není nadán neomezenou možností tento přístup odepřít. Je proto nutno pečlivě vážit práva

a oprávněné zájmy tzv. jiné osoby vůči legitimním důvodům k odepření přístupu ve veřejném zájmu či pro ochranu práv třetích osob. Podle Ústavního soudu však rodiče zesnulého dítěte v postavení tzv. jiných osob nemusí tvrdit ani dokládat konkrétní dotčené zájmy, neboť ty vyplývají ze samé podstaty zvláštní právní ochrany rodičovství nezletilých dětí. Pokud pak orgány činné v trestním řízení neumožnily stěžovatelům nahlédnout do předmětného spisu, porušily tím jejich právo na ochranu rodičovství a na spravedlivý proces ve smyslu čl. 32 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

Postup obecných soudů v řízení o navrácení dítěte **ve věci mezinárodního únosu dítěte** Ústavní soud posuzoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 378/17 ze dne 9. 5. 2017. V něm uvedl, že při mezinárodním únosu dítěte je povinností obecných soudů zajistit si veškeré podklady pro to, aby mohly řádně vyhodnotit, zda v případě, že jsou dány podmínky pro navrácení dítěte do místa jeho obvyklého bydliště podle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „Haagská úmluva“), nejsou zároveň splněny podmínky stanovené čl. 13 Haagské úmluvy, které jeho navrácení vylučují. To platí zvláště tehdy, uvádí-li účastník řízení konkrétní okolnosti směřující k takovému závěru, a podloží je důkazy, či důkazy k prokázání svých tvrzení navrhuje provést. Těmto požadavkům dle Ústavního soudu obecné soudy v dané věci nedostály, neboť z předložených důkazů nevyvodily odpovídající závěry, nevyvrátily dostatečně tvrzení stěžovatele, že nezletilému v případě návratu hrozí vážné nebezpečí, bude vystaven fyzické nebo duševní újmě, případně se dostane do jinak nesnesitelné situace. Postupem obecných soudů bylo proto z důvodu nedostatečně zjištěného skutkového stavu a nedostatku řádného odůvodnění porušeno ústavně zaručené právo stěžovatele (a ve svém důsledku i nezletilého) na spravedlivý proces.

Ústavní soud se v loňském roce jako již tradičně zabýval rozhodováním obecných soudů ve věci **svěřování dětí do péče po rozvodu** (rozchodu) rodičů. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1921/17 ze dne 21. 11. 2017 se vyjádřil k otázce rozsahu péče a tzv. „širokého styku“ druhého rodiče v případě svěření dítěte do výlučné péče prvního z rodičů.

Nález sp. zn. IV. ÚS 1921/17: Rovnocenný podíl obou rodičů na péči a výchově dítěte

Ústavní soud zdůraznil, že primárním východiskem při rozhodování o péči o dítě představuje premisa, že nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo „především v péči obou rodičů“. Tento pojem však nelze chápat jako paušalizaci (upřednostnění) střídavé péče jakožto základního východiska při rozhodování o výchově dětí. Naopak je nezbytné, aby soudy vždy zohlednily všechny okolnosti posuzované věci a rozhodly o formě péče v nejlepším zájmu dítěte tak, aby byl podíl obou rodičů na péči a výchově zásadně rovnocenný. Toho lze dosáhnout i svěřením dítěte do výlučné péče jednoho z rodičů, avšak za současné odpovídající úpravy styku dítěte s druhým rodičem úpravou tzv. „širokého styku“.

Obecným soudům bylo prvotně Ústavním soudem vytýkáno, že se důsledněji nevypořádaly se skutečností, že mezi rodiči nezletilého existovala dohoda o péči a styku s otcem, která byla také fakticky realizována. Dohodou ustálený stav by měl být soudy zásadně respektován a promítnut do rozhodnutí o péči o nezletilého, pokud pro to budou splněny další podmínky. Pokud měl široký styk stěžovatele s dítětem být dle soudů ku prospěchu jeho vývoje, pak nebylo lze dospět k závěru o vhodnosti jimi nastaveného rozsahu (formy). Má-li být styk nerezidentního rodiče upraven přiměřeně, je dle Ústavního soudu nutné, aby měl možnost být s dítětem i na Štědrý den, obdobně jako matka dítěte. V případě neexistující dohody mezi rodiči je vhodné do výroku o úpravě styku zahrnout i další svátky, stejně jako i (nejen) letní prázdniny, a to v režimu „lichý a sudý rok“.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1931/17 ze dne 19. 12. 2017 apeloval Ústavní soud na obecné soudy, aby i před vydáním předběžného opatření ve věcech úpravy poměrů k nezletilým, je-li to možné a potřebné, řádným způsobem zjistily vlastní názor nezletilého, pakliže je s ohledem na svůj věk schopen takový názor vyjádřit.

Ústavní soud byl rovněž konfrontován s rozhodováním obecných soudů, kterým došlo k významnému omezení, ba i úplnému vyloučení styku rodiče, nacházejícího se ve specifické životní situaci, s nezletilým dítětem. Tak tomu bylo v nálezu sp. zn. I. ÚS 1079/17 ze dne 26. 7. 2017 v případě rodiče trestně stíhaného, dále v nálezu sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 u rodiče ve vazbě a v případě nálezu sp. zn. II. ÚS 22/17 ze dne 8. 8. 2017 u rodiče vykonávajícího uložený trest odnětí svobody.

Nález sp. zn. I. ÚS 1079/17: Státní orgány mají povinnost hledat řešení předcházející jak riziku fyzického násilí na dětech, tak i jejich manipulaci rodičem směřující k zavržení druhého rodiče

Odvolační soud vedly k omezení styku stěžovatele s jeho dětmi dvě skutečnosti, a to výpověď nezletilých před orgánem sociálně-právní ochrany dětí vyjadřujících obavu a strach ze stěžovatele a dále matčino trestní oznámení na stěžovatele z důvodu nepřiměřeného trestání. Následným předběžným opatřením bylo stěžovateli až do skončení trestního stíhání uloženo zdržet se kontaktu s nezletilými.

Ústavní soud připomněl, že je-li rozhodnutím soudu dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je dle Ústavního soudu zpravidla vždy v „nejlepším zájmu dítěte“, přičemž odchylky od tohoto principu musí být řádně odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, přičemž konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá, musí být v daném řízení prokázány.

Stát má odpovědnost prostřednictvím svých orgánů vést rodiče ke konstruktivnímu řešení krize jejich rodiny a k respektu k rodičovství druhého rodiče. Této povinnosti však krajský soud nedostal, neboť své rozhodnutí omezit rodičovská práva jednoho rodiče založil fakticky na verzi druhého z rodičů, aniž by jakkoliv kriticky vyhodnotil existující pochybnosti,

které při dokazování vyšly najevo. Rovněž dostatečně neodůvodnil, proč považoval omezení styku na polovinu za souladné s nejlepším zájmem dětí.

Podle Ústavního soudu nebyly indicie stěžovatelova závadného jednání zřejmě tak vážné, aby ospravedlňovaly úplný zákaz styku stěžovatele s nezletilými, který je řešením ultima ratio, vyhrazeným pro mimořádné situace. V případě zatím neprokázaného rizika násilí měl nejlepší zájem dítěte vést soud k tomu, aby byl stěžovateli do skončení trestního stíhání umožněn alespoň asistovaný styk. Hrozba fyzického násilí ze strany rodiče je přitom srovnatelná s újmou pramenící ze ztráty vazeb k jednomu rodiči v důsledku manipulace druhým rodičem. Výše uvedeným postupem proto porušil krajský soud právo stěžovatele na ochranu jeho rodinného života a péči o děti podle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3296/17 ze dne 20. 12. 2017 vyhověl první senát ústavní stížnosti stěžovatele, kterému krajský soud svým rozhodnutím odepřel jakýkoliv osobní i telefonický kontakt s jeho nezletilou dcerou. Z důvodu porušení jeho práva na rodinný život a na péči o děti a jeho práva na spravedlivý proces Ústavní soud zrušil dotčený výrok tohoto rozsudku, jímž byl styk stěžovatele s jeho dcerou omezen na pouhou korespondenci.

Nález sp. zn. I. ÚS 3296/17: Styk rodiče ve vazbě s nezletilými dětmi

Ústavní soud zdůraznil, že rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody nebo ve vazbě mají právo na kontakt se svými nezletilými dětmi a stát má pozitivní závazek jejich kontakt pomoci udržovat, a to včetně vytvoření co možná nejvhodnějších podmínek pro návštěvy dětí. Je tak zpravidla nezbytné upravit soudním rozhodnutím styk dítěte s vězněným rodičem, je-li vztah mezi oběma jeho rodiči konfliktní. V případě, kdy dojde k oddělení dítěte od rodiče, je povinností rozhodujícího orgánu zajistit, aby si

dítě udrželo vztahy s tímto rodičem, ledaže by to bylo v rozporu s jeho nejlepším zájmem. V případě, že je rodič vazebně stíhán, a nebyl tedy dosud pravomocně odsouzen, je s ohledem na presumpci nevinu nezbytné, aby jakékoliv zásahy do jeho práv byly o to šetrnější. V řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je pak nezbytné, aby soud zejména dostatečně odůvodnil, proč je zvolené řešení v nejlepším zájmu dítěte.

Těmto požadavkům v projednávané věci krajský soud nedostal. Nevypořádal se s otázkou, jaké uspořádání by bylo v nejlepším zájmu nezletilé a jak zajistit zachování vztahu mezi nezletilou a jejím otcem. Nejistil, zda a jakým způsobem probíhají návštěvy nezletilých ve vazební věznici, kde je stěžovatel umístěn. Jeho pouhé konstatování o nemožnosti úpravy styku s nezletilou shledal Ústavní soud v rozporu s principem, aby nejlepší zájem byl předním hlediskem při rozhodování, ale také s požadavkem na řádné odůvodnění rozhodnutí.

Krajský soud porušil také právo stěžovatele na rodinný život a péči o dítě, neboť se vůbec nezabýval tím, za jakých podmínek by mohl probíhat styk stěžovatele s dcerou. Zachování osobního kontaktu vězněných rodičů s jejich dětmi přitom musí být pravidlem a jeho vyloučení výjimkou, která musí být postavena na přesvědčivých a závažných důvodech. Krajský soud nevážil ani další možnosti nepřímého styku dcery a stěžovatele, zejména jejich telefonický kontakt, přičemž nezletilá neumí číst ani psát a se stěžovatelem komunikuje španělským jazykem, který její matka neovládá.

Ve věci projednávané pod sp. zn. II. ÚS 22/17 ze dne 8. 8. 2017 se stěžovatel bránil proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž nebyl žádným způsobem upraven styk s jeho dětmi.

Nález sp. zn. II. ÚS 22/17: Styk rodiče ve výkonu trestu odnětí svobody s nezletilými dětmi

Ústavní soud zdůraznil, že úkolem obecných soudů je, aby při zohlednění všech podstatných okolností daného případu a z nich vyplývajících zájmu dítěte, který musí být vždy předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, rozhodly o konkrétní podobě nevhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi.

V případě, že se jeden z rodičů nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, musí soud vzít v úvahu z této skutečnosti vyplývající omezení. Samotný výkon trestu odnětí svobody by však a priori neměl být považován za důvod upřít rodiči ve výkonu trestu přímý styk s nezletilým dítětem. Tím spíše by neměl být rodiči ve výkonu trestu odnětí svobody bez dalšího upírán alespoň nepřímý styk s dítětem (např. formou dopisů či telefonátů). Především je však nezbytné, aby se obecné soudy vždy zabývaly možnostmi přímého i nepřímého styku s přihlédnutím ke specifickým okolnostem každého případu a aby svůj závěr v tomto směru také řádně zdůvodnily, a to s odkazem na relevantní důvody, a nikoliv pouze pomocí obecného konstatování, že návštěva ve vězení by pro nezletilé dítě mohla představovat trauma.

Ústavní soud se i v uplynulém roce ve své rozhodovací činnosti zabýval ochrannou procesních práv nezletilých účastníků občanskoprávního řízení. Jednalo se o případy nezletilých pasažérů přistižených v prostředku městské hromadné dopravy bez platné jízdenky, jimž byla následně ještě v době jejich nezletilosti uložena povinnost k úhradě nezaplaceného jízdného včetně přírážky k němu, spolu s náklady řízení. V těchto skutkově i právně obdobných věcech byli nezletilí stěžovatelé zastoupeni svými zákonnými zástupci, kteří však péči o ně nezvládali, což vyústilo v nařízení jejich ústavní výchovy, a kteří tudíž ani v řízeních proti nim vedených jejich zájmy dostatečně nehájili.

V nálezech k těmto stížnostem (např. sp. zn. I. ÚS 3655/16 ze dne 6. 3. 2017 či sp. zn. IV. ÚS 1669/14 ze dne 7. 3. 2017) Ústavní soud připomněl obecným soudům jejich povinnost vždy zvážit, zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka za situace, kdy zastoupení dítěte jeho zákonným zástupcem je toliko formálním. V nálezech sp. zn. I. ÚS 3038/16 ze dne 5. 6. 2017 a rovněž v nálezu sp. zn. I. ÚS 3976/14 ze dne 30. 5. 2017 však Ústavní soud zdůraznil, že ani zastoupení dítěte jeho zákonným zástupcem či ustanoveným opatrovníkem nezbavuje soud povinnosti dítě jako účastníka civilního řízení o zaplacení dluhu, vzniklého jízdou načerno, o takovém řízení informovat a do řízení ho zapojit, pokud to není v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Soud proto musí nezletilému účastníku řízení umožnit účastnit se jednání a k věci se vyjádřit. Případné omezení těchto práv dítěte musí být vždy řádně odůvodněno právě s ohledem na nejlepší zájem dítěte.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 15. 2. 2017 Ústavní soud vyzdvihl povinnost obecných soudů v každé konkrétní věci posoudit, zda je u nezletilého dána způsobilost k uzavření smlouvy o přepravě, včetně jejích ujednání a důsledků vyplývajících z jejího porušení. Proto je úkolem soudů zohlednit vázanost dítěte jednotlivými ujednáními smlouvy o přepravě, míru jeho zavinění při porušení této smlouvy. To může vést i k závěru, že řídicí zájem dítěte bude nejlépe ochráněn tak, že se uplatní (spolu)odpovědnost jeho rodičů za dluhy vzniklé z jízd načerno. Obecné soudy musí při svém rozhodování též chránit zájem dítěte, aby do dospělosti nevstupovalo se závazky, kterým nebude moci dostát a jež mohou mít „rdousící efekt“. Obdobným způsobem Ústavní soud judikoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 1864/16 ze dne 28. 11. 2017, v němž přenesl pozornost na zkoumání rozumové a volní vyspělosti nezletilých z hlediska přičitatelnosti následků uzavření přepravní smlouvy a míry jejího zavinění při porušení této smlouvy.

Právo na soudní a jinou právní ochranu

Právo na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces patří mezi základní práva, která charakterizují právní stát, a řadí se pod něj celá škála dílčích práv a principů, jež musí být v řízení naplněny. Z nich lze zmínit např. právo na přístup k soudu, právo na rovnost zbraní, zásadu kontradiktornosti řízení, právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, právo na veřejné projednání věci či povinnost soudu vypořádat se s uplatněnými námitkami. Vzhledem k uvedenému se případy, v nichž Ústavní soud rozhoduje v souvislosti s právem na spravedlivý proces, vyznačují značnou různorodostí. Ani v uplynulém roce tomu nebylo jinak. Na následujících řádcích proto bylo z velkého počtu rozhodnutí vybráno pouze těch několik nejzásadnějších, ilustrujících jak nové trendy, tak rozvedení již dříve zakotvených principů.

Počátkem loňského roku Ústavní soud vyhlásil zajímavý nálezn sp. zn. III. ÚS 1293/16 ze dne 24. 1. 2017 z oblasti směnečného práva, ve kterém se zabýval otázkou uplatnění tzv. kauzálních námitek směnečným ručitelem. Ústavní soud připomněl, že závazkové vztahy týkající se cenných papírů se vyznačují přísnou formálností a abstraktností, jež uplatnění těchto námitek omezuje. Zdůraznil však zároveň, že v případě, kdy kauzální námitky směnečného ručitele důvodně nasvědčují možnému zneužití práva majitelem směnky, je povinností obecného soudu se jimi zabývat. Neposkytl-li proto obecný soud v projednávaném případě směnečnému ručiteli soudní ochranu a nepřezkoumal-li jím uplatněné kauzální námitky, postupoval v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i s požadavkem ústavně konformního výkladu rigorózních předpisů směnečného práva.

Stejně jako v předchozích letech se Ústavní soud i vloni věnoval institutu **rozsudku pro uznání**. Ve vyhovujícím nálezu sp. zn. I. ÚS 2693/16 ze dne 14. 2. 2017 první senát akcentoval povinnost obecných soudů postupovat při hodnocení splnění podmínek pro vydání rozsudku pro uznání uvážlivě a restriktivně. Zdůraznil, že v situaci, kdy žalovaný není k žalobě lhostejný či obstrukčně pasivní, nechce nijak taktizovat a jeho jednáním nedochází

k průtahům v řízení, fikce uznání nemůže zpravidla vůbec nastoupit, a rozsudek pro uznání tak nelze vydat.

Pozornost zasluží rovněž nálezn sp. zn. I. ÚS 615/17 ze dne 10. 8. 2017. V něm soudci dospěli k závěru o porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces a vyzvali obecné soudy, aby při novém projednávání věci zohlednily především to, že stěžovatel byl ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi v pozici slabší strany, což v původních řízeních, z nichž vzešla napadená rozhodnutí, neucinily.

Nálezn sp. zn. I. ÚS 615/17: K povinnosti soudu dbát na dodržování standardů spravedlivého procesu ve vztahu k slabší straně sporu

Stěžovatel se ucházel na základě nabídky úřadu práce u vedlejšího účastníka řízení o pozici svářeče-zámečníka. Poté, co se dostavil na pracoviště vedlejšího účastníka, zadal mu jeden ze zaměstnanců pracovní úkol, aniž by ho předtím poučil a aniž by s ním uzavřel jakýkoliv typ pracovní smlouvy či dohody. Téhož dne si stěžovatel přivodil vážný úraz pravé ruky. V řízení před obecnými soudy se následně domáhal po vedleším účastníkovi náhrady škody a náhrady ztráty na výdělku. Okresní soud rozhodl, že mezi účastníky nevznikl žádný pracovněprávní vztah, a žalobu proto zamítl. Krajský soud uvedené rozhodnutí potvrdil. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele odmítl.

Mezi účastníky přetrvávala neshoda, zda mezi nimi došlo ke vzniku pracovněprávního vztahu, či nikoliv. Ústavní soud upozornil, že v nastalé situaci „tvrzení proti tvrzení“ je nutno na soudy vždy klást v souvislosti s důkazním postupem a následným odůvodněním zvýšené požadavky. Těm však obecné soudy v projednávané věci nedostály, neboť se přiklonily k tvrzením vedlejšího účastníka bez jakékoliv reflexe opačných tvrzení a námitek stěžovatele či dalších relevantních důkazů. Takovýmto způsobem zjištěný skutkový stav byl zcela nedostatečný. Obecné soudy pochybily rovněž tím, že po přijetí závěru, že stěžovatel zaměstnancem

vedlejšího účastníka nebyl, účastníky řízení nepoučily a nevyzvaly je k doplnění svých tvrzení v závislosti na tom, zda byl v daném kontextu aplikovatelný režim pracovního či občanského práva. Tím svá rozhodnutí zatížily rovněž vadou překvapivosti a nepředvídatelnosti.

Bez ohledu na skutečnost, zda měly obecné soudy posoudit vzájemný vztah účastníků řízení jako vztah pracovněprávní, či nikoliv, měly dle Ústavního soudu zohlednit především to, že stěžovatel byl slabší stranou sporu. Tím spíše proto měly v řízení dbát na dodržení veškerých standardů spravedlivého procesu vyplývajících z čl. 36 Listiny.

Nálezem sp. zn. III. ÚS 3425/16 ze dne 23. 8. 2017 Ústavní soud rozhodl o porušení základních práv stěžovatelky ve smyslu čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 38 odst. 2 Listiny postupem Nejvyššího soudu, který nerozhodl o stěžovatelčině **návruhu na odklad vykonatelnosti** bez zbytečných průtahů. Senát odmítl praxi Nejvyššího soudu, dle které v situaci, kdy důvod k odložení vykonatelnosti není shledán, Nejvyšší soud o tom není povinen vydávat „negativní“ rozhodnutí, neboť požadavek na vydání takového rozhodnutí by se podle jeho názoru jevil jako zbytečně formalistický. Dle přesvědčení Ústavního soudu je však o takovém návrhu naopak vždy potřeba rozhodnout zákonem předpokládaným způsobem, tedy řádně odůvodněným usnesením, obsahujícím předepsané náležitosti a doručeným účastníkům řízení, jelikož „nečinnost“ s fikcí negativního rozhodnutí je institutem v právním řádu výjimečným, jenž by musel být v zákoně výslovně zakotven.

V případě projednávaném pod sp. zn. III. ÚS 593/17 (nález ze dne 29. 8. 2017) Ústavní soud shledal pochybení obecných soudů, jež se nevypořádaly s námitkou stěžovatelky týkající se rozporu její skutečné vůle s projevem vůle, a zatížily tak svá rozhodnutí vadou nepřezkoumatelnosti, mající za následek porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu.

Nález sp. zn. III. ÚS 593/17: K povinnosti soudu vypořádat se s uplatněnými námitkami (námitka rozporu vůle účastníka řízení s jejím projevem)

Vedlejší účastník řízení se v postavení žalobce domáhal na stěžovatelce úhrady částky 400 000 Kč s příslušenstvím z titulu smlouvy o půjčce. Jak vyplynulo z dokazování, stěžovatelka, která je osobou pokročilého věku a prakticky nevidomá, se měla dostavit do advokátní kanceláře právního zástupce vedlejšího účastníka spolu s vedlejším účastníkem, svou vnučkou a jejím přítelem, kde měla podepsat několik listin, mimo jiné i předmětnou smlouvu o půjčce. Stěžovatelka po celou dobu namítala, že nikdy neměla vůli vstoupit s vedlejším účastníkem do uvedeného smluvního vztahu a popírala rovněž převzetí jakýchkoliv finančních prostředků. Obvodní soud žalobu zamítl, neboť dospěl k názoru, že vedlejší účastník neunesl důkazní břemeno ohledně tvrzení, že k předání finanční částky skutečně došlo. K odvolání vedlejšího účastníka městský soud rozsudek soudu prvního stupně zrušil. V novém řízení obvodní soud žalobě vedlejšího účastníka v plném rozsahu vyhověl. Městský soud následně tento v pořadí druhý rozsudek obvodního soudu potvrdil. Dovolání stěžovatelky bylo Nejvyšším soudem odmítnuto.

Ústavní soud předně přisvědčil námitce stěžovatelky, že se obecné soudy nevypořádaly s namítaným rozporem vůle stěžovatelky s jejím projevem zachyceným v předmětné smlouvě o půjčce. Ačkoliv stěžovatelka uvedené namítala již ve svém prvním vyjádření k žalobě a opakovala posléze i v dalším průběhu řízení, soudy danou námitku zcela pominuly. S ohledem na specifické okolnosti případu však dle Ústavního soudu nebylo možno vyloučit, že zde rozpor mezi vůlí stěžovatelky a jejím projevem skutečně existoval.

Obecné soudy dospěly k názoru, že smlouva o půjčce nebyla z formálních důvodů neplatná. Skutečnost, že nelze úspěšně namítat absenci formy právního úkonu, však sama o sobě neznamená, že nelze namítat

nedostatek vůle úkon uzavřít v takové podobě, v jaké byl učiněn. Napadená rozhodnutí, která se touto námitkou ve svých odůvodněných vůbec nezabývala, proto bylo dle Ústavního soudu nutno označit za nepřezkoumatelná.

Mezi další zajímavá rozhodnutí z oblasti práva na spravedlivý proces patří bezesporu i nálezy sp. zn. Pl. ÚS 12/17 ze dne 7. 11. 2017. Plénum Ústavního soudu se v něm zabývalo otázkou, zda ve věci nejmenování prvního ze stěžovatelů profesorem prezident republiky negativně rozhodl či zda zůstal nečinný. Vyslovilo přitom, že tzv. nečinnostní žaloba, kterou se stěžovatelé bránili, je možná, pouze nelze-li se ochrany subjektivních práv domáhat v řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu, přičemž pojem „rozhodnutí správního orgánu“ je nutno posuzovat materiálně, a nikoliv formálně. V projednávaném případě bylo nutno za takové rozhodnutí považovat přípis ministryni školství, ve kterém prezident své rozhodnutí nejmenovat prvního stěžovatele profesorem potvrdil a který za rozhodnutí správně označily též správní soudy. Stěžovatelé tak nenapadli rozhodnutí prezidenta republiky o nejmenování prvního stěžovatele profesorem odpovídajícím typem žaloby a tím správním soudům neumožnili jeho meritorní přezkum. Podaná ústavní stížnost tak byla shledána nedůvodnou.

Významnou množinu případů představují v řízení před Ústavním soudem již ustáleně případy týkající se **dovolání**. Jedním z nich je i nálezy sp. zn. IV. ÚS 216/16 ze dne 9. 2. 2017. V něm Ústavní soud konstatoval porušení zásady kontraktornosti řízení zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny ze strany Nejvyššího soudu tím, že přikročil ke změně napadeného rozhodnutí na základě právního hodnocení odlišného od názoru nižších soudů, aniž by však stranám sporu poskytl prostor se k novému hodnocení vyjádřit.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. 3. 2017 Ústavní soud zakročil proti chybné interpretaci obsahu dovolání. Nejvyšší soud nesprávně odmítl dovolání stěžovatelky pro nesplnění jeho obsahových náležitostí, tj. pro vady, pro které nebylo možno pokračovat v řízení, a neposuzoval tak již dále splnění předpokladů jeho přípustnosti, čímž stěžovatelce odepřel právo na přístup k dovolacímu soudu a porušil její základní právo na soudní ochranu.

Nález sp. zn. II. ÚS 1966/16: Důvody přípustnosti dovolání

Rozhodnutím obvodního soudu byla zamítnuta žaloba stěžovatelky o náhradu škody z pracovního úrazu, neboť zhoršení zdravotního stavu, ukončení pracovního poměru a přiznání invalidity I. stupně nebyly dle jeho názoru v příčinné souvislosti s pracovním úrazem stěžovatelky. Odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil. Dovolání stěžovatelky bylo odmítnuto z důvodu jeho nedostatků, pro které nešlo v dovolacím řízení pokračovat, neboť v něm stěžovatelka neuvedla, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, a současně v něm vymezila jiný dovolací důvod, než který je uveden v § 241a odst. 1 občanského soudního řádu. Stěžovatelkou předestřená otázka byla dle dovolacího soudu nikoliv otázkou právní, ale otázkou skutkovou, která nemůže být řešena obecně, ale pouze v konkrétních souvislostech v rámci hodnocení důkazů.

Zákon nestanoví konkrétní způsob, jakým má být v dovolání uvedeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Z obsahu dovolání bylo zřejmé, že právní otázku, při jejímž řešení se měl Nejvyšší soud odchýlit od své ustálené rozhodovací praxe, spatřovala stěžovatelka v tom, zda jsou obecné soudy při posuzování nároku na náhradu za ztrátu na výdělků vázány zjištěními obsaženými v lékařském posudku, jenž byl podkladem pro zánik pracovního poměru stěžovatelky. Přestože tato otázka mohla být v dovolání formulována precizněji, šlo nepochybně o otázku procesního práva týkající se hodnocení důkazů, konkrétně vázanosti obecného soudu uvedeným lékařským posudkem při jeho skutkových zjištěních. V dovolání stěžovatelky tedy dle Ústavního soudu bylo uvedeno, v čem spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti. Rovněž v něm byl jednoznačně uveden dovolací důvod, který zřejmě spočíval v tvrzeném nesprávném právním posouzení věci, konkrétně v nesprávném posouzení otázky procesního práva.

Dovolací soud dovolání stěžovatelky odmítl pro neodstraněné vady, nikoliv pro nepřípustnost. Toto odlišení má význam z toho důvodu, že pouze

v posléze zmíněném případě je založena možnost Ústavního soudu rozhodnutí dovolacího soudu přezkoumat dle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. I když tedy stěžovatelka dle názoru dovolacího soudu nesprávně posoudila, zda se jí uvedený dovolací důvod týkal právního posouzení věci, toto pochybení s ohledem na nejednoznačnost rozhraničení právních a skutkových otázek nemohlo mít vůči ní takové následky, že by se proti rozhodnutí odvolacího soudu již nemohla bránit prostřednictvím ústavní stížnosti. Dovolací soud byl povinen provést uvedené hodnocení v rámci posouzení splnění předpokladů přípustnosti dovolání, a nikoliv již při posuzování jeho obsahových náležitostí.

Vymezení podmínek přípustnosti dovolání se týká nálezu sp. zn. I. ÚS 2135/16 ze dne 3. 5. 2017. První senát v něm řešil otázku, zda lze za řádné vymezení podmínek přípustnosti dovolání považovat, pokud dovolatel pracuje s judikaturou Ústavního soudu namísto judikatury Nejvyššího soudu. Zdůraznil, že ačkoliv § 237 občanského soudního řádu hovoří pouze o judikatuře dovolacího soudu, je třeba mít na paměti, že nálezy Ústavního soudu jsou závazné pro všechny orgány a osoby, přičemž navíc právě prostřednictvím judikatury Ústavního soudu dovolatelé často dostatečně specifikují i judikaturu Nejvyššího soudu. V projednávané věci byla klíčovou otázkou střetu dobré víry a vlastnického práva v případech nabytí od nevlastníka, přičemž názory Ústavního soudu a Nejvyššího soudu se dlouhodobě lišily a tato názorová neshoda byla všeobecně známa. Pokud tedy stěžovatelé s poukazem na judikaturu Ústavního soudu uvedli, že se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe, bylo nutno považovat takovéto vymezení podmínek přípustnosti dovolání za řádné, zejména pak v případě, že z odkazované judikatury Ústavního soudu plynula i specifikace judikatury Nejvyššího soudu. Odmítnutí takového dovolání jako vadného znamenalo porušení práva stěžovatele na přístup k soudu.

Závěrem zmiňme též koncem roku přijaté stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017, které se zabývalo otázkou nepřipustnosti ústavní stížnosti ve vazbě na posuzování přípustnosti dovolání v civilních věcech. Plénum

Ústavního soudu se v něm vymezilo vůči části své judikatury, jež byla s aktuálně přijímaným právním názorem rozporná. Stanovisko překonalo právní názor obsažený v několika rozhodnutích Ústavního soudu, dle kterých Nejvyšší soud porušil práva dovolatele na přístup k soudu, když odmítl dovolání pro absenci vymezení předpokladů jeho přípustnosti. Vzhledem ke skutečnosti, že uvedený požadavek vymežit předpoklady přípustnosti dovolání, obsažený v § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, byl v předmětném stanovisku shledán ústavně konformním, Ústavní soud odmítl výše uvedenou praxi a konstatoval, že odmítnutí takového dovolání pro vady Nejvyšším soudem není porušením čl. 36 odst. 1 Listiny (1. výrok). Ústavní soud považoval rovněž za důležité alespoň v rámci odůvodnění stanoviska zdůraznit rozdíl mezi posouzením, zda podané dovolání obsahuje zákonem vyžadované náležitosti, a posouzením, zda je jeden z předpokladů přípustnosti dovolání v konkrétním případě skutečně naplněn. Ačkoliv v posléze uvedeném případě se jedná o přezkum (kvazi) meritorní, který činí senát dovolacího soudu, v prve zmíněném případě může o takovém návrhu rozhodnout předseda senátu či pověřený člen senátu, neboť v této fázi je návrh posuzován z čistě formálního hlediska. Tímto Ústavní soud reagoval na některá svá předchozí rozhodnutí, dle kterých i v případě odmítnutí dovolání pro vady měl rozhodovat senát dovolacího soudu. Druhým výrokem stanoviska plénum připomnělo svůj postoj k výkladu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a s ním související zásady subsidiarity ústavní stížnosti. Nevymezí-li dle něj dovolatel, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, je ústavní stížnost proti předchozím rozhodnutím, tj. typicky proti rozhodnutím nalézacího a odvolacího soudu, nepřipustná. Totéž platí i v případě, kdy se Ústavní soud se závěrem dovolacího soudu stran nesplnění obsahových náležitostí dovolání neztotožní. V takové situaci přistoupí Ústavní soud pouze ke zrušení rozhodnutí dovolacího soudu a s ohledem na zásadu subsidiarity ústavní stížnost proti rozhodnutím soudů nižších stupňů odmítne jako nepřipustnou. Ke zrušení i těchto rozhodnutí pak může přistoupit jen zcela výjimečně. Závěrečným třetím výrokem stanoviska se plénum vyjádřilo k otázce přípustnosti dovolání, v němž je odkazováno na judikaturu Ústavního soudu namísto judikatury Nejvyššího soudu (k tomuto viz výše zmíněný nálezu sp. zn. I. ÚS 2135/16).

Specifika trestního řízení

Specifika trestního řízení představují soubor zásad jdoucích nad rámec základního práva na spravedlivý proces, poskytující trestně stíhaným osobám nadstandardní úroveň ochrany. Jedna z těchto zásad říká, že **není trestného činu bez zákona**, což jinými slovy znamená, že skutky nepopsané trestním zákoníkem nemohou být stíhány jako trestné. Tuto zásadu Ústavní soud připomenul hned na počátku loňského roku nálezem sp. zn. I. ÚS 2078/16 ze dne 2. 1. 2017, jímž zrušil odsouzení stěžovatele pro trestný čin neposkytnutí pomoci k podmíněnému trestu odnětí svobody. Stěžovatel (sám lékař) se měl přečinu dopustit tím, že nezajistil matce v dlouhodobě neřešeném vážném zdravotním stavu odbornou lékařskou pomoc, v důsledku čehož zemřela. Jeho matka však jakoukoli pomoc odmítala.

Nález sp. zn. I. ÚS 2078/16: Neposkytnutí zdravotní péče dospělé svéprávné osobě s ohledem na její nesouhlas není trestným činem

Ústavní soud předeslal, že protiprávnost jednání je nezbytnou podmínkou, aby se jednalo o trestný čin. Pokud pachatel jednal tak, jak od něj v dané situaci bylo právním řádem vyžadováno, nemůže jít o trestný čin. Obecné soudy v této situaci rozhodly, že stěžovatel měl konat i přes nesouhlas stěžovatelky. V dané věci jde o střet mezi povinností stěžovatele poskytnout pomoc osobě, jejíž život či zdraví je vážně ohroženo, a právem takové osoby pomoc odmítnout. Toto právo vychází obecně z práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí chráněného čl. 7 odst. 1 Listiny a čl. 8 Úmluvy.

Z judikatury Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva zřetelně vyplývá, že zákroky činěné bez svobodného a informovaného souhlasu jsou zásahem do práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 odst. 1 Listiny, respektive práva na fyzickou integritu chráněnou čl. 8 Úmluvy ... a musí tedy být ospravedlněny v kontextu pravidel zakotvených v Úmluvě o lidských právech a biomedicíně. Z právě uvedeného podle Ústavního soudu vyplývá, že i v oblasti poskytování zdravotní péče je třeba plně ctít zásadu

svobody a autonomie vůle a možnost pacienta odmítnout poskytnutí péče, byť by byla i považována za nezbytnou pro zachování jeho života. Proto jedná-li jakákoliv osoba v souladu s těmito pravidly a potřebnou péči neposkytne s ohledem na nesouhlas svéprávného dospělého pacienta, nemůže spáchat trestný čin neposkytnutí pomoci, neboť by nebyl naplněn jeden z nezbytných znaků trestného činu – protiprávnost jednání.

Zmíněná zásada nulla poena sine lege byla dále porušena i ve věci rozhodované nálezem sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. 8. 2017, nadto v kombinaci s porušením zásady presumpce neviny, zakotvené čl. 40 odst. 2 Listiny. Podmíněně odsouzenému stěžovateli byl nařízen dodatečný výkon trestu, avšak na základě skutečností nastalých až po uplynutí zkušební doby a v souvislosti s jeho novým trestním stíháním, v jehož rámci byl vzat do vazby. Ústavní soud k takovému postupu obecných soudů zaujal následující postoj.

Nález sp. zn. I. ÚS 1202/17: K nařízení výkonu podmíněně uloženého trestu odnětí svobody

Ústavní soud v tomto nálezu traktoval, že nelze nastavit hranici osvědčení v rámci zkušební doby tak, aby byla pro významnou část recidivistů reálně nedodržitelná; není proto možné požadovat po odsouzených, aby najednou byli dokonalí a beze zbytku dodržovali vytčený program. Soudy vždy musí posuzovat důvody nedodržení stanovených programů a vývoj pachatele. Tento požadavek vyplývá z principu individualizace, který vyjadřuje základní nastavení právního státu, že s osobou je nutné jednat jako s jedinečným subjektem, a nikoli jako s generickým objektem.

Motivace k jednání je přitom klíčová pro rozhodnutí soudu, zda nařídít výkon trestu, či nikoli, popřípadě usoudit, které řešení povede u odsouzeného k vedení řádného života a ochraně společnosti v dlouhodobém výhledu.

S výše zmíněnými zásadami se úzce pojí také zásada **zákonnosti ukládaného trestu**, obsažená v čl. 39 Listiny. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. 1. 2017 Ústavní soud přisvědčil argumentaci stěžovatele ve výkonu trestu a zrušil usnesení krajského soudu, kterým byla zamítnuta jeho žádost o podmíněně propuštění s pouhým odkazem na jeho trestní minulost a s ní se pojící riziko recidivy. Stěžovatel namítal, že zákonná podmínka podmíněného propuštění, spočívající v prognóze vedení řádného života na svobodě, se vztahuje k budoucnosti, její nesplnění tak nelze dovozovat výhradně z minulého chování odsouzeného. Ústavní soud označil za nepřipustný postup, pokud obecné soudy vyloučí možnost podmíněného propuštění pro určitého odsouzeného paušálně a pouze na základě jeho trestní minulosti. Obecné soudy svým postupem porušily i zákaz dvojího přičítání ve smyslu principu *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny.

K závěru o protizákonnosti uloženého trestu dospěl Ústavní soud také v nálezu sp. zn. II. ÚS 3672/16 ze dne 7. 11. 2017, kterým byl rozhodován případ stěžovatele odsouzeného pro loupež. Stěžovateli jako občanu Slovenské republiky byl mj. uložen trest vyhoštění na dobu neurčitou. Obecné soudy postupovaly podle § 80 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, aniž by reflektovaly odstavec 3 písm. e) téhož ustanovení, které uložení uvedeného trestu v případě stěžovatele jakožto občana EU s trvalým pobytem v České republice zapovídalo.

Ultima ratio je zásada úzce se pojící s principem subsidiarity trestní represe, vyjadřující krajnost využití prostředků trestního procesu jak v otázce určování viny, tak následně v otázce ukládání trestů. Určování druhu a výše trestu má také svá pravidla, odrážející mj. jak společenskou škodlivost pachatelova jednání, tak i případnou možnost jeho nápravy a výchovného efektu trestu. Nepřiměřeným proto shledal Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 trest uložený muži, který se zbytkovým alkoholem v krvi způsobil autonehodu, při níž zemřela jeho žena a starší syn. Stěžovatel i mladší syn vyvázli s lehkými zraněními. Krajský soud nepovažoval za dostatečný trest uložený okresním soudem, který s ohledem na mimořádné okolnosti případu, jakož i výrazné polehčující okolnosti a průkaznou posttraumatickou fixaci přeživšího mladšího syna na stěžovatele shledal přiměřeným trestem zákaz řízení a dvouletého domácího vězení, a uložil stěžovateli čtyřletý nepodmíněný trest odnětí svobody. Ústavní soud se plně ztotožnil s náhledem okresního soudu.

Dalším specifickým rysem trestního řízení je **právo trestně stíhané osoby na obhajobu**. Ústavní soud byl nálezem sp. zn. III. ÚS 2847/14 ze dne 3. 1. 2017 nucen připomenout, že toto právo svědčí primárně trestně stíhané osobě, a nikoli jejímu obhájci, jak se snažil naznačit advokát trestně stíhaný na základě odposlechů pořizovaných při jeho rozhovorech s již odsouzeným klientem. Ústavní soud vyložil, že esenciální součástí práva na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny je právo každého radit se se svým obhájcem za podmínek, ve kterých nedochází k poskytování informací orgánům činným v trestním řízení. Komunikace mezi obhájcem a klientem pak podléhá maximální možné ochraně v zájmu klienta. Smyslem uvedeného ustanovení však není ochrana takové komunikace ku prospěchu advokáta, sledujícího zájmy rozporné se zájmy klienta, nebo se klientových zájmů netýkající. V určitých případech, kupříkladu je-li advokát podezřelý ze závažné trestné činnosti, tak může v souvislosti s nasazením operativně pátracích prostředků dojít v mezích principu proporcionality k prolomení této ochrany. Nositelem práva na obhajobu a na právní pomoc je osoba, proti které je vedeno trestní řízení. Advokát vystupuje toliko jako nositel práva na soukromí a práva na svobodný výkon povolání.

Právo na zákonného soudce

Řadu zajímavých rozhodnutí loňský rok přinesl též v oblasti práva na zákonného soudce. Úvodem připomeňme zamítavý náleze sp. zn. I. ÚS 564/17 ze dne 13. 4. 2017, ve kterém první senát přezkoumával splnění podmínek k aplikaci § 262 trestního řádu (příkázání věci jinému samosoudci) ze strany odvolacího soudu. Ústavní soud nejdříve připomněl, že postup odvolacího soudu při **příkázání věci jinému samosoudci** je možno považovat za ústavně konformní a souladný s právem na zákonného soudce pouze tehdy, jestliže je tento krok odůvodněn vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci původnímu soudci nebude tento soudce schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat, například z důvodu opakovaného nerespektování závazných pokynů odvolacího soudu. Zrušující rozhodnutí odvolacího soudu pak musí vždy obsahovat konkrétní výhrady k rozhodnutím soudu prvního stupně, popřípadě pokyny pro soud prvního stupně k provedení dalších důkazů,

k objasnění nejasností svých skutkových zjištění a podobně. Dostojí-li následně rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění. K takovému pochybení však v projednávané věci nedošlo. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud neshledal v rozhodování odvolacího soudu ani další nedostatky, ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítl.

Otázkou věcné příslušnosti soudu k rozhodování o vydání v trestním řízení zajištěných finančních prostředků v případě probíhajícího insolvenčního řízení se Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. I. ÚS 3523/16 ze dne 20. 6. 2017. Shledal v něm, že nebylo-li v insolvenčním řízení pravomocně rozhodnuto o tom, komu zajištěné finanční prostředky náležely, a vedl-li se o této otázce incidenční spor, nebylo možno tyto prostředky v trestním řízení vydat, neboť k takovému rozhodnutí byl věcně příslušným výhradně insolvenční soud. Jelikož však trestní soudy v předmětné věci existenci zahájeného insolvenčního řízení pominuly, dopustily se porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces, resp. jeho práva na zákonného soudce.

Nálezem sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. 6. 2017 plénium Ústavního soudu rozhodovalo ve věci návrhu Nejvyššího správního soudu na zrušení § 160 odst. 2 insolvenčního zákona pro jeho tvrzený rozpor s právem na zákonného soudce, právem na nezávislý a nestranný soud, jakož i se zásadou nezávislosti soudní moci a soudců. Nejvyšší správní soud byl toho názoru, že předmětné ustanovení týkající se **přikázání incidenčního sporu** jinému soudci je konstruováno nevhodně, když nestanovuje žádná kritéria omezující uvážení předsedy soudu a neurčuje ani jasné podmínky, za jakých může ke změně zákonného soudce dojít. S návrhem se však plénium neztotožnilo, neboť dané ustanovení bylo možno vyložit ústavně konformním způsobem. Napadené ustanovení slouží jako výjimka ze zásady jednotnosti insolvenčního řízení před jedním soudcem, přičemž pro jeho uplatnění se souběžně použije zákon o soudech a soudcích, který obsahuje obecnou úpravu pro přidělování věcí a jejich případné přerozdělování. K uplatnění § 160 odst. 2 insolvenčního zákona tak může dojít pouze dle pravidel stanovených v rozvrhu práce a za splnění dalších požadavků vyplývajících z příslušných ustanovení zákona o soudech a soudcích. Jelikož tedy z úpravy

těchto dvou zákonů bylo možno dovodit obecná pravidla a limity pro způsob, jakým mají být věci přidělovány a přerozdělovány, jakož i obecné stanovení podmínek pro uplatnění napadeného ustanovení, Ústavní soud neshledal důvod ke svému zásahu.

Do rozhodování Ústavního soudu v oblasti práva na zákonného soudce nutno konečně zařadit i nález sp. zn. IV. ÚS 2672/17 ze dne 17. 10. 2017. Ústavní soud vyhověl námitkám stěžovatelů a zrušil napadené usnesení vrchního soudu, neboť v něm obsažené odůvodnění **delegace** dle § 12 odst. 2 občanského soudního řádu shledal zcela nedostatečným. Rozhodující senát zdůraznil, že k tzv. delegaci vhodné dle zmíněného ustanovení je možné přikročit pouze při důkladném posouzení všech relevantních okolností věci, stavu a fáze řízení, jakož i dopadů případné delegace na budoucí náklady a délku řízení. Pouhý obecný odkaz na očekávání hospodárnějšího a rychlejšího projednání věci, obsažený v napadeném usnesení, bez vypořádání relevantních námitek a přihlídnutí k okolnostem případu však za náležité odůvodnění rozhodnutí o delegaci nebylo možno považovat, a proto bylo nutné toto usnesení při konstatování porušení práva na zákonného soudce zrušit.

Zvláštnosti insolvenčního řízení

Podobně jako v předchozích letech se Ústavní soud i v roce 2017 věnoval rovněž insolvenčním řízením. Část této problematiky byla už popsána v podkapitole týkající se práva na zákonného soudce. Zbývající část bude přiblížena na následujících řádcích.

Ústavní soud především navázal na svůj nález sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016, v němž řešil souběh exekučního a insolvenčního řízení. V § 46 odst. 7 exekučního řádu je explicitně uvedeno, že si exekutor smí z částky vymožené v rámci exekuce ponechat náklady exekuce a do insolvenčního řízení vydat toliko tzv. čistý výtěžek exekuce. Tímto způsobem je zohledněno zvláštní postavení soudního exekutora, který je dle názoru Ústavního soudu jednoznačně vyloučen z řad ostatních věřitelů. Provedením systematického výkladu za použití obecných výkladových pravidel se aplikační přednost ustanovení exekučního řádu,

přijatého v reakci na nový insolvenční zákon, jeví zcela zřejmá. Opačný výklad Nejvyššího soudu je svévolný a nelze z něj vycházet. Je neopodstatněné, aby insolvenční správce měl za svoji činnost odměnu zajištěnou, přičemž soudní exekutor vykonávající činnost obdobnou, se ocital ve stavu nepředvídatelnosti a nejistoty, zda se své odměny vůbec dočká a v jaké výši. Nelze připustit, aby obecné soudy nerespektovaly zákon, jímž jsou dle Ústavy vázány, a neprovedly výklad kolidujících právních norem patřičným způsobem. Na základě těchto úvah vyhověl Ústavní soud v průběhu roku ústavním stížnostem soudních exekutorů v řadě věcí, např. nálezem sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017, nálezem sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017, nálezem sp. zn. III. ÚS 1731/16 ze dne 18. 7. 2017 nebo nálezem sp. zn. II. ÚS 3604/15 ze dne 13. 9. 2017.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 2849/17 ze dne 28. 11. 2017 třetí senát dospěl k závěru, že neexistuje dlužníkově „právo na reorganizaci“. Vyšel z toho, že rozhodnutí o řešení úpadku reorganizací může mít pro insolvenční věřitele závažné ekonomické důsledky. Navíc vzniká vysoké riziko zneužití daného institutu ze strany dlužníka a některých věřitelů, již mohou splnění podmínek citovaného ustanovení předstírat či účelově navodit. Insolvenční soud tak vždy zkoumá nejen splnění náležitostí insolvenčního návrhu, ale rovněž to, zda jsou splněny podmínky dobré víry dlužníka a poctivosti daného záměru. V situaci, kdy však dlužník jedná nepoctivě, navíc v koalici s některými věřiteli k újmě ostatních věřitelů, mohou být tyto věřitelé poškozeni ještě předtím, než insolvenční soud rozhodnutí vydá. Jevila-li se proto tato možnost vzhledem k okolnostem případu jako reálná, nemohl Ústavní soud hodnotit postup městského soudu, který odmítl spojit své rozhodnutí o úpadku s rozhodnutím o reorganizaci s tím, že o ní rozhodne až v závislosti na zjištění dalších skutečností, jako svévolný zásah či projev libovůle.

Plénum se v uplynulém roce věnovalo i návrhu na zrušení několika ustanovení insolvenčního zákona. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 23/14 ze dne 11. 7. 2017 zamítlo návrh na zrušení ustanovení, podle nichž za jistých okolností vykonává působnost věřitelského výboru insolvenční soud (blíže popsáno v předchozích kapitolách). Navrhovatel namítal, že napadená ustanovení zakládají rozpor s principem nezávislosti a nestrannosti soudce, neboť soudce podle nich má poskytovat ochranu zájmům jednoho z účastníků řízení bez ohledu na jiného účastníka a je k němu vázán povinností loajality. Ústavní soud však dovodil, že v těchto

situacích nejde o případ závislosti politické či sociální, stejně jako tzv. procesní závislosti na některém z účastníků insolvenčního řízení. Insolvenční soudce je při výkonu své funkce povinen se řídit pouze zákonem a jednat jím stanoveným způsobem a v jeho mezích (čl. 2 odst. 2 Listiny), nikoliv pokyny některého z účastníků řízení, resp. procesních subjektů, včetně věřitelů. Insolvenční soud tak může hájit společný zájem věřitelů potud, je-li v souladu s účelem insolvenčního řízení podle § 1 písm. a) insolvenčního zákona, nekoliduje se zájmy jiných účastníků řízení (včetně ochrany právem chráněných zájmů dlužníka) a s úkolem státu zajistit v insolvenčním řízení ochranu všech těchto zájmů podle § 5 písm. a) insolvenčního zákona.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. 11. 2017 plénum zamítlo návrh na zrušení ustanovení insolvenčního zákona, jež nepřiznávají aktivní legitimaci jednotlivému věřiteli k podání odpůrcí žaloby. Toto řešení lze s přihlédnutím k účelu a povaze insolvenčního řízení považovat za jeden z možných způsobů kolektivního uplatňování pohledávek věřitelů v zájmu jejich poměrného uspokojení, neboť i tímto způsobem lze zajistit plnění pozitivního závazku státu poskytovat ochranu vlastnickému právu podle čl. 11 odst. 1 Listiny v rámci zásad řešení úpadku dlužníka na základě tzv. společného zájmu věřitelů, který je nadřazen jejich individuálním zájmům.

Náhrada škody za nezákonné rozhodnutí a nesprávný úřední postup

Bohatou judikatorní aktivitu přinesly v uplynulém roce námítky vůči způsobu aplikace zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

I v roce 2017 byl Ústavní soud konfrontován s otázkami **odškodnění nemateriálních újm vzniklé za komunistického režimu**, čili se stěžovateli požadujícími odškodnění za nedůvodné zbavení osobní svobody před rokem 1989. Ústavní soud navazoval na stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14 ze dne 25. 11. 2014,

podle něhož nárok na náhradu nemateriální újmy podle čl. 5 odst. 5 Úmluvy vzniká za předpokladu, že k zásahu státu do osobní svobody dotčené osoby došlo až poté, co se tato mezinárodní úmluva stala pro Českou republiku závaznou, tj. od 18. 3. 1992. Okamžik účasti na rehabilitaci tedy není nadále považován za rozhodující. Nicméně tento právní názor se neuplatní u případů, kdy žaloba na zaplacení zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu byla podána ještě před přijetím stanoviska. Ústavní soud, sleduje tuto judikatorní linii, vyhověl stěžovatelům v nálezu sp. zn. II. ÚS 2533/16 ze dne 5. 9. 2017 a nálezu sp. zn. II. ÚS 859/15 ze dne 10. 10. 2017.

Ústavní soud shledal v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3638/15 ze dne 28. 2. 2017, že **kárné řízení** vedené Českou advokátní komorou představuje výkon decentralizované veřejné správy (profesní samosprávy), proto v důsledku tohoto řízení nelze uplatňovat odpovědnost podle výše zmíněného zákona. V nálezech sp. zn. III. ÚS 1263/17 ze dne 20. 6. 2017 a sp. zn. III. ÚS 899/17 ze dne 8. 8. 2017 zase třetí senát akcentoval, že zadostiučinění ve formě konstatování porušení práv má toliko podpůrnou funkci a v projednávaných věcech nemělo oporu v hodnocení konkrétních skutkových okolností.

Výše náhrady byla předmětem rozhodování v nálezu sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. 7. 2017. Nezletilá byla na základě předběžného opatření odebrána matce a odevzdána do péče dětského centra. Trvání tohoto předběžného opatření bylo opakovaně prodlužováno do doby, kdy bylo vydáno druhé předběžné opatření. Ústavní soud svými nálezy z roku 2010 a 2011 zrušil obě předběžná opatření. Na jejich základě však nezletilá strávila v dětském centru téměř dva a půl roku. Obecné soudy přiznaly nezletilé i její matce zadostiučinění ve výši 610 000 Kč, což však Ústavní soud považoval za nedostatečné. Připomenul, že místo individualizované péče a výchovy v rodině byla nezletilá poskytována hromadná péče ze strany zaměstnanců centra. I po jejím navrácení do péče matky u ní přetrvaly negativní důsledky předchozího stavu. Nejlepší zájem dítěte nebyl předním hlediskem pro rozhodování obecných soudů. Ústavní soud proto uzavřel, že obecné soudy nezhodnotily pečlivě všechny relevantní skutečnosti a okolnosti vzniku újmy, tyto nepromítly do výše přiznaného zadostiučinění a svá rozhodnutí nedostatečně odůvodnily.

Neméně citlivý zásah do práv jednotlivce může představovat i **trestní stíhání**, zvláště ukáže-li se později jako nedůvodné. V nálezu sp. zn. I. ÚS 741/17 ze dne 26. 9. 2017 Ústavní soud konstatoval, že v případě, že trestní stíhání obviněného bylo zastaveno z důvodu jeho nepřiměřené délky, aniž by byl učiněn závěr o tom, zda obviněný daný skutek spáchal, či nikoliv, a pokud obviněný o zastavení trestního stíhání nepožádal a neměl ani možnost trvat na projednání věci, nemůže být zastavení trestního stíhání považováno za kompenzaci nepřiměřené délky řízení. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1930/17 ze dne 14. 11. 2017 zase Ústavní soud s odkazem na judikaturu ESLP uzavřel, že skončí-li trestní stíhání obviněného rozhodnutím o postoupení věci do kázeňského řízení, nelze na toto kázeňské řízení z pohledu ústavního práva nahlížet jako na pokračování trestního řízení. Usnesení o postoupení věci vyvolává nezákonnost usnesení, kterým bylo trestní stíhání zahájeno. Pokud obviněnému v souvislosti s tímto trestním stíháním vznikla škoda, pak má podle čl. 36 odst. 3 Listiny nárok na její náhradu, i pokud byl později v kázeňském řízení shledán vinným kázeňským přestupkem. V souvislosti se státem uplatněnou námitkou promlčení upozornil Ústavní soud v nálezech sp. zn. IV. ÚS 203/17 ze dne 13. 9. 2017 a sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017 na důležitou roli korektivu zásady výkonu práva s dobrými mravy, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti.

Právo na samosprávu

V uplynulém roce plénum Ústavního soudu dvakrát vyhovělo návrhům na zrušení obecně závazné vyhlášky města nebo její části. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 3/17 ze dne 11. 4. 2017 byla zrušena vyhláška statutárního města Brna č. 11/2016 o regulaci plavby plavidel se spalovacími motory na části Brněnské vodní nádrže, neboť předmět a cíl regulace vyhlášky se shodují s předmětem a cílem úpravy provedené zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a na jeho základě vydanými prováděcími předpisy. Město Brno tedy postupovalo mimo věcnou působnost vymezenou mu zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 34/15 ze dne 13. 6. 2017 plénum Ústavního soudu zrušilo ustanovení obecně závazných vyhlášek města Litvínova č. 3/2013 a města Varnsdorfu č. 2/2012, které se věnovaly zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku (tzv. sedací vyhlášky). Z vyhlášek vyplýval zákaz sezení na stavebních částech, předmětech a zařízeních nacházejících se na veřejném prostranství, které nejsou svou povahou k sezení určeny (palisády, zděné a betonové zidky, odpadkové koše apod.) a vlastník veřejného prostranství k sezení na nich neudělil souhlas, a dále zákaz sezení i na těch zařízeních, která sice svou povahou jsou k sezení určena, ale byla na veřejné prostranství umístěna bez souhlasu vlastníka prostranství. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená ustanovení obou vyhlášek byla zastupitelstvy měst přijata mimo věcnou působnost vymezenou jim zákonem. Ze zákazu sezení především nelze dovodit jejich účel, kterým mělo být zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku. Není možné tvrdit bez dalšího možnost narušení veřejného pořádku zakázaným sezením např. na veřejně přístupném schodišti, které nemůže samo o sobě narušit veřejný pořádek žádným ze způsobů, kterými zákaz sezení obě města ve svých vyjádřeních k návrhu odůvodňovala (poškození majetku, újma na zdraví nebo ohrožení bezpečnosti a plynulosti silničního provozu). Dále Ústavní soud uvedl, že současně přestává být naplňován požadavek předvídatelnosti práva, ze kterého vyplývá nutnost, aby v takových nikoliv bagatelních případech (za porušení stanovených povinností bylo možno uložit pokutu do výše 30 000 Kč, od 1. 7. 2017 pak do výše 100 000 Kč)

měl adresát dané právní regulace možnost v rozumné míře předvídat trestnost svého jednání a možnost regulovat své chování, resp. předvídat právní důsledky svých činů, a to nejen pokud jde o osoby trvale žijící v dané obci, ale každého, kdo se na jejím takto regulovaném území nachází.

Statistika rozhodovací činnosti
v roce 2017

Statistika rozhodování Ústavního soudu v roce 2017

Rozhodnutí za rok 2017 celkem		
4355		
nálezy	usnesení	stanoviska pléna
238	4116	1

Nálezy za rok 2017 ⁱ⁾		
238		
vyhověno (alespoň částečně)	zamítnuto (alespoň částečně)	vyhověno a zamítnuto
204	38	4

Plenární rozhodnutí za rok 2017 ⁱⁱⁱ⁾	
42	
nálezy	usnesení
18	24

Senátní rozhodnutí za rok 2017	
4312	
nálezy	usnesení (včetně procesních)
220	4092

Usnesení za rok 2017 (včetně procesních) ⁱⁱ⁾						
4116						
zjevná neopodstatněnost	vady návrhu	po lhůtě	neoprávněnost navrhovatele	nepříslušnost	nepřípustnost	zastaveno
3022	479	127	64	45	607	61
73,4 %	11,6 %	3,1 %	1,5 %	1,1 %	14,7 %	1,5 %

Vysvětlivky:

i) Některé nálezy obsahují více výroků, proto součet náleží, v nichž bylo návrhu alespoň částečně vyhověno, a náleží, jimiž byl návrh zamítnut, neodpovídá celkovému počtu náleží. „Obojetné“ nálezy (vyhověno a zároveň zamítnuto) byly 4, což je v tabulce zachyceno.

ii) Nezanedbatelné množství usnesení obsahuje více výroků. V tabulce je zachycen počet jednotlivých výroků, jejichž absolutní součet se nerovná součtu přijatých usnesení (obdobně to platí u procentuálního vyjádření, kde součet netvoří 100 % a počet jednotlivých typů výroků je vztažen k celkovému počtu usnesení, a to včetně procesních).

iii) Kromě stanovisek pléna (v roce 2017 bylo jedno).

Řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů – počet rozhodnutí

24			
Vyhověno (alespoň částečně)		Nevyhověno	
5		19	
Návrhy na zrušení zákona	Návrhy na zrušení jiného právního předpisu	Návrhy na zrušení obecně závazné vyhlášky	Návrhy na zrušení nařízení obce/kraje
21 (13 nálezů)	3 (1 nález)	2 (2 nálezy)	0 (0 nálezů)
Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně
3	1	2	0

Řízení o ústavních stížnostech^{iv)} – počet rozhodnutí

4322											
Vyhověno (alespoň částečně)						Nevyhověno (meritorní a kvazimeritorní rozhodnutí; nezapočítána procesní rozhodnutí a zastavení řízení)					
199						4013 (nálezy 88, z toho 24 zamítavých a 3 zamítavé a vyhovující zároveň)					
Ústavní stížnost směřovala proti: ^{v)}											
Rozhodnutí soudu	Rozhodnutí správní	Rozhodnutí jiné	Jiný zásah	Zákon	Jiný pr. předpis	Obec. záv. vyhl.	Nařízení obce/kraje	Rozhodnutí ÚS	Opatření ob. povahy	Interní předpis	Ostatní
4039	84	188	168	111	11	2	0	0	1	0	37

Řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu – návrh na obnovu řízení – počet rozhodnutí

6	
Vyhověno	Nevyhověno
1	5

Ústavní soud dále vydal jedno usnesení v **kárných řízeních** (šlo o udělení výtky). Dále bylo vydáno jedno usnesení ve **sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy** (podání bylo odmítnuto pro neoprávněnost navrhovatele a nepřípustnost). Proběhlo též jedno **řízení o zaujetí stanoviska pléna**. V jiných typech řízení Ústavní soud v roce 2017 nerozhodoval.

Průměrná délka řízení u věcí skončených v letech 2006–2017

		ve dnech	v měsících a dnech	
Průměrná délka řízení	ve všech věcech	184	6 měsíců	4 dny
	ve věcech plenárních	390	13 měsíců	0 dní
	ve věcech senátních	181	6 měsíců	1 den
	ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto nálezem	393	13 měsíců	3 dny
	ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto odmítnutím pro zjevnou neopodstatněnost	173	5 měsíců	23 dní
	při ostatních způsobech ukončení řízení	168	5 měsíců	18 dní

Průměrná délka řízení u věcí skončených v roce 2017

		ve dnech	v měsících a dnech	
Průměrná délka řízení	ve všech věcech	147	4 měsíce	27 dní
	ve věcech plenárních	280	9 měsíců	10 dní
	ve věcech senátních	145	4 měsíce	25 dní
	ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto nálezem	354	11 měsíců	24 dní
	ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto odmítnutím pro zjevnou neopodstatněnost	151	5 měsíců	1 den
	při ostatních způsobech ukončení řízení	126	4 měsíce	6 dní

Vysvětlivky:

- iv) Zahrnuje též řízení o komunálních stížnostech dle čl. 87 odst. 1 písm. c) a řízení o návrhu politické strany nebo hnutí dle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy.
- v) Některá podání směřují vůči více typům aktů; proto neodpovídá součet počtu rozhodnutí v řízení o ústavních stížnostech počtu návrhů dle této části tabulky.

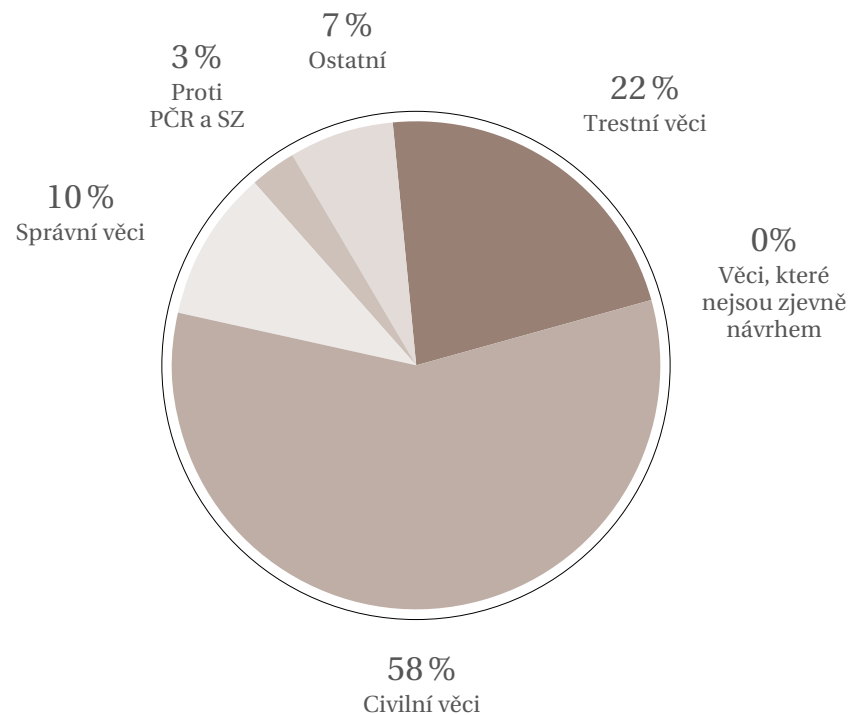
Veřejná ústní jednání

Počty veřejných ústních jednání

rok	věci plenární	věci senátní
2010	7	18
2011	8	20
2012	2	17
2013*	1	1
2014*	0	0
2015*	0	0
2016*	0	1
2017*	1	0

* Snížené počty ústních jednání v důsledku změny zákona.

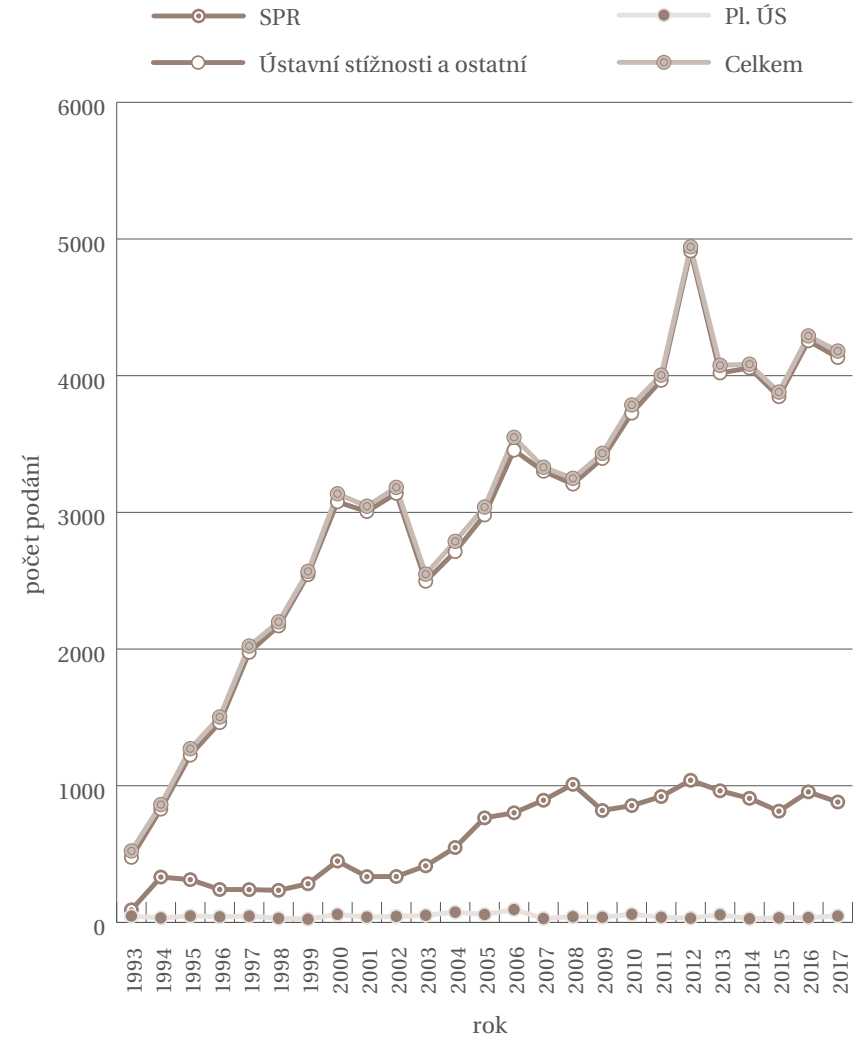
Věcná struktura návrhů na zahájení řízení v roce 2017

Statistika z pohledu návrhů na zahájení řízení a ostatních podání

ROK	Počet podání			
	Celkem	Pl. ÚS	Ústavní stížnosti a ostatní	SPR
1993	523	47	476	92
1994	862	33	829	332
1995	1 271	47	1 224	313
1996	1 503	41	1 462	241
1997	2 023	47	1 976	240
1998	2 198	29	2 169	235
1999	2 568	24	2 544	283
2000	3 137	60	3 077	449
2001	3 044	38	3 006	335
2002	3 183	44	3 139	336
2003	2 548	52	2 496	414
2004	2 788	75	2 713	548
2005	3 039	58	2 981	765
2006	3 549	94	3 455	802
2007	3 330	29	3 301	894
2008	3 249	42	3 207	1 010
2009	3 432	38	3 394	819
2010	3 786	60	3 726	855
2011	4 004	38	3 966	921
2012	4 943	31	4 912	1 040
2013	4 076	56	4 020	963
2014	4 084	27	4 057	908
2015	3 880	34	3 846	814
2016	4 291	36	4 255	955
2017	4 180	47	4 133	881
Celkem	75 491	1 127	74 364	15 445

Vývoj počtu podání v letech 1993–2017

A vertical decorative bar on the left side of the page, composed of several overlapping, semi-transparent shapes in shades of brown and beige. The shapes include a large, rounded rectangle at the top, a smaller rounded rectangle below it, and a large, rounded, teardrop-like shape at the bottom, all overlapping to create a layered effect.

Právní úprava
a vnitřní předpisy

Ústavní pořádek a zákon o Ústavním soudu

Ústavní soud je Ústavou České republiky, vyhlášenou pod č. 1/1993 Sb., definován jako soudní orgán ochrany ústavnosti. Kromě vlastní Ústavy České republiky tvoří ústavu v širším smyslu (ústavní pořádek) Listina základních práv a svobod, v období federace přijatá jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb., v České republice pak znovu vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ovšem již bez uvozacích ustanovení. Součástí ústavního pořádku jsou dále zejména ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávních celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ústavní zákon č. 515/2002 Sb., o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, ústavní zákony související s rozpadem Československa a konstituováním České republiky jako nového, nástupnického státu (ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ústavní zákon č. 29/1993 Sb., o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky) a ústavní zákony upravující státní hranice České republiky se sousedními státy.

Ve smyslu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.) Ústavní soud považuje za součást ústavního pořádku, a tudíž referenční kritérium při ústavním přezkumu též mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jež byly ratifikovány a vyhlášeny.

Vlastní řízení před Ústavním soudem upravuje zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. Právě tento zákon stanoví, jak předvídá čl. 88 odst. 1 Ústavy České republiky, kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na zahájení řízení, a další pravidla o řízení před Ústavním soudem. V řízení před Ústavním soudem se přiměřeně uplatní též ustanovení občanského soudního řádu a předpisy vydané k jeho provedení (§ 63 zákona o Ústavním soudu), ve zvláštních případech pak ustanovení trestního řádu o řízení před soudem (§ 108 a 138 zákona o Ústavním soudu).

V roce 2017 nedoznal ústavní pořádek žádných formálněprávních změn. Ústavní soud však každoročně sleduje řadu návrhů na změnu či doplnění Ústavy, které procházejí různými fázemi legislativního procesu, nicméně žádný z nich nebyl do konce roku 2017 přijat.

Pokud jde o zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, byl dotčen změnou provedenou zákonem č. 90/2017 Sb., kterým se mění volební zákony a některé další zákony, jímž byla doplněna právní úprava obsažená v § 25a zákona o Ústavním soudu, garantující přístupy Ústavního soudu do informačních registrů a evidencí státu. Pokud jde o návrhy změn zákona o Ústavním soudu, sledoval administrativní aparát soudu pozorně zejména dva z nich, a to návrh Ministerstva vnitra související s implementací nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) a návrh Senátu Parlamentu České republiky, jímž by došlo ke změně v pojetí kárné odpovědnosti soudců Ústavního soudu (sněmovní tisk 30/0, 8. volební období). Zatímco k prvnímu návrhu, jehož příprava byla ke konci roku 2017 ve fázi po vypořádávání připomínek, se Ústavní soud prostřednictvím připomínek předsedy vyjádřil spíše negativně, druhý zmíněný návrh, který uvádí procesní přestupkovou imunitu soudců Ústavního soudu do souladu s pojetím imunity poslanců a senátorů, naopak vedení Ústavního soudu uvítalo.

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

Všechny nálezy přijaté jak plénem, tak jednotlivými senáty Ústavního soudu se uveřejňují v knižní podobě ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, která je vydávána pro veřejnou potřebu na základě § 59 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb. Od svazku 67 (ročník 2012) je navíc zveřejňována také v elektronické podobě na internetových stránkách Ústavního soudu (viz <https://www.usoud.cz/sbirka-nalezu-a-usneseni-us/>). Kromě nálezů jsou v ní publikována rovněž vybraná usnesení, na jejichž uveřejnění touto formou se usnese plénem Ústavního soudu, a v souladu

s rozhodnutím pléna č. Org. 16/09 dále obsahuje stanoviska pléna vydávaná v souvislosti s rozhodovací činností podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Součástí každého publikovaného rozhodnutí je právní věta vystihující jeho nejpodstatnější závěry. Pokud některý soudce nesouhlasí s rozhodnutím pléna či jeho odůvodněním, resp. jako člen senátu zaujme odlišné stanovisko k výroku či odůvodnění rozhodnutí senátu, jsou i tato odlišná stanoviska připojena k publikovaným rozhodnutím.

Pro přehlednost a praktickou využitelnost jsou v jednotlivých svazcích vytvořeny systematické rejstříky se spisovými značkami publikovaných textů, věcné rejstříky a seznamy použitých či zmíněných právních předpisů. Ke každému výtisku náleží také CD s obsahem a věcným rejstříkem všech dosud vydaných svazků a publikovaných rozhodnutí a stanovisek od roku 1993 do současnosti.

Celkově již bylo zpracováno 81 svazků této sbírky, přičemž první vyšel v roce 1994. Stalo se pravidlem vydávání svazků po jednotlivých kalendářních čtvrtletích, což je i nadále zajišťováno Nakladatelstvím C. H. Beck, s nímž byla v roce 2016 uzavřena na základě zadávacího řízení na veřejnou zakázku malého rozsahu podle zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, smlouva na publikaci Sbírký náleží a usnesení Ústavního soudu v letech 2017 až 2021. V roce 2017 byly postupně vydány obvyklé čtyři svazky této sbírky, a to svazky č. 78 až 81, které obsahují celkem 218 náleží, jedno stanovisko pléna Ústavního soudu a 22 plénum vybraných usnesení.

Sbírka zákonů

Ve Sbírce zákonů jsou vyhlášovány především náleží, kterými Ústavní soud rozhodl o věcech taxativně stanovených ustanovením § 57 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Nejčastěji se jedná o rozhodnutí o návrzích na zrušení zákona či jiného právního předpisu nebo jejich jednotlivých ustanoveních, u nichž je vyhlášení ve Sbírce zákonů spojeno s jejich vykonatelností. To se projevílo též v roce 2017, kdy bylo ve Sbírce zákonů zveřejněno 17 náleží

jako výsledků řízení o kontrole norem, zatímco další případy vyžadující podle zákona o Ústavním soudu povinnou publikaci se v tomto roce nevyskytly.

Kromě zmiňovaných náleží umožňuje § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, aby byly ve Sbírce zákonů publikovány rovněž další akty Ústavního soudu ve formě sdělení, jestliže o jejich vyhlášení Ústavní soud rozhodne. Rozhodnutím č. Org. 16/09 se plénum Ústavního soudu usneslo, že všechna stanoviska pléna přijatá podle § 23 zákona o Ústavním soudu se včetně odůvodnění budou uveřejňovat též ve Sbírce zákonů. V roce 2017 se jednalo o jedno sdělení o přijetí stanoviska pléna.

Celkově bylo tedy předáno redakci Sbírký zákonů Ministerstva vnitra a publikováno ve Sbírce zákonů těchto 18 náleží a sdělení Ústavního soudu:

1. náleží sp. zn. Pl. ÚS 19/16 ze dne 13. prosince 2016 (8/2017 Sb.) o návrhu na zrušení části § 4 odst. 2 a části přílohy č. 1 vyhlášky č. 273/2015 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2016, tzv. úhradové vyhlášky přijaté Ministerstvem zdravotnictví podle § 17 odst. 5 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů; návrhu skupiny senátorů bylo vyhověno a napadené části ustanovení této vyhlášky byly zrušeny;
2. náleží sp. zn. Pl. ÚS 32/15 ze dne 6. prosince 2016 (40/2017 Sb.) ve věci návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, týkajících se kontrolních hlášení; návrhu skupiny senátorů bylo částečně vyhověno a byly zrušeny § 101d odst. 1 a § 101g odst. 5 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění zákona č. 360/2014 Sb.;
3. náleží sp. zn. Pl. ÚS 3/14 ze dne 20. prosince 2016 (73/2017 Sb.) o návrhu Nejvyššího soudu na vyslovení protiústavnosti § 37 odst. 6 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění účinném do 30. června 2009; tento návrh týkající se problematiky zpřístupnění údajů z archivů byl zčásti zamítnut a zčásti odmítnut;

4. nález sp. zn. Pl. ÚS 28/16 ze dne 14. února 2017 (95/2017 Sb.) ve věci návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 186/2016 Sb., o hazardních hrách, upravujících zamezení přístupu k internetovým stránkám uvedeným na seznamu nepovolených internetových her; tento návrh skupiny senátorů byl Ústavním soudem zamítnut;
5. nález sp. zn. Pl. ÚS 3/17 ze dne 11. dubna 2017 (159/2017 Sb.) týkající se zrušení obecně závazné vyhlášky statutárního města Brna č. 11/2016 o regulaci plavby plavidel se spalovacími motory na části Brněnské vodní nádrže;
6. nález sp. zn. Pl. ÚS 10/16 ze dne 23. května 2017 (182/2017 Sb.) o návrhu na zrušení části § 17 odst. 4 zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon); návrh Krajského soudu v Praze byl zamítnut;
7. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/15 ze dne 3. května 2017 (185/2017 Sb.) ve věci návrhů na zrušení § 2 a 3 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, podaných v souvislosti s případy osob bez trvalého pobytu na území České republiky, které nebyly zdravotně pojištěny; návrhům Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 nebylo vyhověno;
8. nález sp. zn. Pl. ÚS 10/12 ze dne 23. května 2017 (207/2017 Sb.) týkající se návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, směřujícího proti dílčí novele zákoníku práce a zákona o zaměstnanosti, na jejímž základě může být dána zaměstnanci ze strany zaměstnavatele výpověď pro porušení režimu dočasně práceneschopného zaměstnance, a to za současného vyloučení nároku na podporu v nezaměstnanosti z tohoto důvodu, a dále též napadajícího právní úpravu podmínek, za nichž působí u zaměstnavatele odborová organizace; návrh skupiny poslanců byl zamítnut;
9. nález sp. zn. Pl. ÚS 3/15 ze dne 30. května 2017 (231/2017 Sb.) o návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, týkajících se úhrady zdravotnických prostředků z veřejného zdravotního pojištění; návrhu skupiny senátorů bylo vyhověno a příslušná ustanovení byla zrušena;
10. nález sp. zn. Pl. ÚS 34/15 ze dne 13. června 2017 (245/2017 Sb.) ve věci návrhů na zrušení některých ustanovení obecně závazné vyhlášky města Litvínova č. 3/2013 o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku a zlepšení vzhledu města a obecně závazné vyhlášky města Varnsdorfu č. 2/2012 o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku a estetického vzhledu města, upravujících zákaz sezení na veřejných prostranstvích mimo lavičky; předmětná ustanovení obecně závazných vyhlášek byla zrušena;
11. nález sp. zn. Pl. ÚS 22/16 ze dne 27. června 2017 (268/2017 Sb.) týkající se návrhu na zrušení § 160 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), vztahujícího se k přidělování věcí incidenčních sporů mimo rozvrh práce; návrh Nejvyššího správního soudu byl zamítnut;
12. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/16 ze dne 27. června 2017 (282/2017 Sb.) o návrhu na zrušení § 24 zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, o omezení obecného užívání pozemní komunikace uzavírkami; návrh skupiny senátorů byl zčásti zamítnut a zčásti odmítnut;
13. nález sp. zn. Pl. ÚS 23/14 ze dne 11. července 2017 (283/2017 Sb.) ve věci návrhu na zrušení ustanovení § 61 odst. 2 věty první a § 66 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění zákona č. 294/2013 Sb.; návrh Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci byl zamítnut;
14. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/17 ze dne 18. července 2017 (313/2017 Sb.) zabývající se návrhem na zrušení některých ustanovení zákona č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění zákona č. 369/2016 Sb., upravujících kontrolu spalovacích stacionárních zdrojů obecními úřady obcí s rozšířenou

působností; Ústavní soud konstatoval, že napadená právní úprava, která představuje omezení základního práva na nedotknutelnost obydlí, splňuje formální i materiální podmínky pro zákonné omezení tohoto práva, a proto návrh skupiny poslanců zamítl;

15. nález sp. zn. Pl. ÚS 9/15 ze dne 8. srpna 2017 (338/2017 Sb.) na vyslovení protiústavnosti ustanovení § 10b odst. 1 písm. a) zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění zákona č. 185/2001 Sb., ve věci povinnosti nezletilých k úhradě poplatku za provoz systému shromažďování odpadů; Ústavní soud dospěl k závěru, že napadené ustanovení zákona o místních poplatcích ve znění účinném do 30. června 2012 bylo v rozsahu, v němž ukládalo povinnosti nezletilým poplatníkům, v rozporu s čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4, čl. 3 odst. 1 a s čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod;
16. nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16 ze dne 8. srpna 2017 (345/2017 Sb.) o návrhu na zrušení § 61 odst. 1 věty první a § 143 odst. 1 v rozsahu slova „tří“ trestního řádu; tento návrh spojený s ústavní stížností stěžovatelů jakožto poškozených v trestním řízení byl zamítnut;
17. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/15 ze dne 7. listopadu 2017 (422/2017 Sb.) ve věci návrhu na zrušení § 235 odst. 2 a § 239 odst. 1 insolvenčního zákona, jenž se zabýval aktivní legitimací jednotlivého věřitele k podání odpůrčí žaloby; návrh byl zamítnut;
18. sdělení o stanovisku pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. listopadu 2017 (460/2017 Sb.) k ústavní konformitě odmítnutí dovolání v občanském soudním řízení a k nepřipustnosti ústavní stížnosti proti předchozím rozhodnutím o procesních prostředcích k ochraně práva, neobsahuje-li dovolání vymezení předpokladů přípustnosti.

Vnitřní předpisy

Některé činnosti Ústavního soudu se řídí též interními předpisy, upravujícími jednak jeho organizační strukturu a správu, jednak vlastní výkon ústavního soudnictví.

Základními vnitřními předpisy upravujícími vlastní výkon ústavního soudnictví jsou:

- rozhodnutí o ustavení senátů Ústavního soudu, přijímané plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. m) zákona o Ústavním soudu,
- pravidla rozdělení agendy, přijímaná plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. m) zákona o Ústavním soudu,
- rozhodnutí o atrakci senátních věcí plénem, přijímané plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu,
- kancelářský a spisový řád, přijímaný plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. l) zákona o Ústavním soudu.

Na základě těchto předpisů přijímaných a schvalovaných plénem Ústavního soudu vydává předseda Ústavního soudu pro každý kalendářní rok rozvrh práce Ústavního soudu a jeho změny.

Všechny tyto předpisy navíc Ústavní soud zveřejňuje na svých internetových stránkách.

Obsahy výše zmíněných předpisů doznaly v průběhu roku 2017 pouze drobných změn.

Rozhodnutí o ustavení senátů bylo doplněno na začátku roku rozhodnutím č. Org. 4/17 ze dne 10. ledna 2017, a to doplněním posledně jmenovaného soudce Ústavního soudu prezidentem republiky prof. JUDr. Josefa Fialy, CSc., do složení senátů v následujících letech. V roce 2017 nedošlo ke změně ve složení senátů a senáty zasedaly ve stejné podobě, jako tomu bylo v předcházejícím roce.

Rozhodnutí pléna o pravidlech rozdělení agendy bylo změněno rozhodnutím č. Org. 42/17 ze dne 19. září 2017; jím byl snížen nápad místopředsedovi

soudu prof. JUDr. Jaroslavu Fenykovi, Ph.D., DSc., a to na úroveň nápadu ostatních funkcionářů soudu, tedy na polovinu nápadu ostatních soudců. Důvodem bylo jeho zvýšené pracovní zatížení související se zahraničními vztahy soudu, konkrétně s agendou týkající se předsednictví Konferenci evropských ústavních soudů (viz k tomu blíže kapitola věnující se zahraničním vztahům soudu).

Konečně rozvrh práce, vydávaný předsedou soudu na základě § 16 zákona o Ústavním soudu a za respektování pravidel plynoucích z výše uvedených rozhodnutí pléna, rovněž neprocházal v roce 2017 žádnými dynamickými změnami. Z důvodu déletrvající nepřítomnosti jednoho ze soudců bylo předsedou soudu přistoupeno k dočasnému pozastavení nápadu (rozhodnutí č. Org. 9/17 ze dne 23. ledna 2017 a č. Org. 21/17 ze dne 29. března 2017) a dočasnému snížení nápadu v důsledku spojení více než šesti návrhů ke společnému řízení (rozhodnutí č. Org. 46/17 ze dne 19. září 2017).

V průběhu roku předseda Ústavního soudu na základě nezbytných potřeb Ústavního soudu upravil systemizaci Ústavního soudu (rozhodnutí č. Org. 32/2017 ze dne 14. června 2017), kterým byla změněna velikost úvazků vybraných pracovních pozic, což umožnilo vytvořit pro potřeby zajištění předsednictví Evropské konferenci ústavních soudů novou pracovní pozici specialista – poradce pro mezinárodní vztahy a dále rozšířit počet investičních specialistů. Tyto úpravy neměly dopad na celkový počet systemizovaných míst Ústavního soudu. Dále předseda Ústavního soudu rozhodl o rozpočtu fondu kulturních a sociálních potřeb na rok 2017 (rozhodnutí č. Org. 3/17 ze dne 4. ledna 2017).

Z důvodu potřeby aktualizace stávajících interních postupů v oblasti bezpečnosti práce a požární ochrany byly vydány nové směrnice, a to k zajištění požární ochrany (směrnice č. Sm – 1/2017 ze dne 25. ledna 2017), k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (směrnice č. Sm – 2 /2017 ze dne 25. ledna 2017) a k identifikaci a hodnocení rizik v oblasti bezpečnosti práce (směrnice č. Sm – 4/2017 ze dne 23. srpna 2017). Poslední z uvedených směrnic obsahuje kromě samotného postupu identifikace a hodnocení rizik také detailní přehled rizik dle profesních skupin zaměstnanců Ústavního soudu.

V kompetenci místopředsedkyně Ústavního soudu byla vydána nová pravidla pro zadávání veřejných zakázek (směrnice č. Sm – 5/2017 ze dne 21. 9. 2017) a upraven provoz vybraných prostor Ústavního soudu (rozhodnutí MPŘ ÚS č. 1/17 ze dne 25. ledna 2017, směrnice č. SM – 3/2017 ze dne 26. ledna 2017).

Byly také aktualizovány postupy při inventarizaci majetku a závazků a pro přípravu účetní závěrky (příkaz č. P/ŘSS – 1/2017 ze dne 12. ledna 2017, rozhodnutí č. R/ŘSS – 7/2017 ze dne 9. října 2017 a opatření O/ŘSS – 3/2017 ze dne 30. listopadu 2017).

Ke zlepšení pracovních podmínek a pro usnadnění zaměstnávání rodičů s malými dětmi byla sjednána dohoda s Krajským úřadem Jihomoravského kraje o umístění dětí do „firemní“ mateřské školy krajského úřadu. Postup pro umístování dětí zaměstnanců Ústavního soudu do firemní školky byl upraven rozhodnutím č. R/ŘSS č. 1/2017 ze dne 29. března 2017. Ke konci roku navštěvovaly školku 4 děti zaměstnanců Ústavního soudu.

Dále byla aktualizována směrnice upravující cestovní náhrady poskytované v souvislosti s výkonem práce (opatření č. O/ŘSS – 1/2017 ze dne 30. prosince 2016) a z důvodu změn podmínek používání datového roamingu v zemích Evropského hospodářského prostoru byla aktualizována směrnice o užívání telekomunikačních zařízení, služebních mobilních telefonů a doplňkových SIM-karet (rozhodnutí č. R/ŘSS – 5/2017 ze dne 21. srpna 2017).

Mezinárodní
spolupráce a styky

Mezinárodní spolupráce

Zahraniční kontakty Ústavního soudu se tradičně odehrávají ve dvou hlavních rovinách. Jde jednak o zahraniční návštěvy, které přijíždějí na pracovní návštěvy Ústavního soudu, v rámci druhé platformy pak cestují představitelé Ústavního soudu na pracovní cesty do zahraničí. Mezinárodní kontakty představují pro ústavní soudnictví pomyslné „okno do světa“, protože na vnitrostátní úrovni je rozhodnutí Ústavního soudu konečné, a inspiraci, jak dále zlepšovat efektivitu rozhodovacího procesu anebo přistupovat k ochraně základních práv, lze fakticky získat jen ze zkušeností partnerských institucí v zahraničí, které jsou nadány stejnými kompetencemi a uvažují nad podobnými problémy.

Tradičním těžištěm mezinárodních aktivit je pro Ústavní soud bilaterální spolupráce, která se realizuje ve formě výměny informací a zkušeností při soudní ochraně ústavnosti. Ústavní soud České republiky rozvíjí diskusi se svými evropskými partnery, protože jsou to právě detailní expertní analýzy rozhodovacích procesů přímo od soudců ústavních soudů, které představují nejhodnější formu pro získávání informací o aktuální judikatuře evropských soudů.

V roce 2017 uskutečnili funkcionáři a soudci Ústavního soudu řadu zahraničních pracovních cest. První událostí se zahraničním přesahem byla cesta soudce Jana Filipa do Polské republiky. Soudce Filip se tam účastnil vědecké konference na téma „Právní a mimoprávní podmíněnost personálního složení ústavních soudů“. Jednání přineslo řadu nových poznatků týkajících se procesu navrhování kandidátů na soudce Ústavního tribunálu. Soudce Filip na konferenci vystoupil k tématu právní úpravy jmenování soudců ústavních soudů, a to nejen v České republice, ale i v dalších zemích, v nichž je jmenování z hlediska požadavků a procedury upraveno v ústavě.

V sídle Evropského soudu pro lidská práva také v lednu proběhlo slavnostní zahájení soudního roku, kde Ústavní soud České republiky reprezentovali jeho předseda Pavel Rychetský a místopředseda Jaroslav Fenyk. Zahájení soudního roku je každoroční událostí, která by měla být inspirací pro posuzování vlivu judikatury evropského soudnictví na národních úrovních. Letošním tématem byla migrace a hodnocení jejich národních a mezinárodněprávních aspektů.

Netradiční událostí bylo naopak setkání ústavních soudů zemí Visegradské skupiny (V4), které se v únoru 2017 uskutečnilo vůbec poprvé. Konference V4 se konala v maďarské Budapešti na pozvání předsedy maďarského Ústavního soudu Tamáse Sulyoka a zazněly na ní vystoupení maďarského ministra spravedlnosti, projev předsedy maďarského Ústavního soudu, rozbor judikatury z úst soudkyně slovenského Ústavního soudu nebo například vyjádření soudce polského Ústavního soudu Lecha Morawského k nutnosti respektu vůči Polsku a jeho ústavní identitě.

Ve vystoupení předsedy českého Ústavního soudu Pavla Rychetského mimo jiné zaznělo:

„Česká republika je demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám. Hrozivá zkušenost Evropy z války a holokaustu nám přinesla poznání: demokracie je schopna sama sebe zničit. Proto po válce vznikly ústavní soudy s ochranou jednotlivce. Nikdy bych nepřipustil, aby platilo, že ústavní soud nesmí poskytnout interpretační pomoc obecným soudům.“

Nejčastěji jsme se vymezovali vůči vnitrostátním orgánům – zrušili jsme celou řadu rozhodnutí, pokud měla dopad na lidská práva a svobody. Naši koncepci neodpovídá koncept vykastrovaného ústavního soudu, máme jen sílu přesvědčivosti. Neexistuje jiná instituce než evropské ústavní soudy, kdo dá záruku, že standard ochrany nebude snížen.“

Další mezinárodní konference, pořádaná v březnu Ústavním soudem Moldavska společně s Benátskou komisí Rady Evropy, byla zajímavá nejen tématem, ke kterému předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský přednesl příspěvek týkající se nezávislosti ústavního soudnictví coby základního předpokladu jeho efektivit, ale také tím, že oba soudy usilovaly o prestižní tříleté předsednictví stálé Konference evropských ústavních soudů.

V březnu se rovněž uskutečnilo Fórum soudců pořádané Soudním dvorem Evropské unie, kterého se účastnili předsedové ústavních a nejvyšších soudů členských států Evropské unie. Ústavní soud zde reprezentoval jeho předseda Pavel Rychetský a generální sekretář Ivo Pospíšil. Lucemburská setkání jsou

pravidelně spojena zejména s tématy souvisejícími s aktuálními a praktickými potřebami evropské justice. V letošním roce se tak hovořilo o otázce vytvoření informační sítě, která by umožňovala komunikaci mezi všemi zainteresovanými soudními orgány a jejíž součástí by byla celoevropská databáze soudní judikatury věnující se problematice evropského práva. Fórum soudců roku 2017 však bylo výjimečnou událostí, jelikož se konalo ve dnech 60. výročí podpisu Římských smluv, tedy zakládajících dokumentů Evropských společenství.

Jednou z mezinárodních akcí, které se konají pravidelně, byla i mezinárodní justiční konference pořádaná Furthovou nadací, které se účastnil předseda Ústavního soudu České republiky. Furthova nadace organizuje setkávání představitelů justičních orgánů s cílem zlepšit úroveň ochrany právního státu a podpořit výměnu názorů o aktuálních otázkách efektivitu výkonu soudnictví. Při květnovém jednání se v Paříži diskutovalo zejména o digitalizaci justice a elektronických formách právních vztahů, kde by bylo možné navázat na některé postupy, které představili justiční funkcionáři z USA a Kanady.

K připomenutí čtvrtstoletí existence rumunského Ústavního soudu se v Bukurešti uskutečnila mezinárodní konference, na níž byl český Ústavní soud reprezentován soudkyní Kateřinou Šimáčkovou. V rámci panelu o změnách judikatury ústavních soudů soudkyně Šimáčková přednesla příspěvek na téma změn v judikatuře ústavních soudů. V rámci konference nebylo opomenuto ani téma aplikace principu rule of law v judikatuře ústavních soudů.

Univerzita v Řezně každoročně pořádá Mezinárodní kongres o evropském a srovnávacím ústavním právu ve svém domovském městě, ale v červnu 2017 se hostitelské role poprvé ujal Ústavní soud Moldavska. Pod jeho záštitou se tak v Kišiněvu mohli sejit mezinárodně uznávaní akademici a soudci ústavních soudů z řady zemí. Ústavní soud České republiky zastupoval soudce Jiří Zemánek, který přednesl příspěvek na téma „Aplikace Listiny základních práv Evropské unie ústavními soudy“.

Rovněž v červnu se v ukrajinském Charkově uskutečnil kongres Asociace ústavního soudnictví zemí regionů Baltského a Černého moře. Tohoto, v pořadí druhého, ročníku se zúčastnil soudce Tomáš Lichovník. Kongres se věnoval úloze

ústavních soudů při vývoji vnitrostátních ústav v kontextu s obecně uznávanými zásadami a normami mezinárodního práva a práva Evropské unie a rozhodnutími mezinárodních soudů.

Patrně nejzásadnější mezinárodní událostí byl pro Ústavní soud České republiky XVII. kongres Konference evropských ústavních soudů konaný v gruzínském Batumi. V souladu se statutem této mezinárodní organizace zde proběhla volba nové předsednické země, která bude v příštích třech letech této Konferenci předsedat a která v roce 2020 uspořádá XVIII. kongres. **České republiky a jejímu Ústavnímu soudu se dostalo mimořádného ocenění, když byla v Batumi na další tři roky jednomyslně zvolena do čela této prestižní organizace.**

Konference evropských ústavních soudů byla založena v Dubrovniku v roce 1972 a sdružuje zástupce 40 evropských ústavních soudů nebo podobných soudů provádějících ústavní přezkum. Konference pořádá v pravidelných intervalech kongresy, čímž podporuje výměnu informací mezi svými členy ohledně otázek, které se týkají metod a postupů ústavního přezkumu, a vytváří tak pro účastníky fórum, na kterém mohou sdílet názory na institucionální, strukturální a praktické problémy v oblastech veřejného práva a ústavních pravomocí. Kromě toho také přijímá opatření na posílení nezávislosti ústavních soudů jako základního prvku záruky a realizace demokratického právního státu a věnuje zvláštní pozornost ochraně lidských práv. Tímto způsobem silně podporuje zlepšení trvalých vztahů mezi evropskými ústavními soudy a podobnými institucemi. Podrobnější informace k českému předsednictví naleznete na str. 84 až 87.

Na evropský kongres ústavních soudů navázal v září kongres světový. V pořadí IV. kongres Světové konference o ústavním soudnictví, což je nejširší platforma pro mezinárodní spolupráci ústavních soudů, která sdružuje více než sto těchto orgánů ochrany ústavnosti, se konal v Litvě. Delegaci Ústavního soudu vedl jeho místopředseda Jaroslav Fenyk, který také předsedal a řídil separátní zasedání Konference evropských ústavních soudů. Hlavním cílem kongresu bylo diskutovat o rozmanitosti koncepcí právního státu a nových výzvách právního státu. Zvláštní pozornost byla věnována vztahu mezi právem a státem a zhodnocení nezávislosti ústavních soudů.

Delegace Ústavního soudu vedená předsedou Pavlem Rychetským přijala na sklonku měsíce září 2017 pozvání k návštěvě Ústavního soudu Rumunska. Tématem společného jednání odborníků obou soudů bylo ústavní soudnictví v evropském justičním prostoru: předběžné otázky a budoucí role národních ústavních soudů. Přes mnoho styčných ploch bylo zjištěno, že se odlišuje především přístup obou soudů k možnosti a formám podávání předběžných otázek Soudnímu dvoru Evropské unie. V rámci návštěvy byla delegace přijata také předsedou Senátu Călinem Popescu Tăriceanu a předsedou dolní komory Parlamentu Nicolae-Liviu Dragneaou.

Soudce Jiří Zemánek se v říjnu zúčastnil kongresu uspořádaného Akademií evropského práva (ERA) v Trieru u příležitosti 25 let od jejího založení. Jako stěžejní pro tento kongres bylo zvoleno téma „Autorita unijního práva. Věříme v ni ještě?“, s dílčími tématy věnovanými tvorbě práva a roli soudů, překážkám oslabujícím účinnost pravidel vnitřního trhu, perspektivám dosud neúplně hospodářské a měnové unie, ohrožování vlády práva jako základu autority práva Evropské unie a krizi legitimacy v kontextu tzv. „brexitu“.

V říjnu se také soudce Vladimír Sládeček zúčastnil mezinárodní konference uspořádané Ústavním soudem Albánie u příležitosti 25. výročí tamního soudu. Tématem konference bylo: „Evropeizace ústavního práva a konstitucionalizace evropského práva – výzvy pro budoucnost“, a to navzdory tomu, že Albánie není členem Evropské unie, a netýká se jí proto problematika evropského práva.

V prosinci 2017 se v lotyšské Rize uskutečnilo třístranné jednání ústavních soudů Belgie, České republiky a Lotyšska, na které navázala mezinárodní konference uspořádaná na půdě Parlamentu Lotyšské republiky. Delegaci Ústavního soudu České republiky vedl jeho místopředseda Jaroslav Fenyk, který při jednání tří ústavních soudů přednesl příspěvek, v němž se zabýval analýzou principu zákonnosti v rozhodovací praxi Ústavního soudu. Na navazující mezinárodní konferenci, která byla orientována na ústavní kontrolu státních rozpočtů, vystoupil i soudce Jiří Zemánek a posluchačům vyložil výlučné postavení Poslanecké sněmovny při schvalování zákona o státním rozpočtu a dále nastínil postup přijímání zákonů ve stavu legislativní nouze. Druhou část svého příspěvku věnoval úvaze o rozpočtové odpovědnosti, sporu o ústavní zákon o rozpočtové odpovědnosti a v závěru také zdrženlivosti České republiky vůči tzv. fiskální úmluvě Evropské unie.

Soudkyně Ústavního soudu Kateřina Šimáčková se z titulu náhradní členky Benátské komise pravidelně účastnila zasedání tohoto orgánu v Benátkách, kde byly projednávány zásadní otázky ochrany ústavnosti a nakládání se společným ústavním dědictvím členských států Rady Evropy.

Kromě cest do zahraničí se mezinárodní spolupráce realizovala i v podobě návštěv nejrůznějších delegací ústavních soudů v Brně.

Pomyslným etalonem evropského ústavního soudnictví je Spolkový ústavní soud SRN, který se v Evropě těší vysoké míře respektu. Pro Ústavní soud České republiky proto bylo velmi prestižní skutečností, že pozvání k návštěvě České republiky přijala delegace Ústavního soudu SRN, která v dubnu 2017 přijela na odborné jednání se svými českými protějšky. Německou delegaci vedl předseda tamního Ústavního soudu Andreas Vosskuhle. Při odborném jednání v Brně se diskutovalo o otázce extremismu a s tím spojeným omezováním základních práv. Zvláště v současné době je toto téma aktuální a oba soudy podrobně analyzovaly svoji dosavadní judikaturu i přístupy, které by dokázaly garantovat východiska demokratického právního státu při minimalizaci zásahů do základních lidských práv. V druhé části odborného jednání se oba ústavní soudy navzájem seznámily s aktuální rozhodovací činností a v rámci obsáhlé diskuse podrobně hodnotily podobnosti, stejně jako procesní a ústavní východiska svých rozhodnutí.

Podobně prestižní událostí byla i návštěva předsedy Evropského soudu pro lidská práva v červnu roku 2017. Předseda Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) Guido Raimondi přijel na pozvání Ústavního soudu do České republiky a spolu s ním přijel také Aleš Pejchal, soudce Evropského soudu pro lidská práva zvolený za Českou republiku. Soudkyně Ústavního soudu Kateřina Šimáčková v rámci jednání přednesla příspěvek na téma aplikace judikatury ESLP v rozhodovací praxi Ústavního soudu a diskutovalo se také o vztahu judikatury ESLP a institutu obnovy řízení před Ústavním soudem. Pan Guido Raimondi otevřel i téma aktuální situace ohledně Dodatkového protokolu č. 16 k evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. V rámci této návštěvy byl Guido Raimondi přijat prezidentem republiky, setkal se s předsedou vlády, vystoupil na konferenci Nejvyššího soudu a zavítal do sídla České advokátní komory.

Událostí z nejtradičnějších byla naopak návštěva soudců Ústavního soudu Slovenské republiky. Jednání Ústavního soudu České republiky a Ústavního soudu Slovenské republiky se tentokrát uskutečnilo v říjnu v Karlových Varech. Oba soudy, které spojuje historická zkušenost i velmi podobný systém ochrany ústavnosti, se při vzájemných jednáních zabývají především analýzou své aktuální judikatury a hledáním komparativních aspektů při rozhodovací činnosti obou soudů.

Slovenská strana informovala o svých rozhodnutích vedených pod sp. zn. PL. ÚS 18/2014 (vzdělanostní census na kandidáty na starosty), PL. ÚS 7/2017 (ústavnost zrušení amnestií premiéra V. Mečiara), PL. ÚS 2/2016 (omezení aktivního volebního práva) a II. ÚS 298/2015 (pravomoc prezidenta republiky odvolat soudce po dovršení 65 let věku).

Nálezy, které otevřeli k diskusi soudci českého Ústavního soudu, se týkaly veřejného zdravotního pojištění cizinců a jejich bezplatné zdravotní péče (Pl. ÚS 2/15), postavení akciové společnosti ČEZ z pohledu zákona o svobodném přístupu k informacím (IV. ÚS 1146/16) a limitů literární činnosti soudce a svobody jeho projevu (IV. ÚS 2609/16).

Poslední bilaterální návštěvou, která v roce 2017 zavítala do Brna, byla delegace Ústavního soudu Slovinska. Delegaci vedla předsedkyně soudu Jadranka Sovdat. Tématem jednání představitelů obou ústavních soudů v Brně byla otázka respektu k jejich rozhodnutím a dále také vztah ústavních soudů a nejvyšších soudů obou zemí. Z intenzivní diskuse vyplynulo, že jsou oba soudy nadány podobnými pravomocemi, v důsledku čehož se ve své rozhodovací praxi zabývají i podobnými otázkami. Z hlediska respektu k jejich rozhodnutím je klíčovou otázkou vztah k moci zákonodárné, a to především ve chvíli, kdy je shledána protiústavnost mezery v zákoně, kterou by měl zákonodárce zaplnit v intencích rozhodnutí ústavního soudu. Pokud se tak ale nestane, nemají orgány ochrany ústavnosti žádný nástroj k tomu, aby zákonodárce k přijetí ústavně souladné právní úpravy přiměly.

Slovenská delegace si v závěru své návštěvy prohlédla expozici věnovanou bitvě u Slavkova a položila kytici v památníku padlým na Mohyle míru.

Vztahy s jinými ústavními orgány a další aktivity

Ústavní soud si z důvodu svého postavení „strážce ústavnosti“ udržuje ve vztahu k jiným ústavním orgánům České republiky jistou míru rezervovanosti a zdrženlivosti, protože je podle Ústavy oprávněn zrušit rozhodnutí jakéhokoliv orgánu veřejné moci v České republice, pokud shledá, že je toto rozhodnutí v rozporu s ústavním pořádkem. Jelikož existuje možnost, že ostatní orgány veřejné moci v budoucnu mohou vystupovat před Ústavním soudem jako účastníci řízení, není v zájmu zachování absolutní nezávislosti Ústavního soudu vhodné, aby Ústavní soud a jeho soudci udržovali blízké pracovní či neformální vazby s jinými státními orgány a jejich představiteli. V reálném světě však není udržitelná myšlenka, aby se vrcholný orgán soudní moci zcela izoloval od vnějšího světa a komunikoval s ostatními složkami veřejné moci jen prostřednictvím soudního řízení. Ústavní soud si je proto vědom svého postavení v rámci systému ústavních orgánů České republiky a udržuje s těmito orgány pouze základní formální a společenské vztahy. Nutno poznamenat, že tyto vztahy nejsou nijak intenzivní a počítají se v řádu jednotek ročně.

V únoru 2017 se tak předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský setkal na krátkém pracovním jednání s ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Janem Chvojkou. Ačkoliv oba funkcionáři stáli v čele jiného typu orgánů státní moci, společným zájmem obou institucí je ochrana lidských práv a kvalita právních předpisů. Hlavními tématy jejich jednání byla otázka sjednocování soudní judikatury, metody předcházení její nejednotnosti a obecné problémy tvorby právních předpisů. Pavel Rychetský i Jan Chvojka se v závěru shodli na tom, že oběma tématům bude vhodné věnovat v budoucnu zvýšenou pozornost.

V únoru také byla přijata parlamentní delegace ze zahraničí. Iráckou parlamentní delegaci v čele s místopředsedou Sněmovny reprezentantů Humamem Hamoudim přijal v sídle Ústavního soudu jeho místopředseda Jaroslav Fenyk. Během setkání byla položena celá řada dotazů, zájem návštěvníků směřoval zejména do oblasti abstraktní kontroly norem, otázky aktivní legitimace k podání návrhu na zrušení právního předpisu a podmínek, za kterých může plénum soudu takový návrh projednat. Další okruh otázek směřoval k úloze Ústavního soudu v soudní reformě, boji proti korupci či regulaci svobody médií a projevu.

Místopředsedu Sněmovny reprezentantů Irácké republiky obzvláště zajímaly nástroje k zajištění nezávislosti soudců a kontrolní mechanismy, jako je například institut kárného řízení či způsob financování justice.

Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský přijal spolu s dalšími kolegy ke krátkému setkání delegaci německého Spolkového soudního dvora (obdoba českého Nejvyššího soudu), vedenou jeho předsedkyní paní Bettinou Limperg. Předmětem pracovního jednání, které se uskutečnilo v říjnu 2017, byly otázky vzájemných vazeb mezi ústavními a nejvyššími soudy v obou zemích a jejich vztahy vůči Soudnímu dvoru Evropské unie v řízeních o předběžných otázkách. Obě delegace se podrobněji věnovaly praxi podávání předběžných otázek, přičemž se shodly na tom, že předběžné otázky by neměly sloužit jako platforma, pomocí níž se nižší soudy vyrovnávají s domácí judikaturou nejvyšších a ústavních soudů. V průběhu jednání byly zmíněny různé způsoby, jak tomuto excesivnímu použití předběžných otázek čelit, jednou z nich je účastenství nejvyšších a ústavních soudů v řízeních o předběžných otázkách.

V souvislosti s kandidaturou Ústavního soudu České republiky na předsednictví Konference evropských ústavních soudů proběhlo rovněž setkání předsedy Ústavního soudu s ministrem zahraničních věcí Lubomírem Zaorálkem. Ministerstvo zahraničních věcí poskytlo po diplomatické linii kandidatuře velkou podporu a prostřednictvím poskytování informací o Ústavním soudu České republiky propagovalo myšlenky a postoje budoucího českého předsednictví v těch zemích, v nichž nemohlo dojít k osobním schůzkám předsedů ústavních soudů.

V září proběhla v sídle Ústavního soudu návštěva poslanců z ústavněprávního výboru Poslanecké sněmovny, a to v rámci výjezdního zasedání tohoto výboru. Krátké setkání bylo především bilanční a shrnuly se na něm legislativní a právní výstupy končícího funkčního období Poslanecké sněmovny.

O dva měsíce později se uskutečnilo přijetí výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu, vedeného jeho předsedou Václavem Hamplem. Hlavním tématem byla pozice Ústavního soudu vůči evropskému právu a specificky vůči Soudnímu dvoru Evropské unie.

Předseda Ústavního soudu také vyhověl žádostem o setkání s velvyslanci a diplomaty cizích zemí působícími v České republice a v roce 2017 přijal britskou velvyslankyni Jan Thompson, francouzského velvyslance Rolanda Galharague, korejského velvyslance Seoung-hyun Moona a řeckého velvyslance Efthymios Efthymiada.

V loňském roce také proběhly v sídle Ústavního soudu simulované soudní procesy, tzv. moot courty. Jednalo se o utkání týmů různých právnických fakult, které bojovaly o celkový primát v soutěži s tematikou lidských práv. Studenti práva si tak díky Ústavnímu soudu vyzkoušeli právo v praxi, když stáli jako strany sporu před fiktivním soudem a obhajovali své názory právními argumenty a procesně správným postupem.

Ústavnímu soudu již tradičně velmi záleží na tom, aby se budoucí právníci a mladá generace obecně seznámili se základními instituty lidských práv, ústavnosti a právního řádu. V rámci své omezené kapacity se proto snaží pořádat alespoň nepravidelné neformální přednášky a exkurze pro vysokoškolské a středoškolské studenty, na nichž soudci a odborní pracovníci Ústavního soudu studenty seznamují se základy právní úpravy ústavního soudnictví v naší zemi a s aktuálními otázkami, které musí soudci v rámci své rozhodovací činnosti řešit. Navzdory probíhajícím rekonstrukčním pracím, které jsou blíže představeny v jiné části této ročenky, navštívily v roce 2017 Ústavní soud skupiny studentů ze všech právnických fakult v České republice, dále pak z Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, ale také skupiny studentů a akademiků z Griifin University a Deakin University v Austrálii, John Marshall Law School z Chicaga. Alespoň rámcovou přednášku o smyslu, historii a funkcích ústavního soudnictví vyslechlo v budově Ústavního soudu několik stovek studentů z různých středních škol.

Poskytování informací a vztah k médiím

Poskytování informací

Ústavní soud poskytoval v roce 2017 údaje o své činnosti v rozsahu, který ukládá orgánům veřejné moci zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon č. 106/1999 Sb.“ nebo „ZSPI“). Základní informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb. zpřístupňuje Ústavní soud několika způsoby: na svých internetových stránkách na adrese www.usoud.cz, na úřední desce ve foyer svého sídla na adrese Brno, Joštova 8, jakož i přímo prostřednictvím svých zaměstnanců. Jistě nelze v rámci výčtu informačních zdrojů pominout internetovou databázi NALUS, která obsahuje všechna rozhodnutí Ústavního soudu a kterou Ústavní soud zprovoznil již v roce 2007. Databáze přináší odborné veřejnosti, médiím a zájemcům další podrobné informace o rozhodovací činnosti Ústavního soudu a její používání je stále rozšířenější.

Převážná část údajů o činnosti soudu byla v roce 2017, stejně jako v předchozích letech, poskytnuta žadatelům ústně, a to telefonicky či osobně. Ústavní soud za rok 2017 eviduje celkem 122 písemných žádostí podaných podle zákona č. 106/1999 Sb. Tento počet ovšem přímo nekorresponduje s počtem informací skutečně poskytnutých, neboť žádosti bývají obvykle členěny na několik dílčích částí. Je tak běžné, že v jedné žádosti je požadováno poskytnutí velkého množství různorodých informací, vzájemně nesouvisejících.

Naprostou většinu požadovaných informací poskytl Ústavní soud v roce 2017 bezplatně. Disponuje však sazebníkem úhrad za poskytování informací, který svým rozhodnutím č. Org. 34/11 ze dne 15. července 2011, respektujícím možnosti poskytované zákonem, vydal předseda Ústavního soudu. V roce 2017 došlo pouze ve dvou případech k vyměření úhrady za mimořádně rozsáhlé vyhledání informací, přičemž výše jedné činila 280 Kč, výše druhé se blížila částce 4 000 Kč. V prvním případě došlo k zaplacení úhrady a požadované informace byly následně poskytnuty, ve druhém případě žadatel na výzvu nereagoval, proto byla jeho žádost odložena.

Není-li možné, aby Ústavní soud žádosti o informace vyhověl, a nejedná-li se současně o situaci, kdy ji pouze odloží, neboť se nevztahuje k jeho působnosti, je Ústavní soud povinen reagovat vydáním správního rozhodnutí o odmítnutí žádosti, případně její části. Podle organizačního řádu Ústavního soudu takové rozhodnutí

v prvním stupni vydává generální sekretář Ústavního soudu. Protože Ústavní soud pochopitelně žádný nadřízený orgán nemá, rozhoduje o odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí generálního sekretáře přímo předseda Ústavního soudu a toto rozhodnutí je, alespoň co do správního řízení, konečné.

V roce 2017 vydal generální sekretář v souvislosti s naplňováním povinností dle zákona č. 106/1999 Sb. celkem 39 rozhodnutí o odmítnutí žádosti o informace. Oproti roku 2016 došlo k téměř stoprocentnímu nárůstu vydaných rozhodnutí. Převažujícím důvodem, pro který byly žádosti zcela či alespoň částečně odmítány, byla v loňském roce zákonná výluka dle § 2 odst. 4 zákona č. 106/1999 Sb., kdy vzrostl počet žádostí, ve kterých se žadatelé, a zejména ti, kterým nebylo Ústavním soudem vyhověno v řízení o jejich ústavní stížnosti, domáhali právního výkladu či dovysvětlení konkrétních rozhodnutí Ústavního soudu, jejich analýzy apod. Mnohdy žadatelé usilovali o radu či návod, jak se domoci svých práv v jimi popsané situaci, nebo o interpretaci právních předpisů. Veškeré takové požadavky byly vyhodnoceny jako dotazy na názor, případně i informace neexistující, které dle § 2 odst. 4 zákona č. 106/1999 Sb. informační povinnosti nepodléhají. K obdobnému závěru dospěl ve svém usnesení č. j. 10 Ca 174/2005-20 ze dne 30. srpna 2005 například i Městský soud v Praze, který konstatoval, že povinné subjekty nejsou dle zákona č. 106/1999 Sb. povinny poskytovat obecně výklad právních norem či zaujímat odborná teoretická stanoviska k jejich aplikaci a že i v případě, že povinný subjekt při své činnosti nutně musí znát odpovědi na položené otázky, nejde o druh informací o jeho činnosti, na které by zákon č. 106/1999 Sb. dopadal, neboť jde o posouzení právních otázek.

Druhý nejčastější důvod, proč byla vydávána rozhodnutí o odmítnutí žádosti, bylo zákonné omezení dle § 11 odst. 4 písm. b) zákona č. 106/1999 Sb., tedy v případech, kdy byly požadovány informace o rozhodovací činnosti soudu. Stalo se tak celkem v deseti případech. Pětkrát musela být žádost odmítnuta s ohledem na § 8a zákona č. 106/1999 Sb. z důvodu ochrany soukromí a osobních údajů dotčených osob. Konečně dvakrát bylo důvodem odmítnutí žádosti její neupřesnění po výzvě povinného subjektu.

Generální sekretář však ani v případech, kdy požadované informace spadaly do zákonné výlučky z práva na informace, nepostupoval zcela mechanicky

a žádosti z těchto důvodů bez dalšího neodmítal. Naopak vždy vážil, zda ústavně garantované právo veřejnosti na přístup k informacím nepřeváží práva chráněná přímo zákonnou úpravou. Stalo se tak například běžnou praxí poskytovat žadatelům návrhy na zahájení řízení o kontrole ústavnosti zákonů nebo jejich jednotlivých částí, a to dokonce již v průběhu rozhodovací činnosti Ústavního soudu. Povinný subjekt totiž naznal, že právo veřejnosti na informace týkající se celospolečenské otázky, kterou řízení o kontrole norem zcela jistě představuje, a případná pozitiva s tím spojené veřejné diskuse převáží nad veřejným zájmem na nezávislosti a nestrannosti soudní moci, ačkoliv je toto chráněno přímo zákonem č. 106/1999 Sb. v § 11 odst. 4 písm. b). Ústavní soud se v této souvislosti řídí rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Társaság a Szabadságjogokért proti Maďarsku* ze dne 14. 4. 2009, č. stížnosti 37374/05.

Nově, vázán nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 1378/16 ze dne 17. října 2017, povinný subjekt neposkytuje automaticky informace o výši platů konkrétních zaměstnanců s uvedením jejich jména a příjmení, ale posuzuje míru ohrožení práva dotčených osob na ochranu soukromí a pomocí testu proporcionality zjišťuje u každého konkrétního případného střetu dvou základních práv, zda je v dané situaci ospravedlnitelné jedno z nich omezit.

Proti rozhodnutí o odmítnutí žádosti podali v roce 2017 žadatelé celkem 13 odvolání. Ve dvou případech byla tato podání dle skutečného obsahu vyhodnocena jako stížnost na postup povinného subjektu, v jednom případě nebylo odvolání podáno zákonem stanoveným způsobem. Předseda Ústavního soudu jako nadřízený orgán odvolání zamítl celkem v deseti případech, z toho v jednom případě zamítl odvolání nepřijatelné, v jednom odvolání opožděné.

Stížností na postup při vyřizování žádosti o informace bylo v roce 2017 podáno celkem 6. V jednom případě se jednalo o stížnost proti výši úhrady, sdělené podle § 17 odst. 3 zákona č. 106/1999 Sb., jednou o stížnost opožděnou a jedenkrát o stížnost podanou předčasně, před zaplacením úhrady. Týkaly se způsobu vyřízení žádostí povinným subjektem, zpravidla šlo o nespokojenost s obsahem poskytnutých informací. Ve čtyřech případech předseda soudu předchozí postup povinného subjektu potvrdil, v jednom případě bylo povinným subjektem vydáno rozhodnutí o odmítnutí žádosti.

Je třeba poznamenat, že agenda poskytování informací podle zákona č. 106/1999 Sb. přivádí Ústavní soud také jako žalovaný subjekt při výkonu veřejné moci před obecné soudy. Ústavní soud je jedinou ústavní institucí, jež nedisponuje právně a formálně organizačně oddělenou kanceláří (jako je např. Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády, Kancelář Senátu, Kancelář Poslanecké sněmovny či Kancelář veřejného ochránce práv), formálně vzato tedy neexistuje rozdíl mezi Ústavním soudem jako subjektem vykonávajícím soudní ochranu ústavnosti a Ústavním soudem jako správním úřadem při poskytování informací o své činnosti. Proti rozhodnutí předsedy Ústavního soudu o odvolání a v některých případech i proti jeho rozhodnutí o stížnosti podle zákona č. 106/1999 Sb. lze tedy podat správní žalobu, přičemž místně příslušným soudem Ústavního soudu je Krajský soud v Brně.

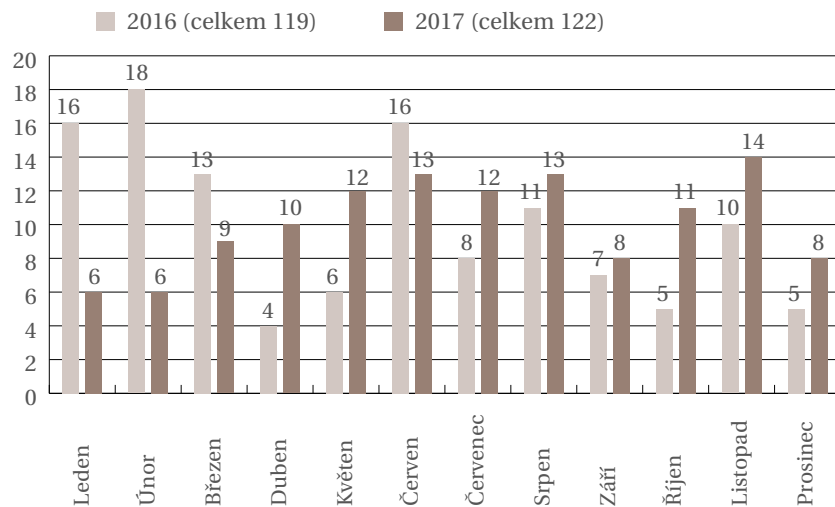
V roce 2014 a 2015 bylo podáno po jedné žalobě proti rozhodnutí předsedy Ústavního soudu o odvolání v řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., obě již byly rozsudkem Krajského soudu v Brně zamítnuty. V roce 2016 byly podány dvě žaloby, obě podal tentýž žadatel. V jednom případě napadl rozhodnutí předsedy soudu o odvolání, ve druhém rozhodnutí předsedy soudu o stížnosti. V roce 2017 byla podána týměž žadatelem další žaloba, a to proti rozhodnutí předsedy Ústavního soudu o nepřijatelném rozkladu. Ani o jedné z žalob krajský soud do konce roku 2017 nerozhodl. Měly-li by být vyčísleny náklady, které byly vynaloženy v souvislosti se soudními řízeními o právech a povinnostech podle zákona č. 106/1999 Sb., pak v případě Ústavního soudu připadají do úvahy pouze náklady na vlastní zaměstnance, které činily celkem 1 165 Kč. Jiné náklady, jako například na právní zastoupení nebo náklady na náhradu nákladů řízení žalobcům, Ústavnímu soudu nevznikly.

Po novelizaci § 59 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2013, překročil Ústavní soud ke změně přístupu v anonymizaci svých rozhodnutí. Zatímco předchozí právní úprava byla založena na přísném skrytí jmen všech účastníků, vedlejších účastníků, svědků a dalších osob zúčastněných na řízení, nová právní úprava tento striktní přístup změnila a v souladu s čl. 17 Listiny základních práv a svobod je založena na východisku, že všechny údaje obsažené v soudním rozhodnutí jsou veřejné, ledaže zákon stanoví zvláštní výhradu, a to z důvodů vymezených v čl. 17 odst. 4 Listiny.

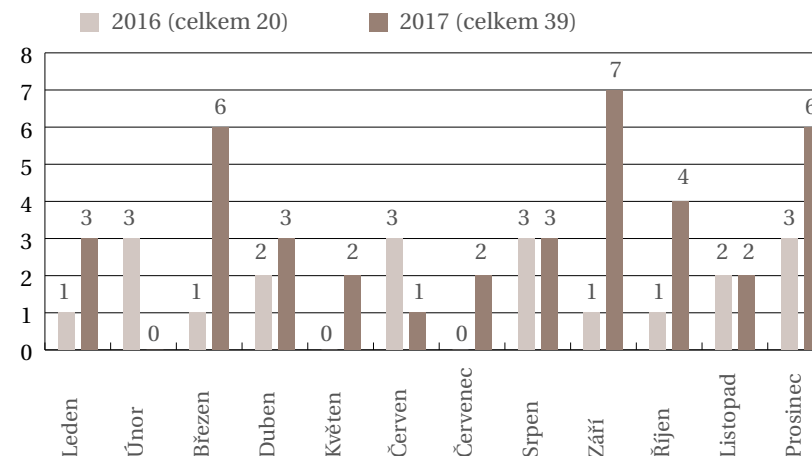
Ve veřejné databázi NALUS proto Ústavní soud provádí při zveřejňování rozhodnutí anonymizaci pouze, vyžaduje-li ochranu osobních údajů zvláštní zákon, v ostatních případech toliko dle kritérií stanovených v § 59 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. Tehdy rozhoduje o anonymizaci zveřejňovaného rozhodnutí předseda Ústavního soudu, přičemž v rozhodnutí zvažuje vztah přiměřenosti mezi právem veřejnosti na informace a dalšími zákonem chráněnými právy osob (ochrana důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, ochrana práva na soukromí) a veřejnými zájmy (ochrana státu, mravnosti). Právní úprava přitom vychází z toho, že toto vážení činí předseda Ústavního soudu ex officio nebo na základě návrhu podaného kdykoliv za řízení nebo i po něm osobou, která se nezveřejnění údajů domáhá. Podrobnosti těchto procesních postupů Ústavního soudu upravuje § 66 kancelářského a spisového řádu.

Statistiky žádostí o informace

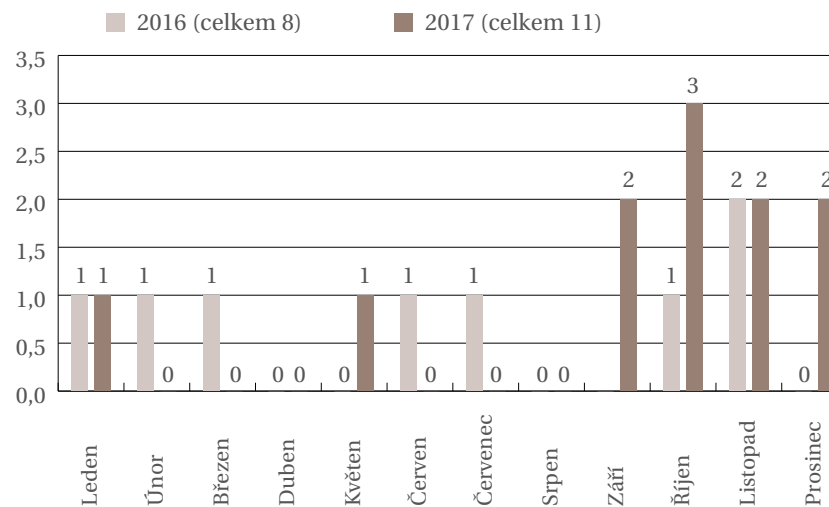
Počet podaných žádostí o informace

Vydaná rozhodnutí o odmítnutí

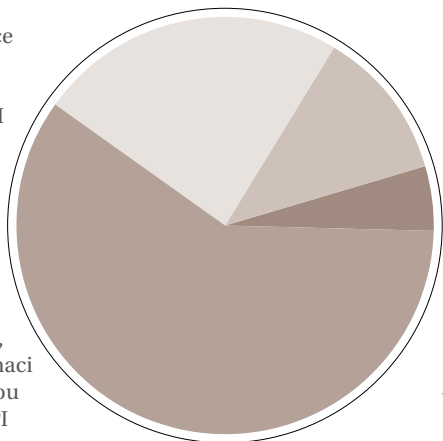

Odvolání proti rozhodnutí o odmítnutí žádosti

Důvody odmítnutí žádostí o informace 2017

10 %
Dotaz na informace
o rozhodovací
činnosti soudu
– § 11 odst. 4 ZSPI

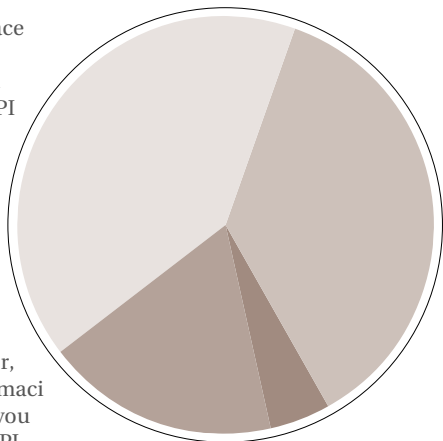

5 %
Odmítnuto z důvodu
nepřiměřeného
zásahu do práva
na soukromí osob –
§ 8a ZSPI ve spojení
s dalšími právními
předpisy

2 %
Odmítnuto pro
neupřesnění žádosti
– § 14 odst. 5 písm. b)
ZSPI

Důvody odmítnutí žádostí o informace 2016

9 %
Dotaz na informace
o rozhodovací
činnosti soudu
– § 11 odst. 4 ZSPI

8 %
Odmítnuto z důvodu
nepřiměřeného
zásahu do práva
na soukromí osob –
§ 8a ZSPI ve spojení
s dalšími právními
předpisy

1 %
Odmítnuto pro
neupřesnění žádosti
– § 14 odst. 5 písm. b)
ZSPI

Vztah k médiím

Ústavní soud a jeho rozhodovací činnost jsou často předmětem zájmu ze strany médií, s čímž koresponduje i celkový počet zpráv, ve kterých se v roce 2017 objevilo slovní spojení „ústavní soud“. Podle údajů získaných z mediálního archivu společnosti Newton Media jich bylo více než 20 000¹ a předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský byl zmíněn celkem v 1 316 zprávách. Velká publicita v tomto případě rozhodně není na škodu, protože pomáhá šířit povědomí o soudu a především jeho rozhodnutích mezi širší veřejností. Komunikace se sdělovacími prostředky obvykle probíhá prostřednictvím tiskové mluvčí soudu, která mimo jiné pravidelně s týdenním předstihem připravuje a zveřejňuje tzv. avíza, tedy anotaci jednotlivých veřejných vyhlášení, a identifikuje z pohledu médií potenciálně zajímavé nálezy.

Systematickou pozornost věnují Ústavnímu soudu zejména veřejnoprávní sdělovací prostředky, tedy Česká tisková kancelář (dále jen „ČTK“), Česká televize (dále jen „ČT“) a Český rozhlas (dále jen „ČRo“), nicméně mnohá rozhodnutí nacházejí odezvu i v komerčních médiích. Mediálně zajímavá či jinak významná rozhodnutí soud doprovází tiskovými zprávami, aby zajistil jejich co nejpřesnější reprodukci, protože samotné nálezy by pro novináře bez právního vzdělání nemusely být vždy dostatečně srozumitelné. Tiskové zprávy zveřejňované na webu soudu v rubrice Aktuálně (dostupné z <http://www.usoud.cz/aktualne/>) ale mají význam i pro odbornou a laickou veřejnost, pro kterou představují snadný způsob, jak se rychle a operativně seznámit s hlavními obrysy vyhlášených nálezů. Kromě vlastní rozhodovací činnosti soud informuje média i veřejnost také o dalších zajímavých aspektech své činnosti, jmenování nových soudců i o návštěvách významných osobností. V roce 2017 bylo publikováno celkem 143 tiskových zpráv a 238 avíz.

Pro brněnskou redakci ČTK představuje zpravodajství z Ústavního soudu jeden z jejích hlavních úkolů. V roce 2017 ČTK informovala přibližně o čtyřech stovkách témat souvisejících s rozhodovací činností i širším působením Ústavního soudu. Asi pět desítek textů nabídla agentura zahraničním partnerům a klientům také v anglickém překladu. S největší zpravodajskou prioritou sledovala ČTK například přezkoumávání zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně

¹ Zahnuje i zprávy v českých médiích týkající se zahraničních ústavních soudů.

některých zákonů, (dále jen „zákon o archivnictví“), dále verdikty k právní úpravě blokování nepovolených hazardních her, ke kontrolám domácích kotlů nebo k uznání rodičovství u stejnopohlavního páru, kterému dítě odnášela náhradní matka. Na sklonku roku vyvolalo největší pozornost rozhodování o elektronické evidenci tržeb. ČTK se účastní mnoha desítek veřejných vyhlášení Ústavního soudu, aktivně navštěvuje webové stránky Ústavního soudu i databázi NALUS.

Také ČT se ve svém zpravodajství často zaměřuje na oblast soudnictví a soustavně sleduje judikaturu i dění na Ústavním soudě. Zájem ČT o oblast soudnictví se odráží i v pořadu Týden v justici, který se každou neděli na kanálu ČT 24 pokouší mapovat aktuální právní otázky a problémy, zvyšovat právní povědomí a představit práci jednotlivých institucí. Formát půlhodinového magazínu poskytuje mnohem širší prostor pro tuto tematiku než několikaminutové reportáže vysílané v rámci běžného denního zpravodajství. Hosty pořadu často bývají renomovaní právní experti zejména z akademické obce, a pokud má dané téma ústavněprávní rovinu, tak pozvání do pořadu pravidelně směřuje i na Ústavní soud. Brněnská redakce ČT v roce 2017 pro zpravodajský blok na kanálu ČT 24 také připravila celkem 20 půlhodinových živě vysílaných speciálů, jejichž tématem byla významná rozhodnutí Ústavního soudu, a hosty živých přenosů byli i soudci zpravodajové jednotlivých nálezů. Namátkou lze zmínit například speciály k zákonu o archivnictví, zrušení tzv. sedacích vyhlášek, protiústavnosti poplatku za svoz komunálního odpadu u nezletilých, problematice dětských pasažérů či poskytování informací o platech zaměstnanců podle zákona o svobodném přístupu k informacím.

Ve vysílání zpravodajství ČRo byla v roce 2017 problematika ústavního soudnictví zmíněna celkem v 2526 různých příspěvcích, což je oproti předchozímu roku nárůst na více než dvojnásobek. Některý ze soudců Ústavního soudu pak přímo vystoupil ve 258 příspěvcích. Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský byl stejně jako v uplynulých letech pravidelným pondělním hostem pořadu „Co vy na to?“ na vlnách ČRo Brno, ve kterém přibližoval svůj pohled na aktuální dění nebo na historické události.

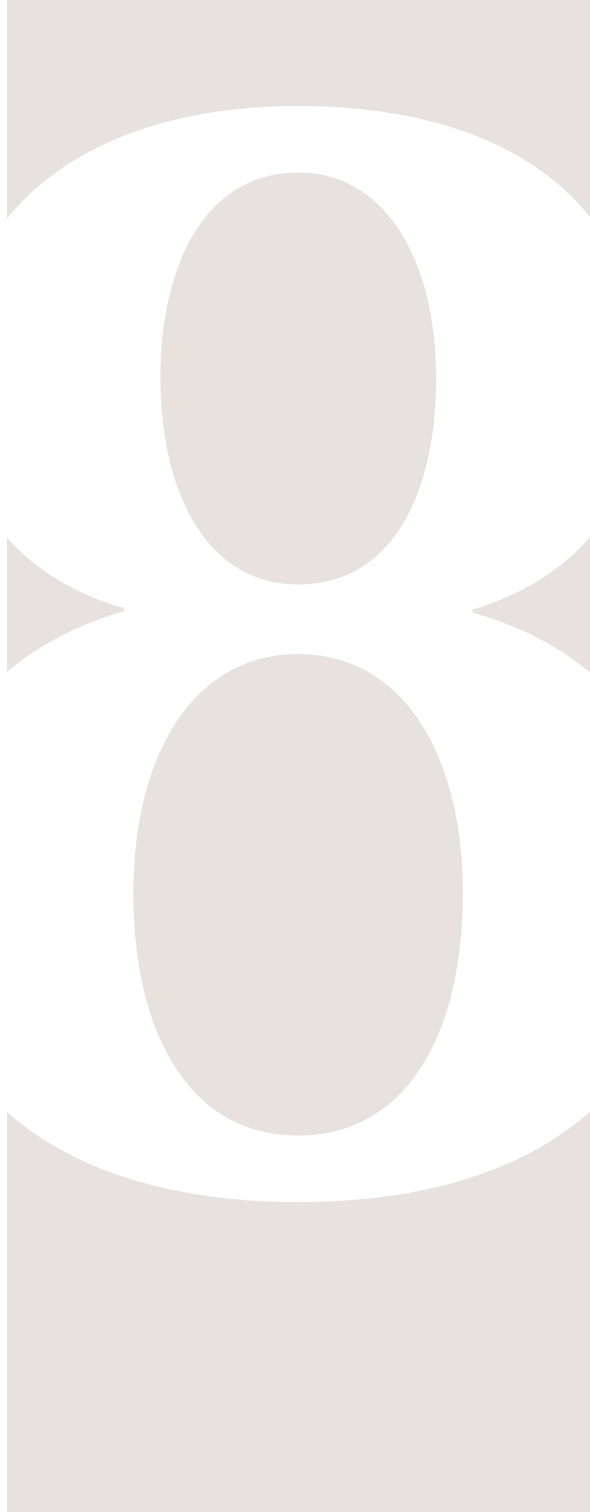
Z agendy v roce 2017 hned z kraje roku média hojně informovala o dlouho očekávaném nálezu, který řešil zpřístupnění někdejších svazků Státní bezpečnosti. Ačkoliv se po zamítavém nálezu pro badatele nic v přístupu k archiváliím nezměnilo, novináře zaujala nejednotnost pléna při rozhodování a společné odlišné stanovisko sedmi

soudců. Stejně tak tomu bylo koncem roku v případě nálezu, kterým byla zrušena část zákona zákona č. 112/2016 Sb., o evidenci tržeb. Nebývalý zájem vyvolal nejen samotný nález, ale také společný disent pěti soudců, kteří se vyslovili pro zrušení elektronické evidence tržeb jako celku. Z analytiky Googlu dokonce vyplynulo, že zájem o Ústavní soud v souvislosti s nálezem stoupl v den vyhlášení nálezu, tedy v pátek 15. prosince 2017, o plných 4900 %, v čase pak kulminoval na čísle 5000 %. Ústavní soud se tak dostal do kategorie slov, kterou vyhledává 2000 a více osob.²

Ústavní soud již v roce 2014 zřídil svůj oficiální profil na sociálních sítích Facebook (dostupný z www.facebook.com/ustavnisoud) a Twitter (dostupný z https://twitter.com/usoud_official). Za účelem zveřejňování volných pracovních míst se soud připojil též k profesní sociální síti LinkedIn (dostupný z www.linkedin.com). Cílem tohoto v oblasti české justice zatím spíše výjimečného počínu je jednoduché a bezprostřední zpřístupnění informací o rozhodovací činnosti Ústavního soudu uživatelům sociálních sítí, jejichž počet stále vzrůstá, a jako jednoznačný benefit je třeba vnímat také bezprostřední zpětnou vazbu od příjemců informací. Převážnou většinu ze zájemců o informace zveřejněných na profilech Ústavního soudu tvoří odborná veřejnost, studenti právnických fakult, gymnázií, advokáti, média, ale i běžní občané, kteří se nechtějí spoléhat pouze na informace zprostředkované masovými sdělovacími prostředky. Výhodou je rovněž rozšíření zveřejněných informací mezi uživateli prostřednictvím sdílení jednotlivých příspěvků či komentářů. Oficiální profily jsou pravidelně aktualizovány a sleduje je velké množství uživatelů.

Ke dni 31. 12. 2017 byl počet uživatelů sledujících dění na Ústavním soudě prostřednictvím sítě Facebook 4 565, z toho 51 % mužů a 48 % žen, převážně ve věkové kategorii 25–34 let, žijících z velké části v Praze a v Brně. Náš účet na síti Twitter, která si mimochodem získává stále větší popularitu, sledovalo ke stejnému okamžiku více než 2800 osob a subjektů z řad fyzických osob, politických uskupení, úřadů či médií. Ústavní soud od července 2014 zveřejnil již 693 tzv. tweetů, tedy stručných zpráv. Zajímavým trendem je přebírání našich tweetů jako oficiálních citací do tištěných periodik, například do Hospodářských novin, což svědčí o tom, že se sociální sítě stávají postupem času rovnocenným zdrojem oficiálních informací.

² Informace převzata z článku „Zájem o Ústavní soud raketově vzrostl, lidé šíří disent k nálezu o zrušení části zákona o EET“, který vyšel 18. 12. 2017 na serveru Česká justice.

Rozpočet Ústavního soudu v roce 2017

Ústavní soud je samostatnou rozpočtovou kapitolou státního rozpočtu České republiky vedenou pod číslem 358. Rozpočet Ústavního soudu na rok 2017 byl stanoven zákonem č. 457/2016 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2017, ze dne 7. prosince 2016.

Ve schváleném rozpočtu nebyl Ústavnímu soudu stanoven závazný ukazatel příjmů, neboť kapitola vykazuje pouze příjmy nahodilé, které nelze z povahy činnosti Ústavního soudu objektivně plánovat. K datu 31. 12. 2017 vykázal Ústavní soud celkové příjmy ve výši 725 407,17 Kč, v tom příjmy z vlastní činnosti ve výši 1 590 Kč a nedaňové příjmy ve výši 723 817,17 Kč.

Příjmy z vlastní činnosti byly tvořeny zejména příjmy za poskytnutí informací a příjmy plynoucími z prodeje kolků. Nedaňové příjmy tvořily zejména přeplatky z roku 2016 za vyúčtování nákladů z užívaných bytů, dobropis za nedodané tiskoviny ve výši 249 369,17 Kč, příjmy z úhrad za způsobené škody a z úhrad smluvních pokut uložených dodavatelům za porušení smluvních podmínek v souhrnné výši 327 tis. Kč. Dále se jednalo o úhradu pojistného plnění za škodu vzniklou úderem blesku na kamerovém systému ve výši 147 448 Kč.

Závazný ukazatel celkových výdajů spojených s činností Ústavního soudu byl stanoven ve výši 242 565 156 Kč. Výše celkových výdajů kapitoly nebyla v roce 2017 měněna, byly upraveny pouze rozpočty některých podseskupení interními rozpočtovými opatřeními Ústavního soudu jako správce kapitoly. Konečný rozpočet výdajů Ústavního soudu, který obsahuje také zapojené nároky z nespotebívaných výdajů předchozích let, činil 272 428 885,77 Kč. Prostředky z nároků z nespotebívaných výdajů byly použity na financování aktivit započatých v předchozím roce, na pokrytí rozpočtově nekrytých provozních výdajů a na financování rozpočtového dopadu 10% navýšení platových tarifů zaměstnanců od 1. listopadu 2017. Skutečné čerpání výdajů k datu 31. prosince 2017 včetně použití nároků z nespotebívaných výdajů dosáhlo výše 238 379 249,50 Kč, což představuje čerpání na 98,27 % ke schválenému rozpočtu a čerpání na 87,50 % ke konečnému rozpočtu. K nižšímu čerpání oproti předpokladu došlo zejména z důvodu neukončeného převzetí prací konaných na revitalizaci fasádních ploch a při sanaci sklepních prostor

a v důsledku posunutí termínu realizace rekonstrukce sociálních zázemí do 1. pololetí 2018, k čemuž došlo v důsledku opakování výběrového řízení na zhotovitele. Tyto výdaje budou po převzetí díla uhrazeny v roce 2018. Obě zmíněné akce jsou vedeny v programu Evidenčního dotačního systému a správy majetku ve vlastnictví státu (dále také „EDS/SMVS“) do roku 2018.

V běžných výdajích se v roce 2017 do čerpání rozpočtu promítají zejména výdaje na platy a ostatní platby za provedenou práci a výdaje na povinné sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem, jejichž schválený rozpočet byl stanoven ve výši 125 863 272 Kč. Konečný rozpočet těchto výdajů činil 127 851 939 Kč, vlastní čerpání včetně zapojení profilujících nároků z nespotebívaných výdajů činilo 124 840 372 Kč, tj. 99,19 % ke schválenému rozpočtu a rozpočtu po změnách a 97,64 % ke konečnému rozpočtu. Systemizovaný počet zaměstnanců Ústavního soudu byl stanoven na 127 osob. Průměrný přepočtený stav zaměstnanců v roce 2017 činil 124 zaměstnanců. Důvodem nenaplnění stanoveného limitu počtu zaměstnanců bylo dočasné neobsazení některých pozic, dále zkrácené pracovní úvazky a dočasné neobsazení pracovních pozic po dobu výběru a do nástupu nového zaměstnance.

Dalšími položkami, které výrazně ovlivnily rozpočet účelových a ostatních běžných výdajů, byly výdaje na nákup elektrické energie, tepla, vody a pohonné hmoty, dále též materiálové výdaje (nákup kancelářského materiálu, spotřebního materiálu IT, drobného hmotného dlouhodobého majetku, knih a časopisů), výdaje za překladatelské služby, udržovací poplatky za podpory užívaných software, výdaje na realizaci běžných oprav a údržbu budov a vozového parku, výdaje na zahraniční a tuzemské služební cesty, pohoštění, náhrady a příspěvky související s výkonem funkce, pojištění majetku Ústavního soudu, převod do fondu kulturních a sociálních potřeb, poplatky a náhrady platu v době nemoci apod. Konečný rozpočet v ostatních a účelových výdajích činil 101 509 211,72 Kč, čerpání je vykazováno ve výši 81 482 736,01 Kč, což je 80,27 % ve vztahu ke konečnému rozpočtu a 88,54 % k rozpočtu po změnách, který dosáhl výše 92 026 884 Kč. Skutečné čerpání je ovlivněno zejména tím, že při probíhající revitalizaci fasády a sanaci sklepních prostor nebyly převzaty plánované etapy ke konci roku 2017 v předpokládaném objemu více jak 30,46 mil. Kč.

Ústavní soud použil v roce 2017 na reprodukci svého majetku kapitálové výdaje v celkové výši 32 056 141,49 Kč, tj. 74,43 % ve vztahu ke konečnému rozpočtu, který činil celkovou částku 43 067 738,05 Kč. Čerpání k rozpočtu po změnách, který dosáhl v důsledku interních rozpočtových opatření výše 24 675 000 Kč, je vykazováno na 129,91 %. Prostředky byly použity na rekonstrukci výměníkové stanice, technické zhodnocení budovy sídla Ústavního soud při realizaci sanací sklepních prostor a výměny okenních výplní v rámci revitalizace fasády, přípravné práce spojené s rekonstrukcí sociálního zázemí a rekonstrukci sněmovního sálu vč. přilehlých prostor, obnovu vozového parku, obnovu a doplnění IT zařízení apod. Nevyčerpané rozpočtové prostředky budou použity v následujícím účetním období zejména na dokončení celkové revitalizace fasády, rekonstrukci sociálního zázemí a rekonstrukci sněmovního sálu vč. přilehlých prostor památkově chráněné budovy sídla Ústavního soudu a další plánované akce v rámci schváleného programu vedeného v EDS/SMVS.

Zákonem č. 457/2016 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2017, schválený rozpočet po změnách, resp. konečný rozpočet (po zapojení nároků z nespotřebovaných výdajů) byl ve všech specifických a průřezových ukazatelích státního rozpočtu Ústavním soudem dodržen.

Představujeme:

Ústavní soud České republiky
v čele Konference evropských
ústavních soudů

Ústavní soud České republiky v čele Konference evropských ústavních soudů

Ve dnech 29. a 30. června 2017 se v gruzínském Batumi uskutečnil XVII. kongres Konference evropských ústavních soudů. V souladu se statutem této mezinárodní organizace zde proběhla volba nové předsednické země, která bude v příštích třech letech této Konferenci předsedat a která v roce 2020 uspořádá XVIII. kongres. České republice a jejímu Ústavnímu soudu se dostalo mimořádného ocenění, když byla v Batumi na další tři roky jednomyslně zvolena do čela této prestižní organizace.

Ústavní soud České republiky se stal členem Konference evropských ústavních soudů téměř před dvaceti lety ve Varšavě. Měl tedy po dvě dekády možnost čerpat ze zkušeností a idejí svých evropských partnerů a díky tomu obohatit svoji vlastní judikaturu a systém ochrany ústavnosti. Nyní nazrála doba, abychom této významné organizaci a jejím členům kompenzovali vstřícnost, jíž se nám dostalo v minulosti.

Konference evropských ústavních soudů byla založena v Dubrovniku v roce 1972 a sdružuje zástupce 40 evropských ústavních soudů nebo podobných soudů provádějících ústavní přezkum.

Konference pořádá v pravidelných intervalech kongresy, čímž podporuje výměnu informací mezi svými členy ohledně otázek, které se týkají metod a postupů ústavního přezkumu, a vytváří tak pro účastníky fórum, na kterém mohou sdílet názory na institucionální, strukturální a praktické problémy v oblastech veřejného práva a ústavních pravomocí. Kromě toho také přijímá opatření na posílení nezávislosti ústavních soudů jako základního prvku záruky a realizace demokratického právního státu a věnuje zvláštní pozornost ochraně lidských práv. Tímto způsobem silně podporuje zlepšení trvalých vztahů mezi evropskými ústavními soudy a podobnými institucemi.

Předsedat Konferenci evropských ústavních soudů může pouze soud, který je řádným členem Konference. K obměně dochází v tříletých intervalech. Předsedou Konference (a „Kulatého stolu předsedů“) je předseda toho soudu,

který má uspořádat příští kongres; tento soud rovněž zajišťuje Sekretariát Konference.

První kongres Konference se uskutečnil v roce 1972 z iniciativy prezidentů ústavních soudů z Německa, Rakouska, Itálie a bývalé Federální republiky Jugoslávie. Cílem bylo zajistit platformu pro výměnu zkušeností z ústavní praxe a judikatury v obecném a evropském kontextu, a to s ohledem na zásadu soudní nezávislosti.

I když tato setkání neměla žádný formální statut, pokračovala dále pod záštitou „Konference evropských ústavních soudů“, pořádaly ji různé ústavní soudy po svém přistoupení: nejprve v roce 1978 švýcarský Federální soud, poté ústavní soudy ve Španělsku v roce 1981 a v Portugalsku v roce 1984. Na konferenci v Lausanne v roce 1981 byli přizváni jako pozorovatelé Evropský soud pro lidská práva a Soudní dvůr Evropských společenství, a následně byla v roce 1996 přizvána také Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva („Benátská komise Rady Evropy“).

Počet členů se zvýšil vstupem francouzské Ústavní rady a tureckého Ústavního soudu (v roce 1987). Nicméně k největšímu rozšíření členské základny došlo v 90. letech, kdy bylo založeno mnoho ústavních soudů ve střední a východní Evropě, a také v důsledku vzrůstajícího zájmu ze strany některých jiných národních soudů z tradičních, dlouhotrvajících demokratických systémů. A tak se postupně stávaly členy Konference ústavní soudy a podobné soudní orgány z Belgie a Polska (1990), Maďarska (1992), Chorvatska, Kypru, Rumunska, Slovinska (1994), Andorry, Ruské federace (1996), České republiky, Litvy, Bulharska, Slovenska, Malty, Lichtenštejnska (1997), Republiky Makedonie (1999), Albánie, Arménie, Ázerbájdžánu, Bosny a Hercegoviny, Gruzie, Lotyšska, Moldavské republiky, Ukrajiny (2000), Lucemburska (2002), Estonska, Irska, Norska (2003), Dánska, Černé Hory, Srbska (2006) a Monaka (2008), takže konference nyní dosahuje celoevropského rozměru.

Kromě řádných členů zahrnuje Konference také přidružené členy (Bělorusko) a určitý počet pozorovatelů a hostů (soudy z mimoevropských zemí, jako je Izrael, Uzbekistán, Kazachstán, Mongolsko a další).

Vzhledem k mnoha organizačním, ale i technickým otázkám, které bylo třeba řešit v souvislosti s rozsáhlou členskou základnou, bylo více než nezbytné zavést určitý formalizovaný rámec a normativní pravidla pro činnost Konference: v současné době je tak chod Konference založen na statutu (přijaté na jednáctém kongresu Konference ve Varšavě v roce 1999) a nařízení (přijaté v roce 2002 v Bruselu).

Podle statutu Konference může být status řádného člena poskytnut pouze na úrovni evropských ústavních soudů a podobných evropských institucí, které vykonávají ústavní pravomoc, zejména přezkoumání ústavní konformity právních předpisů, a které uskutečňují své soudní činnosti v souladu se zásadou nezávislosti soudní moci, vázány základními principy demokracie a právního státu a povinností dodržovat lidská práva.

Cíle sledované Konferencí evropských ústavních soudů se soustředí na podporu výměny informací o pracovních metodách a ústavní judikatuře členských soudů spolu s výměnou názorů na institucionální, strukturální a provozní otázky, pokud jde o veřejnoprávní a ústavní pravomoc. Kromě toho Konference podniká kroky k posílení nezávislosti ústavních soudů jako základního prvku při zajišťování a uskutečňování demokracie a právního státu, a to zejména s ohledem na zajištění ochrany lidských práv. Podporuje rovněž snahy o zachování pravidelných kontaktů mezi evropskými ústavními soudy a podobnými institucemi.

Konference má dva základní orgány:

1. „Kulatý stůl předsedů“ jako ústřední rozhodovací orgán složený z předsedů soudů a orgánů s řádným členstvím; a 2. kongres, který se koná jednou za tři roky a účastní se ho řádní členové, ale také přidružení členové a pozorovatelé, jako jsou například nadnárodní evropské soudy, komise a instituce Rady Evropy a Evropské unie zabývající se problematikou ústavní jurisdikce, mimoevropské ústavní soudy a přizvaní hosté.

V roce 2020, tedy v roce pořádání XVIII. kongresu Konference evropských ústavních soudů, uplyne 100 let od vzniku prvních dvou evropských ústavních

soudů – československého a rakouského. Pro náš Ústavní soud bude tedy velké privilegium si připomenout sté výročí evropského ústavního soudnictví právě na kongresu konaném v Praze.

Místopředseda Ústavního soudu České republiky Jaroslav Fenyk, jako zástupce předsednické země, informoval dne 11. září 2017 ve Vilniusu (v rámci 4. kongresu Světové konference o ústavním soudnictví – WCCJ) členy evropské Konference jednak o nových webových stránkách (www.cecc2017-2020.org), zřízených naším předsednictvím, a dále o přípravách pražského zasedání Kruhu předsedů.

Tento Kulatý stůl předsedů, na němž se bude mj. rozhodovat o termínu a tématu XVIII. kongresu Konference – CECC, se uskuteční dne 13. 6. 2018 v Praze, v hotelu Corinthia. A protože v tomto roce jednak slavíme 25 let od vzniku Ústavního soudu České republiky a také uplyne 45 let od smrti otce evropské ochrany ústavnosti – Hanse Kelsena, naváže na toto jednání mezinárodní konference pod názvem: „Jak jsme začínali: Dědicové Hanse Kelsena“. Dne 14. 6. 2018 by se tedy měli zástupci jednotlivých členských zemí společně zamyslet nad kořeny, ze kterých roste evropská ochrana ústavnosti, a měli by si připomenout milníky ve vzniku a vývoji evropských ústavních soudů.

Historie předsednictví Konference evropských ústavních soudů

Kongres	Datum	Země
I	1972	Ústavní soud Jugoslávie
II	1972–1974	Ústavní soud Spolkové republiky Německo
III	1974–1976	Ústavní soud Itálie
IV	1976–1978	Ústavní soudní dvůr Rakouska
V	1978–1981	Nejvyšší soud Švýcarska
VI	1981–1984	Španělský Ústavní tribunál
VII	1984–1987	Portugalský Ústavní soud
VIII	1987–1990	Ústavní soud Turecka
IX	1990–1993	Ústavní rada Francie
X	1993–1996	Ústavní soud Maďarska
XI	1996–1999	Polský Ústavní tribunál
XII	1999–2002	Ústavní soud Belgie
XIII	2002–2005	Nejvyšší soud Kypru
XIV	2005–2008	Ústavní soud Litvy
XV	2008–2011	Ústavní soud Rumunska
XVI	2011–2014	Ústavní soudní dvůr Rakouska
XVII	2014–2017	Ústavní soud Gruzie
XVIII	2017–2020	Ústavní soud České republiky

PRŮVODNÍ

Fotografie z akcí
v roce 2017

Vystoupení předsedy Ústavního soudu na XVII. kongresu CECC, Batumi, červen 2017

Z návštěvy předsedy Evropského soudu pro lidská práva Guida Raimondiho, Brno, červen 2017

Místopředseda Ústavního soudu Jaroslav Fenyk předsedá panelu CECC na Světovém kongresu o ústavním soudnictví, Vilnius, září 2017

Z každoročního setkání Ústavního soudu České republiky a Ústavního soudu Slovenské republiky, Karlovy Vary, říjen 2017

Jaroslav Fenyk a Andreas Vosskuhle, Brno, duben 2017

Přijetí delegace výboru pro záležitosti Evropské unie Senátu Parlamentu České republiky, listopad 2017

PRŮBĚH A 2

Fotografie z rekonstrukcí sídla
Ústavního soudu

Rekonstrukce historických interiérů

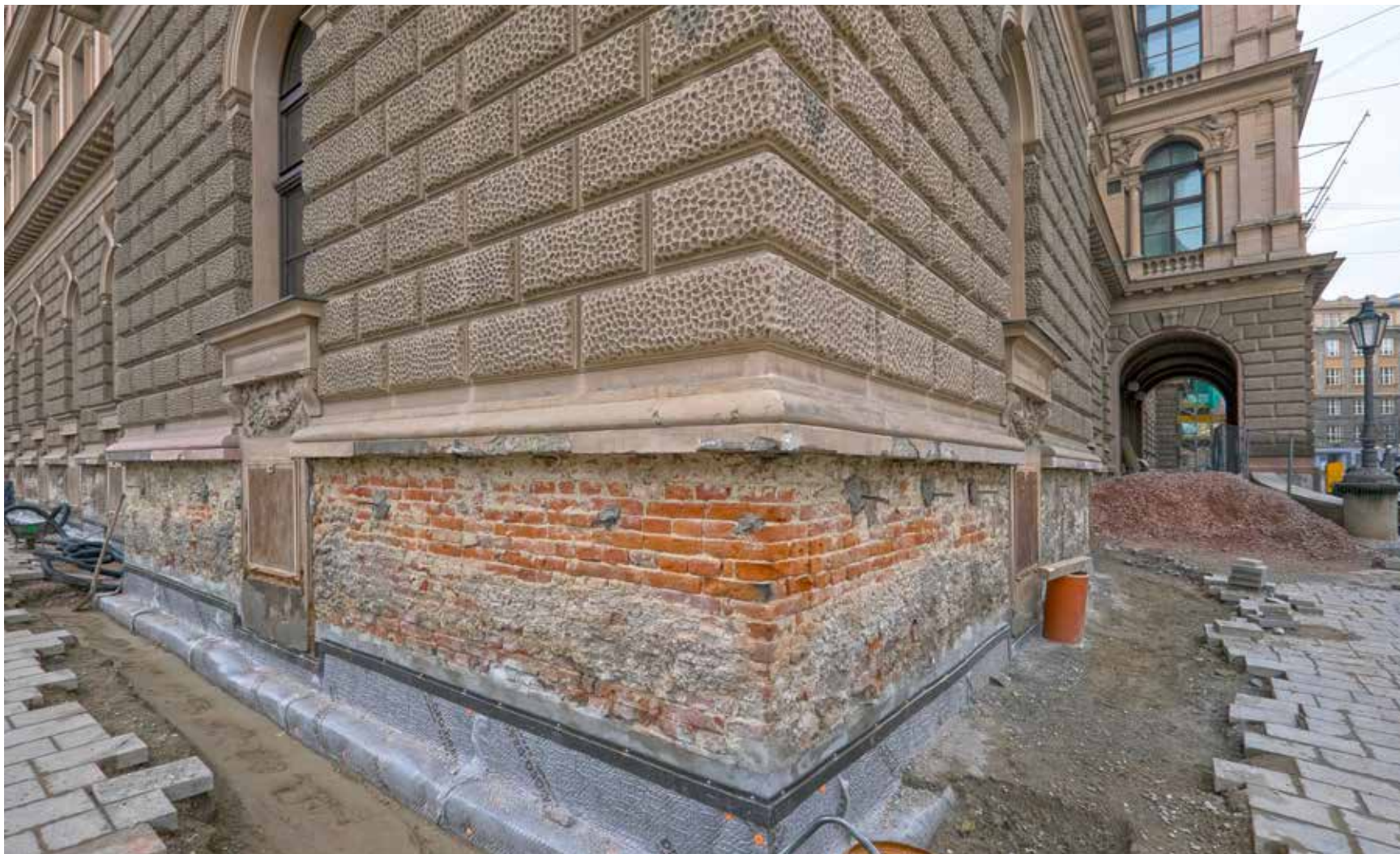
Vestibul sněmovny se také změnil...

Sklepní prostory po rekonstrukci

Oprava fasády – roh ulic Joštova a Česká

Pohled severní – po rekonstrukci

ROČENKA 2017

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno
tel. (+420) 542 162 111

Kontaktní osoba: JUDr. Vlastimil Göttinger, Ph.D.,
e-mail: vlastimil.gottinger@usoud.cz

Grafická úprava a tisk: ASTRON studio CZ, a.s., Praha

Vydání první, 2018, vazba brožovaná

2017
2017
2017
2017
2017
2017
2017

ÚSTAVNÍ
Soud

Ročenka 2017